

Demogrāfija un ģimenes stāvoklis Latvijā

Latvijas iedzīvotāju aptauja

2008.gada jūlijs

Saturs

Aptaujas tehniskā informācija	3
Terminu skaidrojums.....	4
Statistiskās kļūdas novērtēšanas tabula.....	5
Respondentu sociāldemogrāfiskais raksturojums.....	6
Informācija par kvalitatīvo pētījumu	7
Secinājumi	8
1. Priekšstati par ģimeni un bērniem Latvijā	12
1.1. Esošais un vēlamois bērnu skaits.....	13
1.2. Uzskati par ģimeni, tās nozīmi.....	20
1.2.1. Sabiedrības attieksme pret bērniem.....	20
1.2.2. Bērnu nozīme cilvēka dzīvē	22
1.2.3. Uzskati par bērniem un labklājību	24
1.2.4. Uzskati par bērniem un nodarbinātību.....	25
1.2.5. Attieksme pret laulībām un bērniem	28
2. Informētība par valsts ģimenes politiku	31
2.1. Esošie un vēlami informācijas avoti	33
2.2. Informētība par iespējamo palīdzību dažādās situācijās.....	36
2.3. Interese par informēšanas pasākumu vecākiem apmeklēšanu	37
3. Uzskati par ģimenes vajadzībām un valsts ģimenes politiku	40
3.1. Valsts attieksme pret ģimenēm ar bērniem.....	55
3.2. Lēmumu par bērnu radīšanu ietekmējošie faktori	56
3.3. Apmierinātība ar dzīves kvalitāti	60
3.4. Dažādu ar valsts ģimenes politiku saistītu priekšlikumu vērtējums	63
Aptaujā izmantotā anketa.....	76

Aptaujas tehniskā informācija

PĒTĪJUMA VEICĒJS	Pētījumu centrs SKDS
ĢENERĀLAIS KOPUMS	Latvijas pastāvīgie iedzīvotāji vecumā no 15 līdz 74 gadiem
PLĀNOTĀS IZLASES APJOMS	2000 respondenti (ģenerālajam kopumam reprezentatīva izlase)
SASNIEGTĀS IZLASES APJOMS	2137 respondenti
IZLASES METODE	Stratificētā nejaušā izlase
STRATIFIKĀCIJAS PAZĪMES	Administratīvi teritoriālā un nacionālā
APTAUJAS VEIKŠANAS METODE	Tiešās intervijas respondentu dzīves vietās
ĢEOGRĀFISKAIS PĀRKLĀJUMS	Visi Latvijas reģioni (119 izlases punkti)
APTAUJAS VEIKŠANAS LAIKS	No 11.07.2008. līdz 01.08.2008.

SASNIEGTĀS IZLASES SALĪDZINĀJUMS AR IEDZĪVOTĀJU STATISTIKU

	Respondentu skaits izlasē (%) pirms svēršanas	Respondentu skaits izlasē (%) pēc svēršanas	LR IeM PMLP Iedz. reģ. dati uz 01.07.07.
KOPĀ	100.0	100.0	100.0

REĢIONS

Reģions	100% pirms svēršanas	100% pēc svēršanas	LR IeM PMLP Iedz. reģ. dati uz 01.07.07.
Rīga	31.1	32.0	32.0
Pierīga	16.2	16.6	16.6
Vidzeme	10.7	10.4	10.4
Kurzeme	13.4	13.2	13.2
Zemgale	13.0	12.4	12.4
Latgale	15.6	15.4	15.4

DZIMUMS

Dzimums	100% pirms svēršanas	100% pēc svēršanas	LR IeM PMLP Iedz. reģ. dati uz 01.07.07.
Vīrieši	44.7	47.0	47.0
Sievietes	55.2	53.0	53.0

TAUTĪBA

Tautība	100% pirms svēršanas	100% pēc svēršanas	LR IeM PMLP Iedz. reģ. dati uz 01.07.07.
Latvieši	62.8	57.5	57.5
Citi	37.2	42.5	42.5

VECUMS

Vecums	100% pirms svēršanas	100% pēc svēršanas	LR IeM PMLP Iedz. reģ. dati uz 01.07.07.
15 - 24 g.v.	19.5	19.8	19.8
25 - 34 g.v.	18.7	17.8	17.8
35 - 44 g.v.	18.9	17.7	17.7
45 - 54 g.v.	15.9	18.0	18.0
55 - 74 g.v.	27.0	26.7	26.7

Dati tika pakļauti svēršanas procedūrai. Atskaitē izmantoti svērti procenti un nesvērts skaits.

Terminu skaidrojums

IZLASE

Latvijas iedzīvotāju kopuma mikromodelis

REĢIONI

Rīga - Rīgas pilsēta

Pierīga – Jūrmala, Limbaži un Limbažu rajons, Ogre un Ogres rajons, Rīgas rajons, Tukums un Tukuma rajons.

Vidzeme - Alūksne un Alūksnes rajons, Cēsis un Cēsu rajons, Gulbene un Gulbenes rajons, Madona un Madonas rajons, Valka un Valkas rajons, Valmiera un Valmieras rajons.

Kurzeme – Kuldīga un Kuldīgas rajons, Liepāja un Liepājas rajons, Saldus un Saldus rajons, Talsi un Talsu rajons, Ventspils un Ventspils rajons.

Zemgale – Aizkraukle un Aizkraukles rajons, Bauska un Bauskas rajons, Dobeles un Dobeles rajons, Jelgava un Jelgavas rajons, Jēkabpils un Jēkabpils rajons.

Latgale – Balvi un Balvu rajons, Daugavpils un Daugavpils rajons, Krāslava un Krāslavas rajons, Ludza un Ludzas rajons, Preiļi un Preiļu rajons, Rēzekne un Rēzeknes rajons.

Pētījums: Demogrāfija un ģimenes stāvoklis Latvijā

APDZĪVOTĀS VIETAS TIPS

Rīga – Rīgas pilsēta.

Cita pilsēta – Daugavpils, Liepāja, Jelgava, Ventspils, Rēzekne, Jūrmala, rajonu centri, citas pilsētas.

Lauki – pagasti, lauku viensētas.

IZGLĪTĪBA

Pamatizglītība – respondents ar pamata vai nepabeigtu vidējo izglītību.

Vidējā, vidējā speciālā – respondents ar vispārējo vidējo izglītību, vidējo speciālo izglītību vai nepabeigtu augstāko izglītību.

Augstākā – respondents ar augstāko izglītību.

NODARBINĀTĪBAS SEKTORS

Valsts sektors – respondenti, kuri strādā valsts iestādēs vai uzņēmumos ar valsts kapitālu.

Privātais sektors – respondenti, kuri strādā uzņēmumos ar privāto kapitālu.

Nestrādā – respondenti: mājsaimnieces, pensionāri, skolēni, studenti, bezdarbnieki.

PAMATNODARBOŠANĀS

Vadītājs – augstākā vai vidējā līmeņa vadītājs: uzņēmuma, firmas, organizācijas, nodaļas vadītājs, vadošais speciālists uzņēmumā, iestādē.

Speciālists, ierēdnis – ierēdnis vai darbinieks valsts, pašvaldību iestādē vai privātā uzņēmumā; nestrādā fizisku darbu.

Strādnieks – ierindas darbinieks rūpniecībā, celtniecībā, lauksaimniecībā, tirdzniecībā, apkalpojošajā sfērā, sabiedriskajā ēdināšanā; strādā fizisku darbu.

Zemnieks – persona, kas strādā sev piederošā lauku saimniecībā.

Individuālais darbs – pats sev darba devējs, arī profesionāls speciālists (advokāts, ārsts u.tml.), uzņēmuma īpašnieks.

Pensionārs – persona, kas ir pensijā un nestrādā algotu darbu, arī invaliditātes pensionārs.

Skolnieks, students – persona, kas mācās dienas nodaļā kādā no mācību iestādēm.

Mājsaimniece – persona, kas ir mājsaimnieks vai mājsaimniece un pašlaik nestrādā algotu darbu; arī ja atrodas bērna kopšanas atvaļinājumā.

Bezdarbnieks – persona, kas ir darba spējīgā vecumā un nekur nestrādā.

IENĀKUMU LĪMENIS

Vidējie ienākumi uz vienu ģimenes locekli mēnesī, ieskaitot visus ienākumus (algas, stipendijas, pabalstus, pensijas u.t.t.) pēc nodokļu nomaksas

Zemi - līdz Ls100

Vidēji zemi - no Ls101 līdz Ls139

Vidēji - no Ls140 līdz Ls199

Vidēji augsti - no Ls200 līdz Ls299

Augsti – Ls300 un vairāk

PĒTĪJUMA MĒRĶGRUPAS

Ģimenes bez bērniem (vecumā līdz 40 gadiem) – cilvēki, kuriem ir kopīga mājsaimniecība ar partneri (reģistrētā vai neregistrētā kopdzīve) un kuriem nav bērnu.

Ģimenes ar nepilngadīgiem bērniem – cilvēki, kuri dzīvo reģistrētā vai neregistrētā kopdzīvē un kuru apgādībā ir viens vai vairāki nepilngadīgi bērni (līdz 18 g.v.).

Nepilnās ģimenes ar nepilngadīgiem bērniem – cilvēki, kuru apgādībā ir viens vai vairāki nepilngadīgi bērni (līdz 18 g.v.) un kuri šos bērnus audzina vieni paši.

Neprecējušies vīrieši un sievietes (vecumā līdz 40 gadiem) – cilvēki, kuri nav precējušies, kuriem nav kopīgas mājsaimniecības ar partneri, un nav bērnu.

Projekta vadītāja	Ieva Strode,
Materiālu sagatavoja	Laura Ostele, Inese Ilmere, Anna Sovina
Aptauju vadīja	Vineta Zeiferte
Datu masīvu sagatavoja	Liene Līvmane

Statistikās kļūdas novērtēšanas tabula

Pētījuma rezultātos vienmēr pastāv zināma *statistikās kļūdas* varbūtība. Analizējot un interpretējot pētījumā iegūtos rezultātus, to vajadzētu ņemt vērā. Tās atšķirības, kuras iekļaujas statistikās kļūdas robežās jeb ir mazākas par to, var uzskatīt par *nenozīmīgām*.

Statistikā kļūda tiek aprēķināta pēc sekojošās formulas :

$$SK = q \times \sqrt{\pi \times (100 - \pi) / n}$$

kur :

SK - statistikā kļūda

q - koeficients, kas pie 95% varbūtības ir vienāds ar 1.96

π - pētījumā iegūtais respondentu atbilžu procentuālais sadalījums

n - respondentu skaits

Lai ērtāk un ātrāk noteiktu statistisko mērījuma kļūdu, ir lietderīgi izmantot statistikās kļūdas novērtēšanas tabulu.

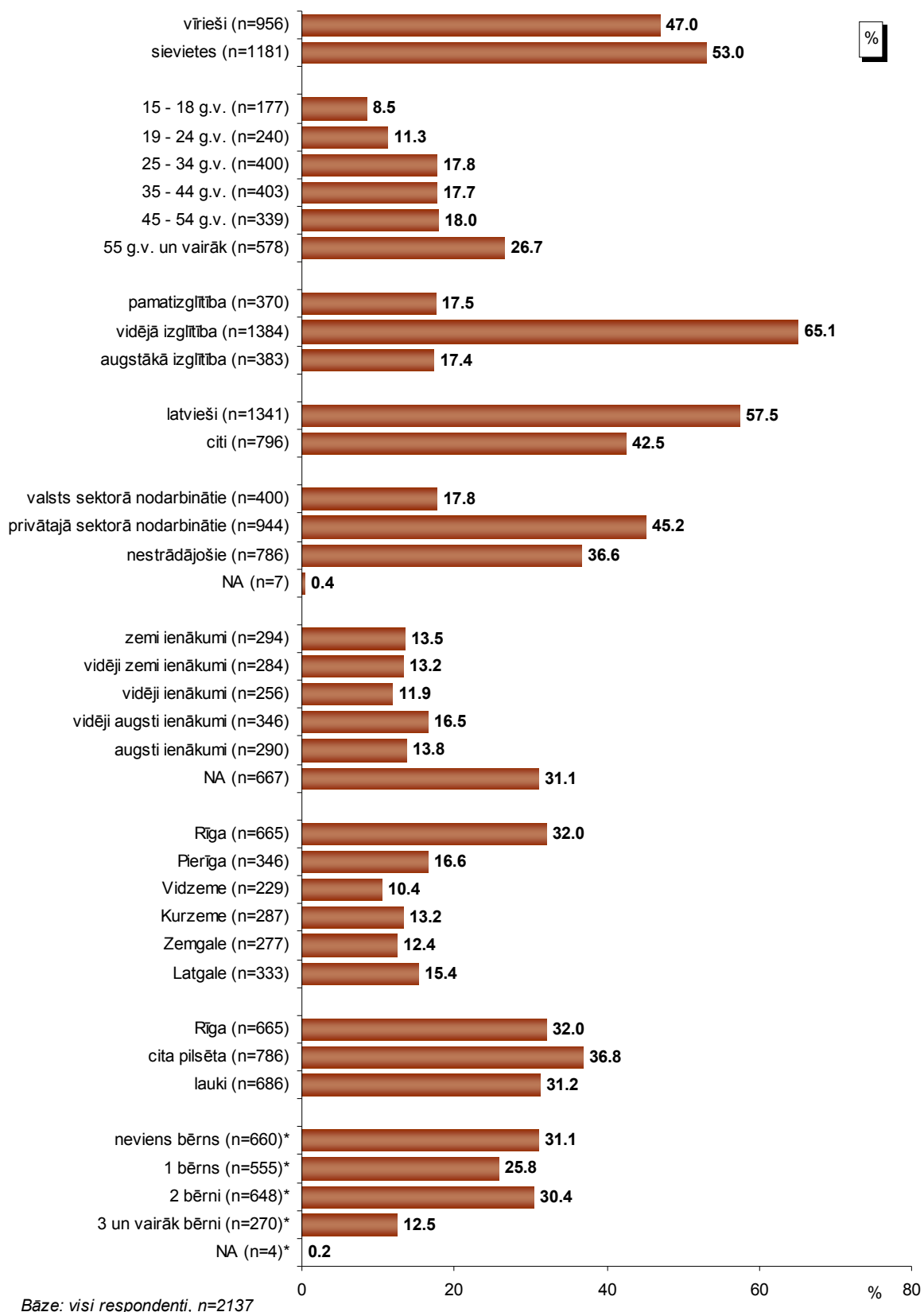
PĒTĪJUMA REZULTĀTU STATISTISKĀS KĻŪDAS NOVĒRTĒŠANAS TABULA (ar 95 % varbūtību)

Procentuālais atbilžu sadalījums (%)	Respondentu skaits [N] =															
	50	75	100	200	300	400	500	600	700	800	900	1000	1100	1200	1500	2000
1 vai 99	2.8	2.2	1.9	1.4	1.1	1.0	0.9	0.8	0.7	0.7	0.6	0.6	0.6	0.5	0.5	0.4
2 vai 98	3.9	3.2	2.7	1.9	1.6	1.4	1.2	1.1	1.0	1.0	0.9	0.9	0.8	0.8	0.7	0.6
4 vai 96	5.4	4.5	3.8	2.7	2.2	1.9	1.7	1.6	1.5	1.4	1.3	1.2	1.2	1.1	1.0	0.9
6 vai 94	6.6	5.4	4.7	3.3	2.7	2.3	2.0	1.9	1.8	1.7	1.6	1.5	1.4	1.3	1.2	1.0
8 vai 92	7.5	6.1	5.3	3.8	3.1	2.7	2.4	2.2	2.0	1.9	1.8	1.7	1.6	1.5	1.4	1.2
10 vai 90	8.3	6.8	5.9	4.2	3.4	2.9	2.6	2.4	2.2	2.0	2.0	1.9	1.8	1.7	1.5	1.3
12 vai 88	9.0	7.4	6.4	4.5	3.7	3.2	2.9	2.6	2.4	2.3	2.1	2.0	1.9	1.8	1.6	1.4
15 vai 85	9.9	8.0	7.0	5.0	4.0	3.5	3.1	2.9	2.6	2.5	2.3	2.2	2.1	2.0	1.8	1.6
18 vai 82	10.7	8.7	7.5	5.3	4.4	3.8	3.4	3.0	2.9	2.7	2.5	2.4	2.3	2.2	1.9	1.7
20 vai 80	11.1	9.1	7.8	5.5	4.5	3.9	3.5	3.2	3.0	2.8	2.6	2.5	2.4	2.3	2.0	1.8
22 vai 78	11.5	9.4	8.1	5.7	4.7	4.1	3.6	3.3	3.1	2.9	2.7	2.6	2.5	2.4	2.1	1.8
25 vai 75	12.0	9.8	8.5	6.0	4.9	4.2	3.8	3.5	3.2	3.0	2.8	2.7	2.6	2.5	2.2	1.9
28 vai 72	12.5	10.2	8.8	6.2	5.1	4.4	3.9	3.6	3.3	3.1	2.9	2.8	2.7	2.5	2.3	2.0
30 vai 70	12.7	10.4	9.0	6.4	5.2	4.5	4.0	3.7	3.4	3.2	3.0	2.8	2.7	2.6	2.3	2.0
32 vai 68	12.9	10.6	9.1	6.5	5.3	4.6	4.1	3.7	3.5	3.2	3.1	2.9	2.8	2.6	2.4	2.1
35 vai 65	13.2	10.8	9.4	6.6	5.4	4.7	4.2	3.8	3.5	3.3	3.1	3.0	2.8	2.7	2.4	2.1
40 vai 60	13.6	11.1	9.6	6.8	5.5	4.8	4.3	3.9	3.6	3.4	3.2	3.0	2.9	2.8	2.5	2.2
45 vai 55	13.8	11.3	9.8	6.9	5.6	4.9	4.4	4.0	3.7	3.5	3.3	3.1	2.9	2.8	2.5	2.2
50 vai 50	13.9	11.3	9.8	6.9	5.7	4.9	4.4	4.0	3.7	3.5	3.3	3.1	3.0	2.8	2.5	2.2

Lai noteiktu statistisko mērījuma kļūdu, ir jāzina nesvērts respondentu skaits attiecīgajā grupā un rezultāts procentos. Izmantojot šos lielumus, tabulas attiecīgajā iedaļā var atrast statistikās mērījuma kļūdas robežas + / - procentos ar **95% varbūtību**.

Piemēram, ja pētījuma rezultātā no visiem aptaujātajiem Latvijas iedzīvotājiem (respondentu skaits n = 2137) 51.9% norādīja, ka informāciju par Latvijas ģimenes atbalsta politiku galvenokārt iegūst no TV, tad ar 95% varbūtību var teikt, ka statistikā mērījuma kļūda šeit ir + / - 2.2% robežās. No tā izriet, ka informāciju par šo tēmu no TV iegūst no 49.7% līdz 54.1% respondentu.

Respondentu sociāldemogrāfiskais raksturojums

Bāze: visi respondenti, n=2137

*Atbildes uz jautājumu „Cik Jums ir savu bērnu?”

Pētījums: Demogrāfija un ģimenes stāvoklis Latvijā

Informācija par kvalitatīvo pētījumu

Pētījuma vajadzībām tika izmantotas padziļinātās intervijas pa telefonu.

Pētījuma laiks: 2008.gada maijs - jūnijs

Pētījuma vajadzībām tika iegūta informācija no 15 informantiem. Informanti tika izvēlēti, saskaņā ar BĢLM vadlīnijām no šādām institūcijām:

Valsts institūciju darbinieki (5)

- LR Labklājības ministrija;
- LR Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija;
- Nodarbinātības valsts aģentūra;
- MK

Pašvaldību pārstāvji (4)

- Rīgas pilsēta;
- Daugavpils pilsēta;
- Cēsu pilsēta;
- Rumbas pagasts.

Nevalstiskā sektora pārstāvji (6)

- Latvijas Pēdiatru asociācija;
- Pašvaldību Savienība;
- Vecāku apvienība „VISI”;
- Latvijas Bērnu fonds;
- Asociācija „Papardes zieds.”

Secinājumi

Pētījuma ietvaros tika plānots veikt šādus uzdevumus:

- 1) *Noskaidrot dažādu demogrāfisko grupu pilnvērtīgas attīstības, eksistences priekšnosacījumus, visefektīvāko dialogu ar valsti, instrumentu (pakalpojumu) kopumu valstī pilnvērtīga sabiedrības locekļa izaudzināšanai, t.sk. efektīvu koordinācijas sistēmu valstī.*
- 2) *Noskaidrot ģimeņu (bez bērniem un atkarībā no bērnu skaita ģimenē) kvalitatīvās vajadzības (valsts un pašvaldības atbalsts, sniedzot sociālos u.c. pakalpojumus, to pieejamība, svētku organizēšana - kā ģimenes vienojoši pasākumi, izklaides pasākumi – teātris, kino, muzeji, pieejamība);*
- 3) *Noskaidrot bērnu dzimšanas ģimenē veicinošos un kavējošos faktoros un iespējamās risinājumus;*
- 4) *Noskaidrot, kā panākt pozitīvu pieeju bērnu audzināšanā šķirtās ģimenēs;*
- 5) *Noskaidrot sabiedrības viedokli par ģimenes valsts pabalsta apmēra noteikšanu atkarībā no ģimenes ienākumiem;*
- 6) *Noskaidrot, kādi valsts kompensējošie pasākumi spētu aizvietot ģimenes valsts pabalstu.*

Lai gūtu atbildes uz šiem jautājumiem, tika izmantota Latvijas iedzīvotāju aptauja un padziļinātās intervijas ar ekspertiem - pašvaldību un valsts institūciju darbiniekiem un nevalstiskā sektora pārstāvjiem.

1) Noskaidrot dažādu demogrāfisko grupu pilnvērtīgas attīstības, eksistences priekšnosacījumus, visefektīvāko dialogu ar valsti, instrumentu (pakalpojumu) kopumu valstī pilnvērtīga sabiedrības locekļa izaudzināšanai, t.sk. efektīvu koordinācijas sistēmu valstī.

Raksturojot situāciju kopumā, eksperti galvenokārt uzsvēra ekonomiskās grūtības, nestabilitāti, kas sabiedrības locekļiem traucē radīt un izaudzināt pilnvērtīgus sabiedrības locekļus. Ekonomiskās grūtības rada ierobežotu pieeju dažādiem resursiem – izglītībai, veselībai, darbam, kas savukārt veicina šo grupu nokļūšanu ekonomiskās grūtībās, veidojot apburto loku.

Eksperti atzina, ka ir vērojama dažādu sociālo grupu diferenciacija atkarībā no to vecuma, pieejamajiem resursiem. Par nozīmīgu faktoru, kas lielā mērā ietekmē šo pieeju resursiem, tika atzīta dzīves vieta, norādot uz nevienlīdzību starp dažādu pašvaldību iedzīvotājiem.

Lai nodrošinātu iespējas izaudzināt pilnvērtīgus sabiedrības locekļus, tiek aicināts nodrošināt iespējas apvienot ģimenes un darba dzīvi, pilnveidojot pakalpojumus tādās jomās kā izglītība, veselība, sociālās garantijas, infrastruktūra. Eksperti arī uzsvēra, ka ļoti liela nozīme ir informatīvajam laukam un sabiedrības vērtībām. Jāatzīmē gan, ka intervēto ekspertu uzskati par vēlamo politiku un vērtībām atšķīrās (piem., jautājumos par vēlamo ģimenes modeli u.c.).

Lai īstenotu izvirzītos mērķus, eksperti aicināja, pieņemot lēmumus un veidojot normatīvos aktus, izvērtēt to ietekmi uz ģimeni. Tika atzīts, ka saistošu prioritāšu trūkums veicina situāciju, kad dažkārt ministriju īstenotās politikas nesakrīt, ir vērojams fragmentārisms, dažādu institūciju funkcijas pārklājas vai arī netiek pildītas. Tika norādīts

Pētījums: Demogrāfija un ģimenes stāvoklis Latvijā

arī uz problēmām valsts un pašvaldību sadarbībā, jo pēdējās atzīst, ka tām nereti ir nepietiekami līdzekļi, lai nodrošinātu uzticētās funkcijas.

Eksperti atzina, ka ir vērojamas pozitīvas iniciatīvas, kas varētu uzlabot ģimeņu un bērnu situāciju, bet galvenā problēma ir politiskās gribas un līdz ar to arī finansējuma trūkums.

2) Noskaidrot ģimeņu (bez bērniem un atkarībā no bērnu skaita ģimenē) kvalitatīvās vajadzības (valsts un pašvaldības atbalsts, sniedzot sociālos u.c. pakalpojumus, to pieejamība, svētku organizēšana - kā ģimenes vienojoši pasākumi, izklaides pasākumi – teātris, kino, muzeji, pieejamība).

Jāatzīmē, ka eksperti pirmām kārtām uzsvēra nepieciešamību risināt ģimeņu ekonomiskās problēmas. Tika atzīts, ka ievērojami sliktākā situācijā ir ģimenes ar bērniem, ģimenes ar bērniem, kurās ir viens apgādnieks, kā arī ģimenes, kurās kādam no ģimenes locekļiem ir veselības problēmas.

Kā jau minēts, eksperti galvenokārt norādīja uz ģimeņu finansiālo nedrošību, kas ietekmē arī no valsts un pašvaldības sagaidīto pakalpojumu raksturu. Tomēr sagaidītais pakalpojumu klāsts ir samērā plašs – tiek norādīts uz nepieciešamību pēc psihologu palīdzības, izglītības, kultūras un citām vajadzībām. Viena no aktuālākajām prasībām ir neapmierinātais pieprasījums pēc palīdzības bērnu aprūpē un palīdzība mājokļu jautājumu risināšanā.

Raksturojot pakalpojumu pieejamību, galvenokārt tika uzsvērtas atšķirības atkarībā no iedzīvotāju dzīves vietas, norādot, ka mazās pašvaldībās iedzīvotāju iespējas ir mazākas.

Eksperti kopumā atzinīgi vērtēja vēlmi veicināt pieejamību izklaides pasākumiem, tomēr tika paustas bažas, ka šie pasākumi varētu nesasniegt sociālā riska grupas, nemazināt to atstumtības risku. Runājot par ģimeņu kvalitatīvo vajadzību apmierināšanu, tiek norādīts, ka valsts un pašvaldības palīdzībai būtu jābūt lielākai.

Arī aptaujātie Latvijas iedzīvotāji par galveno problēmu, kas jārisina, lai uzlabotu ģimeņu situāciju, uzskata pabalstu palielināšanu (32%) un problēmu ar bērnodārzu pieejamību atrisināšanu (13%). Aptaujas dalībnieki aicinājuši sniegt dažādu finansiālo un materiālo palīdzību (9%), kā arī konkrēti norādījuši uz nepieciešamību apmaksāt izdevumus skolai (8%).

Raksturojot iedzīvotāju viedokli par dažādiem pakalpojumiem, ko varētu sniegt valsts vai pašvaldība, jāsecina, ka iedzīvotāji atzinīgi ir vērtējuši lielāko daļu priekšlikumu.

Vairāk nekā 4/5 ir atbalstījuši ieceri piešķirt atlaides ģimenēm ar bērniem, kultūras pasākumu, muzeju apmeklēšanai, priekšlikumu par bezmaksas svētku – ģimeni vienojošu pasākumu – organizēšanu, priekšlikumu sniegt finansiālo palīdzību jaunām ģimenēm ar bērniem, lai iegādātos dzīvokli (piemēram, kredītprocentu segšana), kā arī tam, ka būtu jāpalielina nodokļu atvieglojumi par apgādībā esošām personām.

Vairāk nekā 3/4 uzskata, ka masu informācijas līdzekļos ir jāpopularizē ģimenes vērtības, atbalsta vecāku informēšanas, izglītības pasākumu organizēšanu (piemēram, speciālistu lekcijas). Tiesa, atbildot uz jautājumu par to, vai viņiem pašiem būtu interese apmeklēt informēšanas, izglītošanas pasākumus vecākiem, 46% aptaujāto iedzīvotāju norādīja, ka viņus šādi pasākumi „neinteresē” (t.sk. 21% no tiem, kuriem ir nepilngadīgi bērni). Jāpiebilst, ka vairāk nekā 1/5 no respondentiem, kuriem ir bērni vecumā līdz 18 gadiem, izrādīja interesi par pasākumiem vecākiem skolās, bērnodārzos (40%), īpašām SKDS, 2008.gada jūlijs

Pētījums: Demogrāfija un ģimenes stāvoklis Latvijā

speciālistu konsultācijām, lekcijām, kursiem (bezmaksas) (30%) un pasākumiem, kuros vecāki paši diskutē, dalās pieredzē (25%).

Kopumā 73% atbalstīja ieceri par vecāku pabalsta izmaksas laika pagarināšanu līdz 2 gadiem (piemēram, 50% apmērā no iepriekšējās algas), bet 60% to atbalstīja arī pie nosacījuma, ka šajā laikā viens no vecākiem nepārtraukti atrodas bērna kopšanas atvaļinājumā. Raksturojot aptaujāto attieksmi pret dažādiem priekšlikumiem saistībā ar valsts ģimenes pabalsta apjoma izmaiņām, vērojams, ka ierosinājumam par pabalsta variēšanu atkarībā no bērnu skaita (atšķirtos, cik maksā par pirmo, otro, trešo un nākamo), piekrituši 63% aptaujāto, bet 54% norādījuši, ka atbalsta ierosinājumu par „*pabalstu griestu*” noteikšanu vecāku pabalstiem (t.i., maksimālā summa, kādu var saņemt neatkarīgi no sociālo iemaksu lieluma).

Lielākā daļa iedzīvotāju (72%) par atbalstāmu uzskatīja arī ierosinājumu, ka jaunākā skolas vecuma bērniem ir jānodrošina pagarinātā dienas grupa.

3) Noskaidrot bērnu dzimšanas ģimenē veicinošos un kavējošos faktoros un iespējamus risinājumus.

Eksperti atzina, ka bērnu dzimstību kavē nedrošība par nākotni (nabadzības risks strauji pieaug, jo mazinās iespējas iegūt labu izglītību, strādāt labā darba vietā, strādāt vispār), slikts veselības stāvoklis, piemērota partnera trūkums un sadzīves apstākļi.

Par veicinošiem apstākļiem eksperti atzina pietiekami labu materiālo stāvokli, drošības sajūtu par nākotni, sociālās aprūpes sistēmas esamību, kas rada pārliecību, ka ekonomisko grūtību gadījumā būs iespējams saņemt palīdzību, piemērotus sadzīves apstākļus (t.sk. mājokli). Eksperti atzina, ka ekonomiskās drošības sajūtu var veicināt iespējas apvienot darbu ar ģimenes dzīvi, kas paredz pieejamu bērnu aprūpi u.c. Tomēr, kā atzina eksperti, reizēm pat būtiskāks faktors par piemērotiem sadzīves apstākļiem ir emocionālā attieksme, vērtības, audzināšana, atbalstoša sabiedrības, ģimenes attieksme.

Kā mehānismi no valsts puses tika ieteikta pabalstu palielināšana (piedzimšanas, bērna kopšanas, ģimenes valsts pabalsta), bērnu audzēšanas pieejamības uzlabošana, ģimeni atbalstoša nodokļu politika, palīdzība mājokļa iegādei, veselības aprūpes sistēmas uzlabošana, pasākumi ģimenes vērtību popularizēšanai.

Jāatzīmē, ka iedzīvotāju noskaņojumu ietekmē ne tikai individuālā situācija, bet arī priekšstati par procesiem sabiedrībā. Līdz ar to par nepieciešamiem priekšnoteikumiem tika atzīti arī ekonomiskās situācijas valstī uzlabošanās, bezdarba mazināšanās, dzīves labklājības pieaugums, kvalitatīva izglītības sistēma, sabiedriskā drošība un kārtība.

Arī raksturojot Latvijas iedzīvotāju uzskatus, jāsecina, ka nozīmīgākie faktori, lai izšķirtos par bērnu, ir finansiālā situācija, drošības sajūta par nākotni, veselība, sadzīves apstākļi un ekonomisko prognozējamību raksturojošs faktors - inflācijas līmenis. Tomēr aptaujas dati liecina, ka iedzīvotāji savu situāciju tādās jomās kā finansiālā situācija, drošība par nākotni un inflācijas līmenis, biežāk ir atzinuši par neapmierinošu.

4) Noskaidrot, kā panākt pozitīvu pieeju bērnu audzināšanā šķirtās ģimenēs.

Lai arī aptaujātie eksperti atzina, ka ir labāk, ja bērnam ir abi vecāki, kopumā netika atzīts, ka šķiršanās automātiski ir jāuzskata par risku un jāparedz īpaši sociālie pakalpojumi tā mazināšanai. Tiesa, psiholoģiskā un informatīvā palīdzība bērnam,

vecākiem un audžuvecākiem (ja tādi ir) tika atzīti par vēlamiem, tomēr ne obligātiem. Eksperti vecāku šķiršanos atzina par vienu no faktoriem, kas var apgrūtināt bērna audzināšanu, un kā vēlamāko mehānismu norādīja vecāku vai citu bērna audzināšanā iesaistīto personu (piemēram, skolotāju, skolu psihologu) iniciatīvu gadījumā, ja tiek identificētas problēmas.

Tiesa, vairāk nekā 3/4 Latvijas iedzīvotāju atbalsta priekšlikumu par īpašu atbalsta pasākumu (piem., materiālā palīdzība) sniegšanu nepilnām ģimenēm un arī īpašu atbalsta pasākumu (piem., psihologa konsultācijas) sniegšanu bērniem no šķirtām ģimenēm (šādu viedokli pauda arī 83% no aptaujātajiem, kuri ir šķīrušies, un 82% no nepilnām ģimenēm, kurās ir nepilngadīgie bērni).

5) Noskaidrot sabiedrības viedokli par ģimenes valsts pabalsta apmēra noteikšanu atkarībā no ģimenes ienākumiem.

Ekspertu attieksme pret šo priekšlikumu nebija viennozīmīga. No vienas puses, pati ideja daļai šķita atbalstāma: tika atzīmēts, ka šis princips darbojas arī, piešķirot dažādus pašvaldības pabalstus. No otras puses, tika norādīts, ka šāds solis radītu papildus grūtības šī pabalsta administrēšanā, tika paustas aizdomas par kritērijiem ģimenes ienākumu līmeņa noteikšanā, kā arī tika norādīts, ka šāds solis varētu radīt netaisnības sajūtu, jo varētu veidoties situācija, ka šo universālo valsts pabalstu lielākas iespējas ir saņemt cilvēkiem, kas nestrādā vai nemaksā visus nodokļus, kamēr centīgajiem un godīgajiem tas tiek atņemts.

Jāatzīmē, ka arī Latvijas iedzīvotāji ierosinājumu, ka ģimenes valsts pabalsts būtu jāmaksā tikai tām ģimenēm, kas nenasniedz noteiktu ienākumu līmeni, biežāk noraidīja nevis atbalstīja.

6) Noskaidrot, kādi valsts kompensējošie pasākumi spētu aizvietot ģimenes valsts pabalstu.

Lai arī par pašreizējo ģimenes valsts pabalstu tika norādīts, ka tas nesniedz jūtamu atbalstu ģimenēm ar bērniem, pēc ekspertu domām, pašreizējā situācijā šis pabalsts būtu jāpalielina nevis no tā jāatsakās.

Lai arī valsts vai pašvaldības atbalsts noteiktās jomās (brīvpusdienas, transports, mācību materiāli u.c.), pēc ekspertu domām, būtu veicināms, tika norādīts, ka daļai ģimeņu (ar to nedomājot nelabvēlīgās) iespēja saņemt skaidru naudu nevis alternatīvus pakalpojumus ir nozīmīga. Par diskutabliem tika atzīti arī kompensējošie mehānismi, jo tika atzīts, ka vajadzības nav universālas, un līdz ar to ir risks, ka daļai bērnu šis atbalsts vienkārši tiks atņemts.

Arī Latvijas iedzīvotāji ir drīzāk noraidījuši priekšlikumu par ģimenes valsts pabalsta aizstāšanu ar atbalstu citā veidā (piemēram, ar maksas par pusdienām, transportu, mācību materiālu iegādi, sociālo pakalpojumu segšanu). To biežāk nekā caurmērā atbalstīja respondenti ar 2 bērniem, bet tie, kuriem ir 1 vai 3 un vairāk bērnu, biežāk nekā caurmērā tam nepiekrīta. Arī pārstāvji no nepilnām ģimenēm pret to caurmērā biežāk pauda noraidošu attieksmi.

1. Priekšstati par ģimeni un bērniem Latvijā

2008.gada jūlijā pētījuma ietvaros tika noskaidroti uzskati par ģimeņu situāciju Latvijā, detalizētāk pētot atsevišķus aspektus. **Aptaujātie eksperti** – valsts un pašvaldību institūciju darbinieki un sabiedrisko organizāciju pārstāvji – raksturoja problēmas, ko ir novērojuši savā darbības laukā. Latvijas iedzīvotāju aptaujā tika lūgts atbildēt uz jautājumiem par esošo un vēlamu bērnu skaitu, raksturot savus uzskatus par ģimeni un bērniem dažādos aspektos – saistībā ar sabiedrības attieksmi vispār, bērnu ietekmi uz labklājību, nodarbinātību u.t.t.

Raksturojot ģimeņu situāciju Latvijā, aptaujātie eksperti pievērsa uzmanību vairākiem aspektiem.

Viens no faktoriem, kas jāmin, raksturojot ģimeņu situāciju Latvijā, ir saistīts ar **ģimenes vietu sabiedrības vērtību sistēmā**. Eksperti norādīja, ka izpratne par ģimeni mainās. Tas ir saistīts gan ar sievietes vietu sabiedrībā – iespējām iegūt izglītību, pilnvērtīgi iekļauties darba tirgū, gan ar patēriņa sabiedrības vērtībām.

„arī Latvijas sabiedrībā vērtību sistēma ir pamainījusies, kas ir viens no iemesliem. Te es domāju iespēju baudīt, un baudīt daudz un dažādā veidā un visas iespējas ir jauniešiem, izceļoties kā pārim kopā, vai tie ir hobiji. Un no otras puses, ka jāiegūst izglītība un labais darbs, labā sajūta, ka ir mājas un mašīnas un ka tikai tad var atļauties bērņus.”

„Par bērniem, tātad modernāku šo pieeju. Jo tas cilvēks ir audzis jau 21. gs. Ar jaunām tehnoloģijām, ar daudz straujāku to dzīvesveidu. Tāpēc nevajag domāt, ka mēs politiku taisām kā priekš saviem vienaudžiem. Precīzāk izjust, saprast, kas ir 21. gs. ģimene, un tas cilvēks, kāds viņš ir, ar kādām kvalitātēm un īpašībām, tad viņam piemērot arī attiecīgi tāda uztveres vai komunikācijas veidu, ērtāko, viņam saprotamāko, pie šī interneta, pie šīm modernajām tehnoloģijām.”

Jāatzīmē, ka eksperti ne tikai norādīja uz atšķirīgām vērtībām sabiedrībā, kas rada atklātas vai latentas domstarpības (tādās jomās kā darba un ģimenes dzīves apvienošana, dzimumu līdztiesība), bet arī paši par vēlamu politiku pauda atšķirīgus viedokļus.

“...Es domāju, vajadzētu skatīties valstij, savu politiku realizējot, kā atbalstīt un veicināt stabilo, divu vecāku ģimeņu skaita pieaugumu un kā samazināt, kā palīdzēt cilvēkiem veidot stabilas laulības, lai pēc pusgada vai gada nemeklē pēc cita labāka varianta, un līdz ar to samazināt viena vecāka ģimeņu skaitu. Arī gan intelektuālos valsts spēkus, gan budžeta līdzekļus vajadzētu ieguldīt tieši tādā virzienā.”

“Viens būtu, kur mēs ejam un nepareizā un aizskarošā, ģimeņu aizskarošā virzienā, ka politiķi mēģina uzsvērt, ka vārds ģimene nozīmē tradicionālo ģimeni. Un tad, ja padomājam, kā mēs sašķejam sabiedrību ar tādu terminu, domāšanu un lietošanu diskursā, jo Latvijā ir vairāk kā 50%, kur nav abi vecāki. Tas ir ārkārtīgi būtisks pamatjautājums, kurš būtu jāpārskata.”

Ekspertu uzskati atšķīrās arī runājot par laulības nozīmi mūsdienu sabiedrībā, nepilnajām ģimenēm, tēva lomā, to, kā tiek pieņemts lēmums par bērnu, kāds ir vēlamais bērnu skaits mūsdienu ģimenē u.c.

Otrs aspekts, ko minēja eksperti, raksturojot ģimeņu situāciju Latvijā, ir problēmas, kas saistītas ar **ģimeņu materiālo situāciju**. Atzīstot, ka ar ekonomiskajām grūtībām

sastopas liela daļa sabiedrības, un ir vairākas grupas, kurām ir grūti nodrošināt pienācīgu dzīves kvalitāti (piemēram, pensionāri, invalīdi), tika norādīts, ka ģimeņu ar bērniem situācija ir vissliktākā.

„Pensionārs zina, ka tajā un tajā datumā viņš saņems savu pensiju. Bet ar bērniem ir tā, ka vakar izlasīju internetā, ka daudzi paņēmuši aizdevumu un zaudējuši darbu vai saslīgst. Viss - viņam vairs nav ienākumu. Visneaizsargātākās ir ģimenes ar bērniem, un pašvaldības kā kura māc, kā tas ir neregulēts, tā strādā. Vietās, kur ir mazas pašvaldības, tur vispār neko nevar palīdzēt, viņām nav līdzekļu. Šajā gadījumā vajadzētu vienreiz nopietni paskatīties uz tām ģimenēm ar bērniem. Pensionāri ir par daudz apvainoto lomā, jo viņiem tomēr ir regulāri ienākumi. Viņiem ir atlaides pilsētas tramvajos un autobusos. Atlaides zālēm. Bet ģimenei, kurā ir viens bērns, sadalot ienākumus, iznāk minimālais iztikas minimums uz vienu ģimenes locekli un tāpēc nevar palīdzēt.”

Sliktais materiālais stāvoklis veicina negācijas – bezcerību, depresiju, ko nereti pavada alkoholisms, pārslodzi darbā, kas neļauj pievērst bērniem pietiekami lielu uzmanību, veicina nesavaldību un vardarbību.

„Man liekas, ka tagad, kad bērnu pabalsts ir piesaistīts algai, tad ir tā, ka daudz cilvēku, ne tikai laukos, ļoti pārdomā, vai laidīs bērnu pasaulē, vai spēs viņu uzturēt, vai spēs viņu izaudzināt. Man liekas, ka laukos nāk kopējais pesimisms iekšā, ka nav darba, ka cilvēki vairāk pārtiek kā naturālā saimniecībā.”

Vērtējot situāciju pašvaldībās, tika norādīts, ka daļa ģimeņu ekonomiskās problēmas risina, meklējot darbu ārvalstīs. Tas, pēc ekspertu domām, rada ne vien sociālās problēmas pašlaik (bez pienācīgas uzraudzības atstāti bērni, ģimeņu iziršana u.c.), bet arī nākotnē, jo aizbraucot jaunieši reproduktīvā vecumā, aizvien biežāk līdz tiek ņemti arī bērni tāpēc, ka mītnes zemē (piemēram, Īrijā) iespējams iegūt daudz lielāku atbalstu bērna audzināšanai.

1.1. Esošais un vēlamais bērnu skaits

Izsakoties par vēlamo bērnu skaitu, intervētie eksperti galvenokārt minēja argumentus, kas saistīti ar nepieciešamību „atražot” sabiedrību, nodrošināt zināmu nodokļu maksātāju bāzi – t.i., ka ir nepieciešami 3 un vairāk bērni. Tomēr, raksturojot faktisko situāciju, attieksme pret ģimenēm, kurās ir tikai 1-2 bērni, bija izprotoša, norādot uz dažādām grūtībām, ar ko saskaras iedzīvotāji. Jāpiebilst, ka attieksme pret daudz bērnu ģimenēm nebija viennozīmīga. Lai arī tika uzsvērts, ka tā ir viena no grupām, kam būtu jāsniedz īpašs atbalsts (gan materiālais, gan nemateriālais), bija vērojami zināmi aizspriedumi pret šīm ģimenēm, minot novērojumu, ka biežāk daudz bērnu dzimst sociāli neatbildīgās ģimenēs. Jāpiebilst, ka šie argumenti tika izmantoti arī, lai pamatotu vēlamo ģimeņu atbalsta modeli (ierobežot pabalstu lielumu u.t.t.)

„Dzimstības jomā mēs jau no padomju laikiem pārmantojam to, bet tagad tas ir vēl izteiktāka tendence, ka bērni dzimst (es nesaku, ka tā ir 100%), ka daudz bērnu ģimenes mums nav tās labākās. Tādā ziņā, ka bērnus dzemdē, lai saņemtu bērnu piedzimšanas pabalstus un tālāk bērnu kopšanas pabalstus. Bērns tiek dzemdēts, lai papildus iegūtu kādus finanšu līdzekļus pieaugušie savai eksistencei, nevis tāpēc, ka bērns tiktu gaidīts un ka viņš būtu vajadzīgs ģimenei kā personība, ka ģimene viņu gribētu tālāk audzināt un ar viņu nodarboties. Tā ir ļoti slikta tendence. Ļoti rūpīgi ir jāpārdomā pabalstu sistēmu. No vienas puses mēs veicinātu un atbalstītu, ka bērni dzimst atbildīgiem cilvēkiem, tiem, kas bērnus nedomā izmantot kā bankomātus, bet arī rēķinās, ka viņos būs jāiegulda gan laiks,

Pētījums: Demogrāfija un ģimenes stāvoklis Latvijā

gan līdzekļi, gan rūpes. Lai tiktu stimulēta bērnu dzimstība šādās ģimenēs, nevis ģimenes, kas piedzemdē, saņem naudiņu un pamet bērnu uz sabiedrības pleciem.”

Intervētie eksperti nebija vienoti jautājumā par to, kādā vecumā bērnu varētu uzticēt citu personu aprūpei un atgriezties darba tirgū. Daļa uzsvēra, ka bērna pilnvērtīgai attīstībai būtu nepieciešams, lai kāds no vecākiem (vairāki norādīja tieši uz māti) aprūpētu viņu līdz 3 gadu vecumam (citi minēja 2 gadu vecumu), un valsts politikai būtu jābūt virzītai, lai to veicinātu. Citi uzsvēra, ka valstij ir jānodrošina bērna aprūpes iespējas arī tad, ja vecāki vēlas darbā atgriezties agrāk.

„Nevar pateikt, kā labāk. Ir jābūt gan tādai, gan tādai iespējai, gan būtu bērnudārzi, gan būtu iespēja sēdēt mājās līdz trīs gadiem. Kas ir ļoti grūti izdarāms, ja vajag individuālu pieeju, tad valsts sektorā ir neiespējami sniegt.”

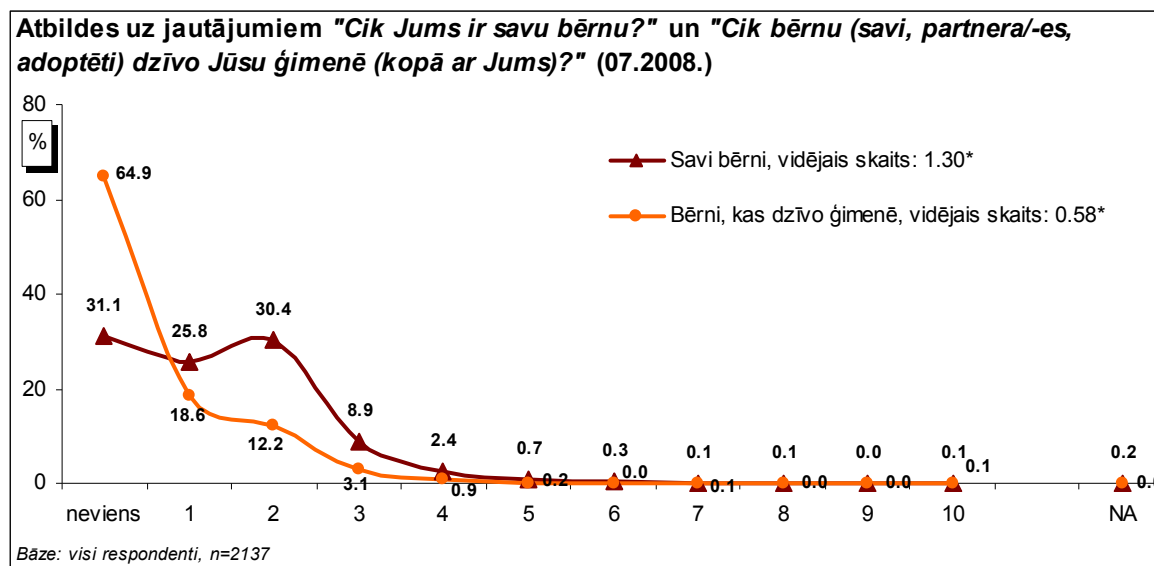
„Manas personīgās domas, un arī palasot psihologu, terapeitu, utt., bērni veidojas līdz 3 gadiem. Manā skatījumā tai mammai, par pirmo gadu nerunāsim nemaz, atkarībā no bērna attīstības līmeņa, es domāju, ka varbūt kāds bērniņš...vienu 2 gadus palaid uz bērnudārzu un viņš prot ēst, prot apģērbties, viņam ir iemācīti pamati, ko neiemācīs neviens, izņemot mammu. Manā skatījumā tā.”

Jāatzīmē, ka starp problēmām, kas vērojamas Latvijā, eksperti minēja faktu, ka pieaug vecums, kādā dzimst pirmais bērns. Tika norādīts, ka šis aspekts vairāk skar tieši sociāli atbildīgo iedzīvotāju daļu, kas nolemj vispirms iegūt izglītību, uzsākt karjeru, nodrošināt zināmu materiālo labklājību un tikai tad radīt bērnus. Lai veicinātu to, ka bērni dzimst agrāk, būtu jāveic pasākumu kopums, kas orientēts tieši uz jauniešiem, piedāvājot bērna aprūpes iespējas, izstrādājot mājokļu politiku u.c.

Arī **Latvijas iedzīvotāju** aptaujā tika noskaidroti priekšstati, kas saistīti ar vēlamo bērnu skaitu un vecumu, kad tos varētu nodot citu cilvēku aprūpē.

Sākotnēji aptaujas dalībniekiem lūdza norādīt, cik viņiem ir bērnu un cik bērnu dzīvo kopā ar viņiem, raksturot pašreizējā Latvijas situācijā vēlamāko bērnu skaitu, kā arī, cik bērnus viņi paši vēlētos, ja tiktu nodrošināti nepieciešamie materiālie apstākļi. Respondentiem tika lūgts arī norādīt, vai tuvāko 3 gadu laikā viņi paši un viņu partneris/ - e vēlētos bērnu/ vēl kādu bērnu.

Nākamajā grafikā apkopoti dati par atbildēm uz jautājumu par pētījuma dalībnieku bērnu skaitu (neatkarīgi no tā, vai viņi pašlaik dzīvo kopā ar respondentu vai nē) un par bērnu skaitu, kas dzīvo kopā ar viņu.

*Vidējais skaits aprēķināts, ņemot vērā to respondentu īpatsvaru, kuri sniedza konkrētu atbildi (netiek ņemts vērā NA minēšanas biežums).

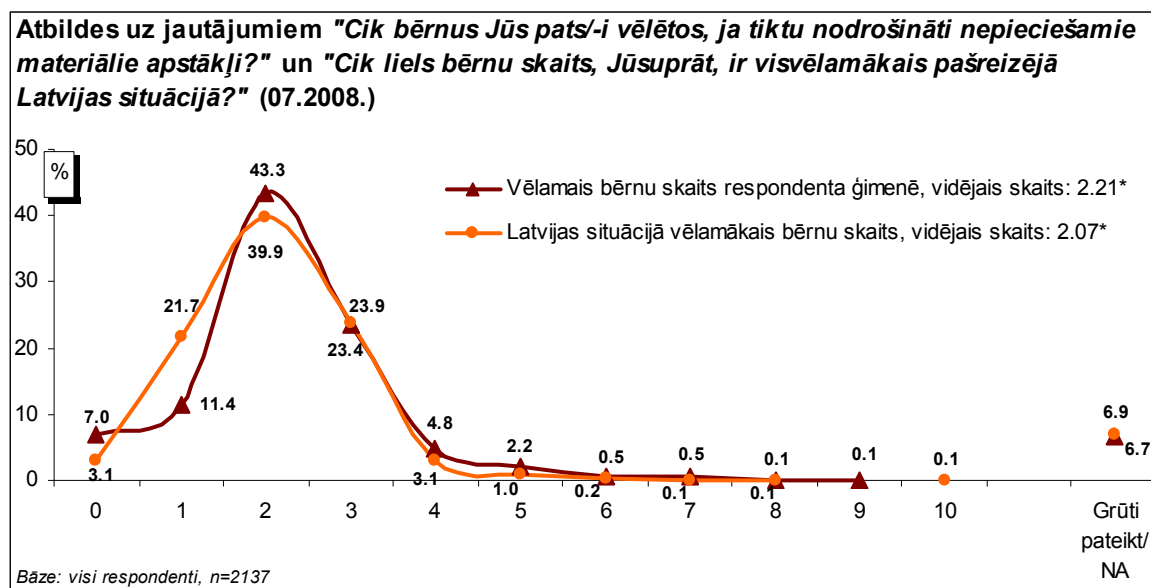
Pētījuma dati liecina, ka 31% respondentu nav pašiem savu bērnu, un 65% norādīja, ka viņu ģimenē nedzīvo bērni.

Analizējot datus par norādīto bērnu skaitu, vērojams, ka 26% aptaujāto ir viens bērns, 30% - 2 bērni, bet 13% - 3 un vairāk bērni. To, ka viņu ģimenē dzīvo 1 bērns, minēja 19%, 12% norādīja, ka dzīvo kopā ar 2 bērniem, bet 4% - ar 3 vai vairāk bērniem.

Raksturojot dažādu sociāldemogrāfisko grupu atbildes par savu bērnu skaitu, vērojams, ka sievietēm šis rādītājs ir 1.40, bet vīriešiem – 1.19, latviešu norādītais bērnu skaits ir 1.32, bet cittautiešu – 1.28. Interesanti atzīmēt, ka Rīgā dzīvojošie minējuši mazāku bērnu skaitu (1.07) nekā respondenti citās pilsētās (1.32) un lauku apvidos (1.51). Jāpiebilst, ka ir vērojama tendence: jo zemāki ienākumi, jo lielāks bērnu skaits (iedzīvotāji ar zemiem ienākumiem norādīja 1.67, bet respondenti ar augstiem ienākumiem – 1.06).

Pētījuma dalībniekiem, kuri atzīmēja, ka viņu ģimenē dzīvo nepilngadīgi bērni, tika lūgts norādīt viņu vecumu. Saskaņā ar aptaujas rezultātiem 11% aptaujāto minēja, ka viņu ģimenē dzīvo bērni līdz 1 gada vecumam, 42% atzīmēja, ka bērni ir 1-6 gadus veci, 48% norādīja vecumgrupu 7-15 gadi, bet to, ka viņu ģimenē dzīvo jaunieši vecumā no 16 līdz 18 gadiem, minēja 29% respondentu.

Nākamajā grafikā apkopoti dati par to, kāds, pēc iedzīvotāju domām, ir pašreiz Latvijā visvēlamākais bērnu skaits pašreizējā Latvijas situācijā un viņu pašu ģimenē, ja tiktu nodrošināti nepieciešamie materiālie apstākļi.

*Vidējais skaits aprēķināts, ņemot vērā to respondentu īpatnību, kuri sniedza konkrētu atbildi (netiek ņemts vērā NA minēšanas biežums).

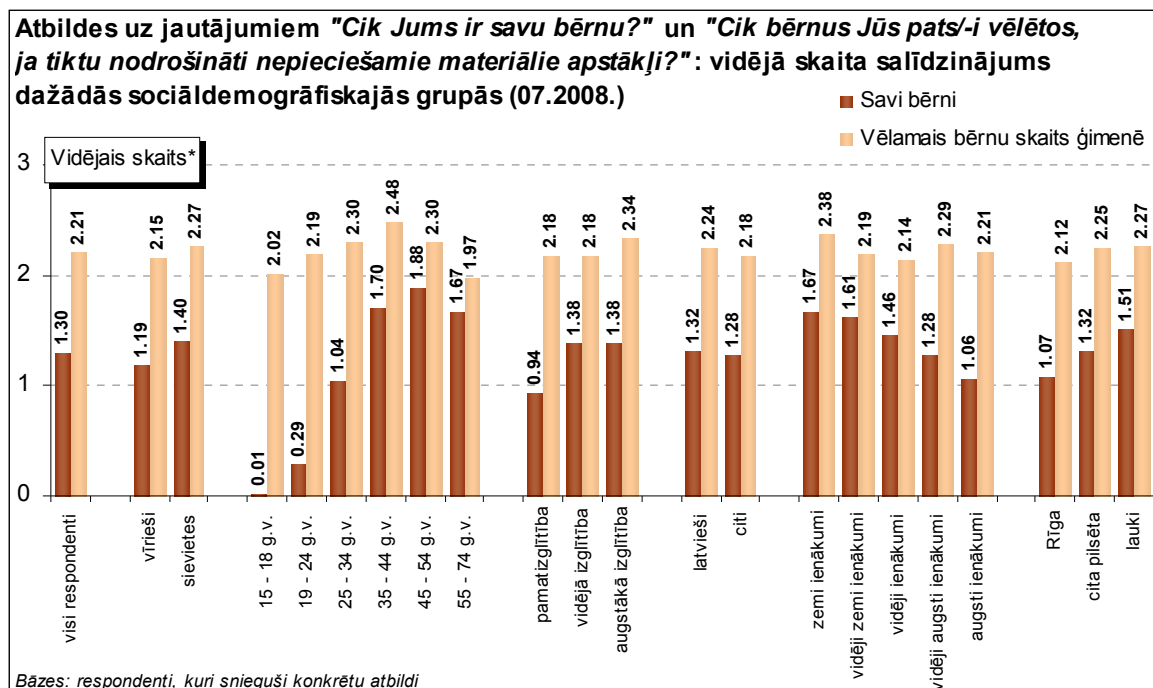
Kā redzams, visbiežāk pētījuma dalībnieki uzskatījuši, ka vēlamais bērnu skaits ir 2 bērni – par vēlamāko bērnu skaitu Latvijas situācijā to uzskatīja 40%, bet par vēlamāko bērnu skaitu savā ģimenē, ja tiktu nodrošināti nepieciešamie materiālie apstākļi – 43% respondentu. To, ka savā ģimenē pie nepieciešamā materiālā stāvokļa vēlētos 3 bērnus, minēja 23% aptaujāto, bet par vēlamāko bērnu skaitu Latvijas situācijā to atzinuši 24% respondentu.

Analizējot dažādu sociāldemogrāfisko grupu viedokli par vēlamo bērnu skaitu Latvijas situācijā, var konstatēt, ka lielāku bērnu skaitu minējuši iedzīvotāji vecumā no 45 līdz 54 gadiem (2.19), latvieši (2.17), aptaujātie ar zemiem ienākumiem (2.19), Zemgalē dzīvojošie (2.42) un respondenti lauku apvidos (2.20). Interesanti atzīmēt, ka atšķiras pētījuma dalībnieku atbildes atkarībā no tā, cik viņiem ir savu bērnu: starp respondentiem, kuriem savu bērnu nav, šis rādītājs ir 1.92, starp tiem, kam ir 1 bērns – 1.94, starp aptaujātajiem ar 2 bērniem – 2.15, bet starp tiem, kuriem ir vismaz 3 savu bērnu – 2.53. Jāpiebilst, ka starp respondentiem no nepilnām ģimenēm šis rādītājs ir 2.04, bet starp neprecētiem vīriešiem un sievietēm vecumā līdz 40 gadiem – 1.73.

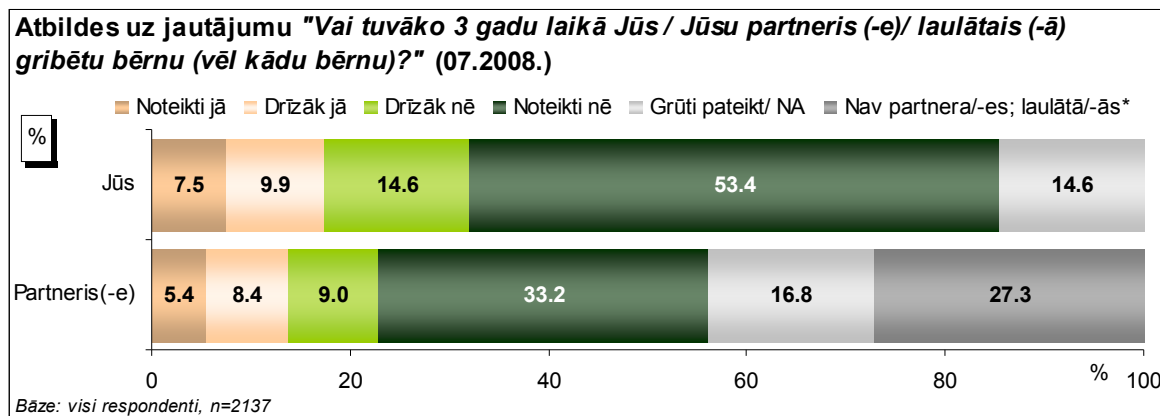
Raksturojot datus par to, cik bērnus respondenti vēlētos savā ģimenē, ja tiktu nodrošināti nepieciešamie materiālie apstākļi, vērojams, ka lielāku bērnu skaitu norādījuši aptaujātie vecumā no 35 līdz 44 gadiem (2.48), grupa ar augstāko izglītību (2.34), valsts sektorā strādājošie (2.41), respondenti ar zemiem ienākumiem (2.38), kā arī Pierīgā (2.45), Zemgalē (2.37) un Latgalē (2.32) dzīvojošie. Aptaujas dalībnieki, kuriem pašiem savu bērnu nav, minēja, ka pie attiecīgo materiālo apstākļu nodrošināšanas vēlētos 1.83 bērnus, no tiem, kuriem ir 1 bērns, šis rādītājs ir 1.96, no respondentiem ar 2 bērniem – 2.34, bet no iedzīvotājiem, kuriem ir 3 vai vairāk bērni – 3.27. Jāatzīmē, ka pētījuma dalībnieki, kur nav precējušies un ir vecumā līdz 40 gadiem, norādīja, ka vēlas mazāku bērnu skaitu (2.01) nekā respondenti no nepilnām ģimenēm (2.18).

Pētījums: Demogrāfija un ģimenes stāvoklis Latvijā

Dati par dažādu sociāldemogrāfisko grupu atbildēm par esošo bērnu skaitu un bērnu skaitu, ko respondenti vēlētos savā ģimenē, ja tiktu nodrošināti nepieciešamie materiālie apstākļi, apkopoti nākamajā grafikā.

Aptaujas dalībnieki arī tika lūgti norādīt, vai nākamo 3 gadu laikā viņi paši un viņu partneri (-es) vēlētos bērnu. Nākamajā grafikā apkopoti dati par atbildēm.

*Atbilžu variants „nav partnera/-es/ laulātā/-ās” tika piedāvāts tikai jautājumā „Vai bērnu gribētu Jūsu partneris (-e), laulātais (-ā)?”

To, ka tuvāko 3 gadu laikā paši vēlētos bērnu, minēja 17% iedzīvotāju (t.sk. 8% „noteikti” vēlētos), un 14% norādīja, ka to vēlētos viņu partneris (-e)/ laulātais (-ā). Jāatzīmē, ka 65% no pētījuma dalībniekiem, kuri atbildēja, ka nākamo 3 gadu laikā paši vēlētos bērnu, norādīja, ka bērnu gribētu arī partneris (-e)/ laulātais (-ā), 7% minēja, ka viņš/ -a to nevēlētos, bet 14% atzīmēja, ka viņiem nav partnera/ -es.

Analizējot tikai sieviešu vecumā no 15 līdz 54 gadiem atbildes, vērojams, ka bērnus nākamo 3 gadu laikā vēlētos 22%.

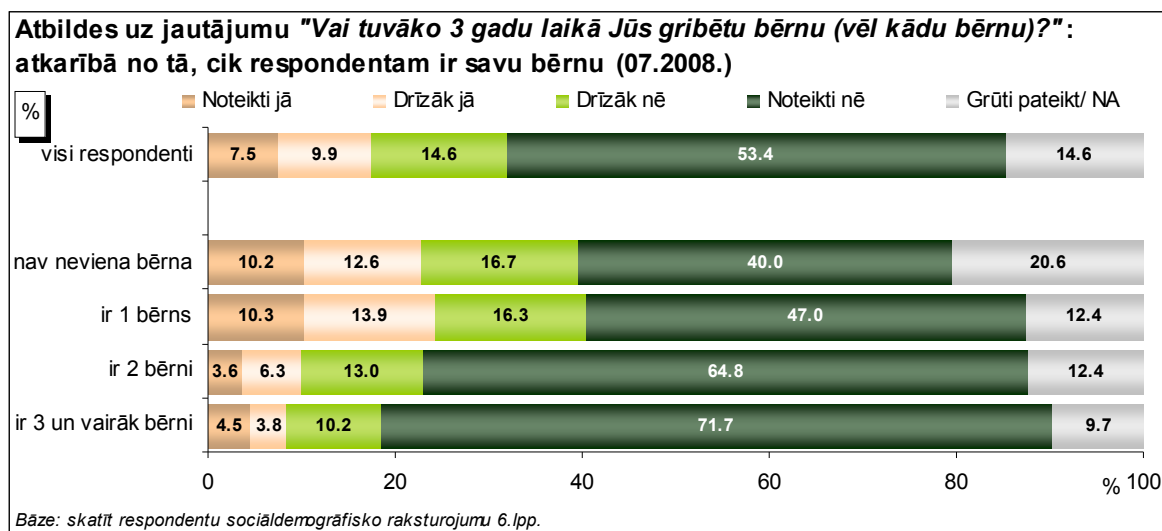
Raksturojot visu respondentu (gan vīriešu, gan sieviešu) dažādu vecumgrupu atbildes detalizētāk uz jautājumu par bērniem tuvāko 3 gadu laikā, vērojams, ka biežāk nekā citās grupās to, ka vēlētos bērnu, norādīja aptaujātie vecumā no 19 līdz 24 gadiem (32%, t.sk. 14% „noteikti”), no 25 līdz 34 gadiem (46%, t.sk. 20% „noteikti”) un no 35 līdz SKDS, 2008.gada jūlijs

Pētījums: Demogrāfija un ģimenes stāvoklis Latvijā

44 gadiem (22%, t.sk. 9% „noteikti”). Jāpiebilst, ka no jauniešiem (15-18 g.v.) tuvāko 3 gadu laikā bērnu vēlētos 6% (t.sk. 2% „noteikti”).

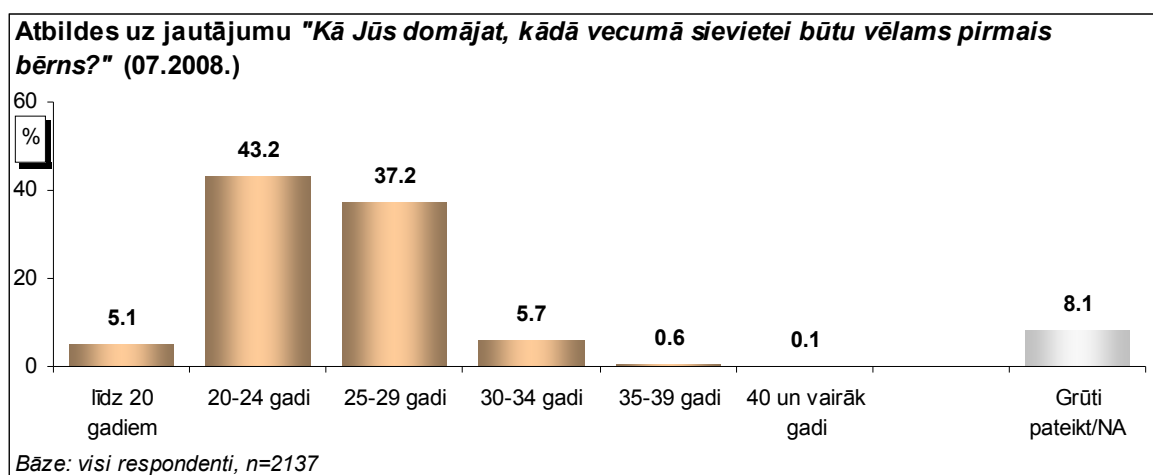
Interesanti atzīmēt, ka nākamo gadu laikā bērnus gribētu 60% no respondentiem vecumā līdz 40 gadiem, kuri ir precējušies (vai dzīvo kopā ar partneri), bet kuriem nav bērnu, 31% no ģimenēm, kurās ir bērni vecumā līdz 18 gadiem, 14% no nepilnām ģimenēm ar nepilngadīgiem bērniem, kā arī 31% no neprecētajiem vīriešiem un sievietēm (vecumā līdz 40 gadiem).

Nākamajā grafikā apkopoti dati par pētījuma dalībnieku atbildēm uz jautājumu „Vai tuvāko 3 gadu laikā Jūs gribētu bērnu (vēl kādu bērnu)?” atkarībā no tā, cik pašlaik respondentam ir savu bērnu.

Aptaujas rezultāti liecina, ka biežāk tuvāko gadu laikā bērnu vēlētos respondenti, kuriem pašlaik nav savu bērnu (23%) un tie, kuriem ir 1 bērns (24%).

Pētījuma dalībniekiem arī lūdza paust viedokli jautājumā par to, kādā vecumā sievietei būtu vēlams pirmais bērns.

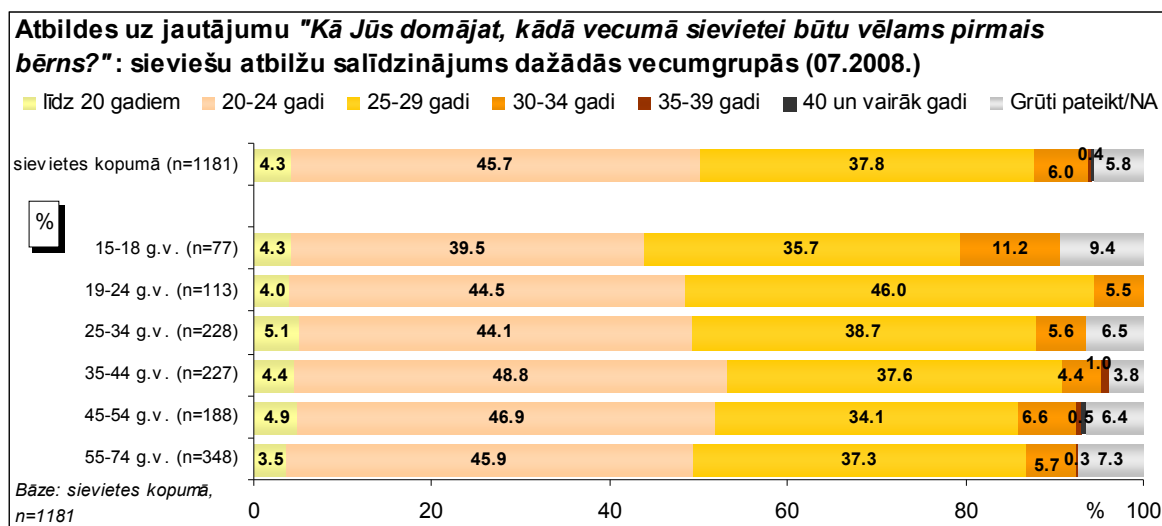
Kā redzams, iedzīvotāji visbiežāk uzskatījuši, ka sievietēm pirmais bērns būtu vēlams 20-24 gadu (43%) vai 25-29 gadu vecumā (37%). To, ka pirmais bērns būtu vēlams vecumā līdz 20 gadiem, norādīja 5% respondentu, bet 6% minēja vecumgrupu 30-34 gadi.

Pētījums: Demogrāfija un ģimenes stāvoklis Latvijā

Interesanti atzīmēt, ka lauku apvidos dzīvojošie biežāk nekā caurmērā norādījuši, ka sievietēm pirmais bērns būtu vēlams vecumā no 20 līdz 24 gadiem, bet Rīgā aptaujātie – vecumā no 25 līdz 29 gadiem.

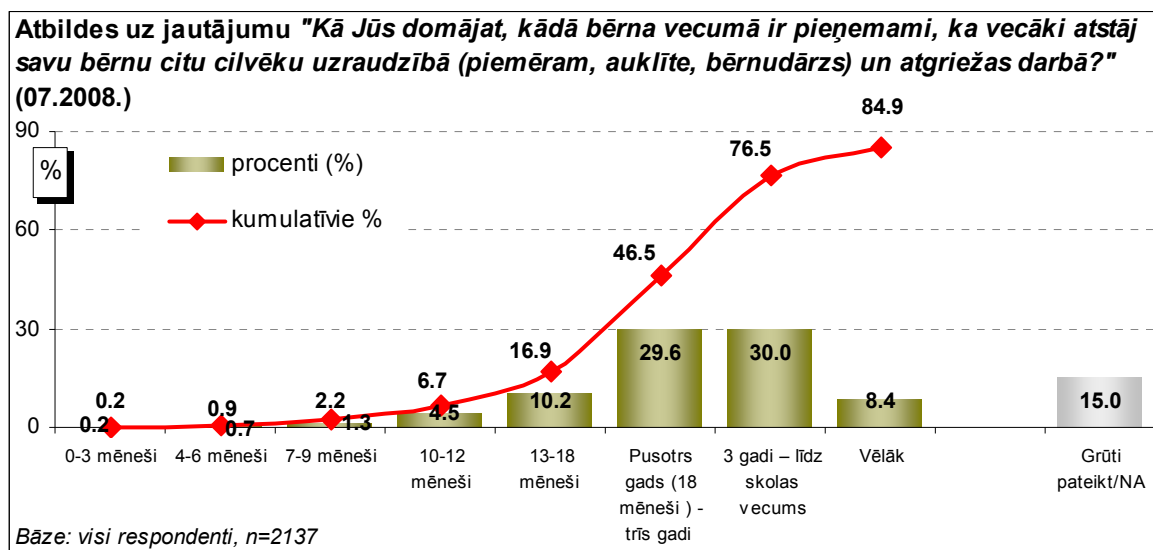
Pētījuma dati liecina, ka respondenti no ģimenēm ar nepilngadīgiem bērniem un no nepilnām ģimenēm ar nepilngadīgiem bērniem, biežāk nekā caurmērā par piemērotāko vecumu pirmajam bērnam uzskatīja 20 līdz 24 gadus, bet aptaujas dalībnieki no ģimenēm bez bērniem caurmērā biežāk minēja vecumgrupu 25-29 gadi.

Nākamajā grafikā salīdzināti dati par dažāda vecuma sieviešu atbildēm.

Salīdzinot dažādu vecumgrupu sieviešu atbildes, vērojams, ka sievietes vecumā no 35 līdz 44 gadiem biežāk nekā caurmērā uzskata, ka sievietēm pirmais bērns būtu vēlams vecumā no 20 līdz 24 gadiem. Savukārt sievietes vecumā no 19 līdz 24 gadiem biežāk nekā caurmērā minēja, ka pirmais bērns būtu vēlams 25-29 gadu vecumā.

Aptaujā tika iekļauts arī jautājums par to, kādā bērna vecumā ir pieņemami, ka vecāki atstāj savu bērnu citu cilvēku uzraudzībā un atgriežas darbā. Nākamajā grafikā apkopoti dati par iedzīvotāju atbildēm.

Kā redzams, visbiežāk aptaujātie norādījuši, ka, viņuprāt, atstāt bērnu citu cilvēku uzraudzībā un atgriezties darbā vecāki var tad, kad bērns ir vecumā no pusotra gada līdz 3 gadiem (30%) vai no 3 gadiem līdz skolas vecumam (30%).

Pētījums: Demogrāfija un ģimenes stāvoklis Latvijā

Tam, ka citu cilvēku aprūpē var atstāt bērnu līdz pusotra gada vecumam (18 mēneši), piekrita kopumā 17% iedzīvotāju. Jāpiebilst, ka respondenti, kuriem nav savu bērnu (20%), biežāk nekā aptaujātie ar bērniem (16%) uzskatīja, ka citu cilvēku aprūpē var atstāt salīdzinoši mazākus bērnus (līdz 18 mēnešu vecumam).

1.2. Uzskati par ģimeni, tās nozīmi

Pētījuma ietvaros tika noskaidroti Latvijas iedzīvotāju priekšstati par sabiedrības attieksmi pret bērniem, bērnu nozīmi cilvēka dzīvē, bērni ietekmi uz ģimenes labklājību, nodarbinātību, kā arī aptaujātie pauda savu attieksmi pret laulībām.

1.2.1. Sabiedrības attieksme pret bērniem

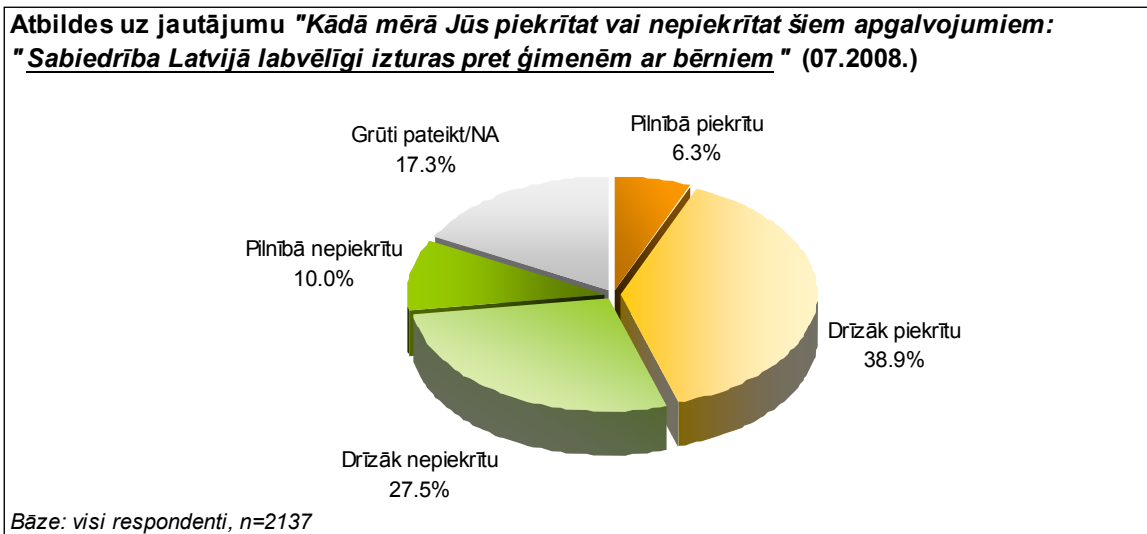
Jāatzīmē, ka par vienu no aspektiem, kas kavē dzimstības pieaugumu, **eksperti** atzina sabiedrības attieksmi. Īpaša nozīme tika piešķirta darba videi, darba devējiem, tomēr par ļoti nozīmīgu tika atzīta kopējā situācija – kā pret ģimenēm ar bērniem (un īpaši pret ģimenēm ar vairākiem bērniem vai grūtniecēm) izturas publiskās vietās (valsts un pašvaldības iestādēs, veikalos, kafejnīcās, sabiedriskajā transportā u.c.), cik piemērota ir apkārtējā vide (iespēja iebraukt ar ratiņiem, bērnu rotaļlaukumi u.t.t.). Eksperti norādīja, ka būtu nepieciešams mainīt sabiedrības attieksmi pret ģimenēm ar bērniem, rosinot diskusijas masu informācijas līdzekļos, popularizējot labās ģimenes. Tika uzsvērti arī ģimenes dienu un svētku nozīme.

„Darba devēji vēl joprojām ir diezgan neiecietīgi, to ir pētījumi pierādījuši, ka nevēlas ģimenes, kurās mazi bērni aug, jo saprot, ka tās būs slimošanas, tās būs kavēšanas un viss pārējais izrietošais.”

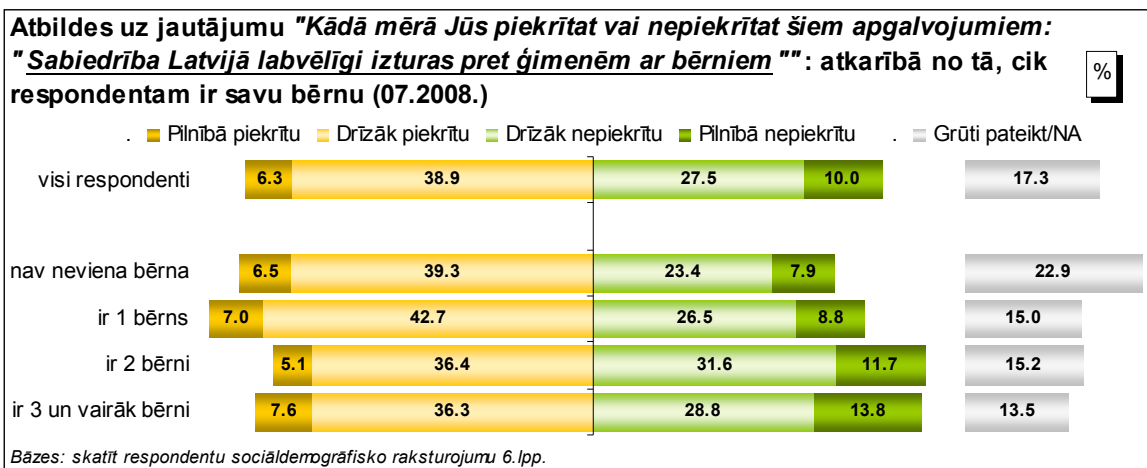
“Kas varētu kopumā mainīt sabiedrības attieksmi pret ģimenēm un bērniem, pret ģimenēm ar bērniem. Droši vien, ka laiks. Tur mums arī vēl ko strādāt, ja sieviete veikalā ar ratiņiem, ar dvīņiem izkāpj no tramvaja, nu neesam mēs ļoti mīļi jeb atsaucīgi pret bērniem.”

Pētījums: Demogrāfija un ģimenes stāvoklis Latvijā

Attieksme pret šiem jautājumiem tika noskaidrota arī **iedzīvotāju** aptaujā. Nākamajā grafikā apkopoti dati par iedzīvotāju attieksmi pret izteikumu „*sabiedrība Latvijā labvēlīgi izturas pret ģimenēm ar bērniem.*”

Saskaņā ar pētījuma rezultātiem respondenti kopumā uzskata, ka sabiedrība Latvijā labvēlīgi izturas pret ģimenēm ar bērniem – to, ka šādam viedoklim piekrīt („*pilnībā piekrīt*” un „*drīzāk piekrīt*”), norādīja 45% aptaujāto, bet 37% atzīmēja, ka tam nepiekrīt („*pilnībā nepiekrīt*” un „*drīzāk nepiekrīt*”).

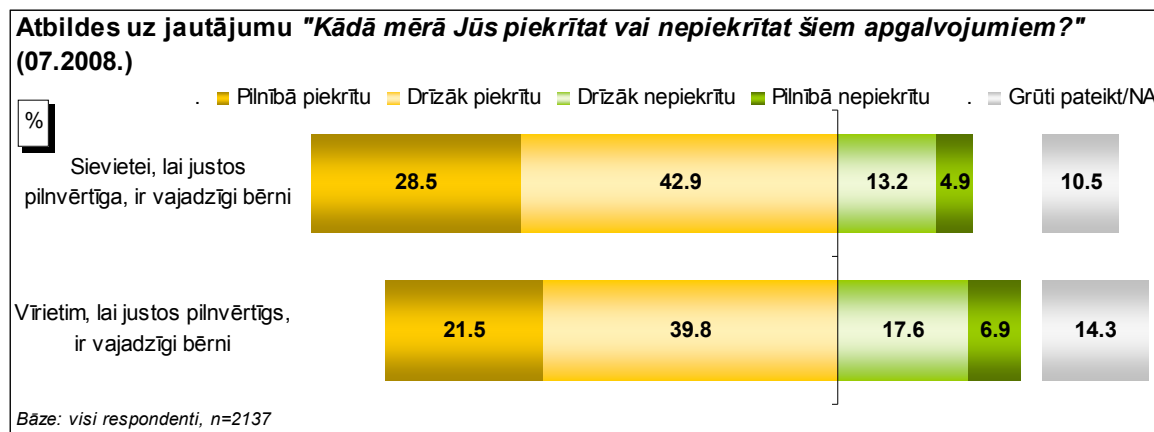

Analizējot respondentu atbildes atkarībā no savu bērnu skaita, vērojams, ka pētījuma dalībnieki, kuriem ir 1 bērns, biežāk nekā caurmērā piekrituši, ka sabiedrība Latvijā labvēlīgi izturas pret ģimenēm ar bērniem, savukārt tie, kuriem ir 2 vai vairāk bērni, biežāk nekā caurmērā tam nav piekrituši.

Jāpiebilst, ka aptaujātie, kuri ir vecumā līdz 40 gadiem un ir precējušies, vai dzīvo kopā ar partneri, bet kuriem nav bērnu, biežāk nekā caurmērā piekrita, ka minētajam izteikumam, bet respondenti no ģimenēm ar nepilngadīgajiem bērniem (gan pilnām, gan nepilnām), caurmērā biežāk tam nepiekrita.

1.2.2. Bērnu nozīme cilvēka dzīvē

Lai novērtētu aptaujas dalībnieku vispārējos uzskatus par bērnu lomu cilvēka pašrealizācijā, kā arī analizētu, vai pastāv atšķirības par bērnu nozīmi vīriešu un sieviešu dzīvē, respondentus lūdza novērtēt izteikumus par to, vai vīrietim un sievietei, lai justos pilnvērtīgs/-a, ir vajadzīgi bērni. Aptaujas dati par iedzīvotāju atbildēm ir apkopoti nākamajā grafikā.

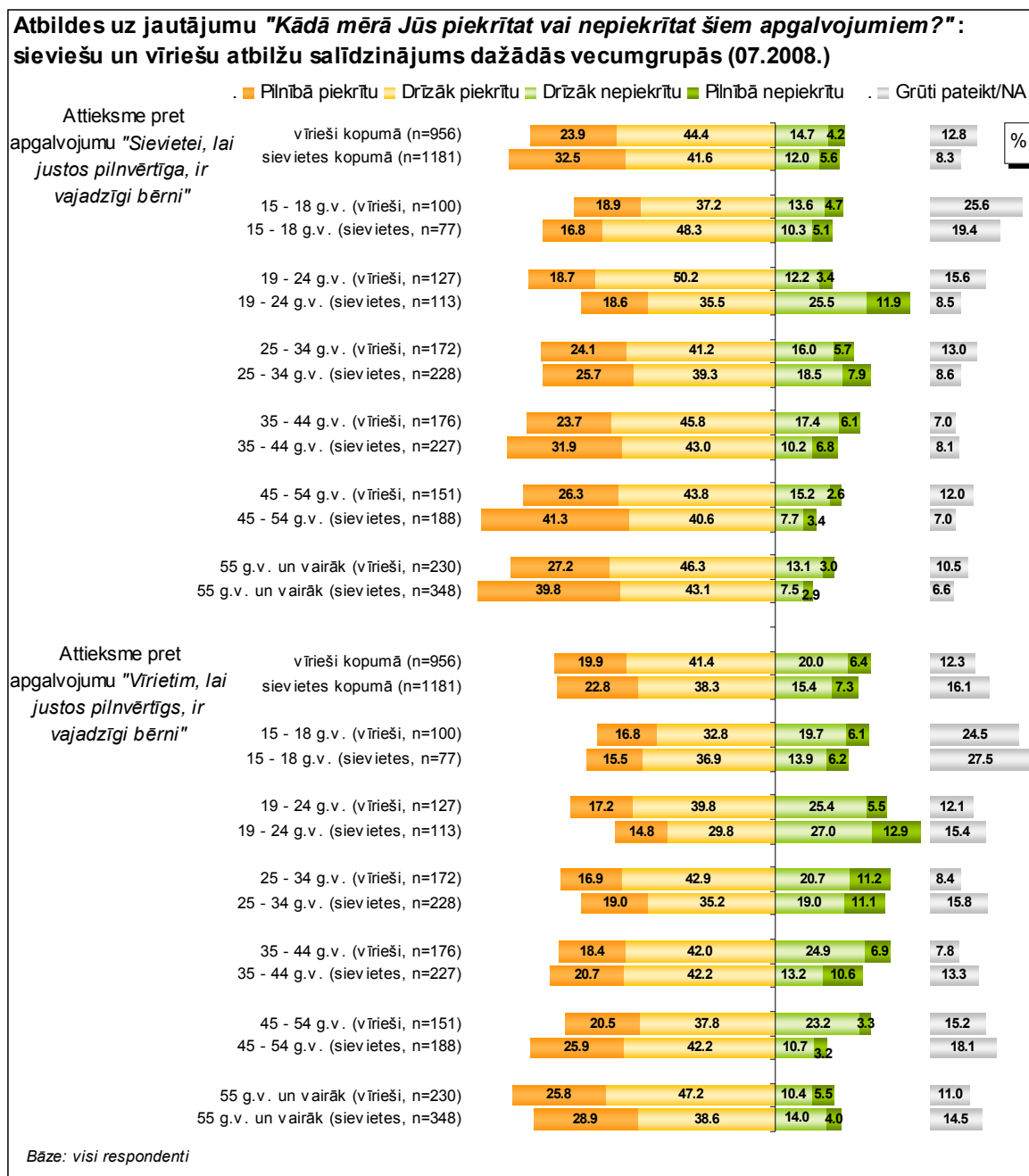
Tam, ka sievietei, lai justos pilnvērtīga, ir vajadzīgi bērni, piekrita 71% respondentu, bet 61% to norādīja par vīrieti.

Izteikumam "sievietei, lai justos pilnvērtīga, ir vajadzīgi bērni" kopumā piekrita 74% sieviešu un 68% vīriešu, bet apgalvojumam "vīrietim, lai justos pilnvērtīgs, ir vajadzīgi bērni" piekrita 61% vīriešu un 61% sieviešu.

Jāpiebilst, ka no sievietēm, kam nav savu bērnu, izteikumam "sievietei, lai justos pilnvērtīga, ir vajadzīgi bērni" ir piekritušas 63%, bet no sievietēm, kam bērni ir – 78%. Savukārt viedoklim, ka "vīrietim, lai justos pilnvērtīgs, ir vajadzīgi bērni" piekrita 51% vīriešu, kam nav savu bērnu, un 68% vīriešu, kam ir bērni.

Saskaņā ar pētījuma datiem respondenti no ģimenēm bez bērniem (vecumā līdz 40 gadiem) un neprecējušies vīrieši un sievietes (vecumā līdz 40 gadiem) biežāk nekā caurmērā nepiekrita ne tam, ka sievietei, lai justos pilnvērtīga, ir vajadzīgi bērni, ne analogam izteikumam par vīrieti.

Nākamajā grafikā apkopoti dati par sieviešu un vīriešu atbildēm atkarībā no viņu vecuma.

Pētījuma dati liecina, ka visās analizētajās grupās aptaujas dalībnieki šim apgalvojumam biežāk ir piekrituši nekā to noraidījuši.

Apgalvojumam, ka "sievieteī, lai justos pilnvērtīga, ir vajadzīgi bērni" biežāk nekā caurmērā ir piekrituši gados vecākas sievietes, bet jaunietais vecumā no 19 līdz 24 gadiem to biežāk nekā caurmērā noraidījušas.

Analizējot attieksmi pret apgalvojumu "vīrietim, lai justos pilnvērtīgs, ir vajadzīgi bērni" arī jāatzīmē, ka biežāk nekā caurmērā tam piekrituši vīrieši, kuri vecāki par 55 gadiem, bet tie, kuri ir vecumā no 19 līdz 44 gadiem caurmērā biežāk tam nepiekrita.

1.2.3. Uzskati par bērniem un labklājību

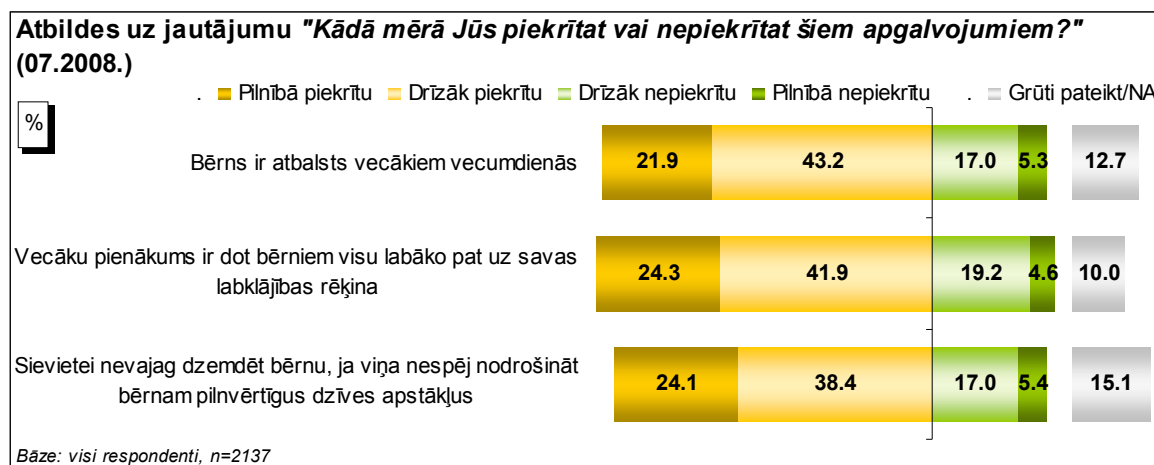
Par vienu no satraucošākajām tendencēm **eksperti** atzina faktu, ka, parādoties bērnam/ bērniem, būtiski pasliktinās vecāku dzīves līmenis.

Dzīves līmeņa pasliktināšanās vērojama gan tieši (par to liecina, piemēram, statistikas dati par nabadzības risku dažādās grupās), gan netieši (ņemot vērā nepilnības bērnu aprūpes sistēmā, pasliktinās iespējas darba tirgū, līdz ar to samazinās ienākumi). Tika atzīts, ka šīs problēmas sievietes skar vairāk – tā kā rūpes par bērniem ir galvenokārt uz sievietes pleciem, viņai ir mazākas iespējas iegūt labi atalgotu darbu, šķiršanās gadījumā bērns/bērni visbiežāk paliek sievietes aizgādībā, bet viena apgādnieka ģimene ar bērniem saskaras ar ievērojamu nabadzības risku.

Kā uzsvēra eksperti, viena no galvenajām problēmām ir tā, ka sociāli atbildīgās ģimenes, kas ir vairāk norūpējušās par iespēju nodrošināt pienācīgu dzīves kvalitāti bērnam, neizšķiras par bērnu (vai vairākiem bērniem), atliek tā dzimšanu.

“Es pat gribētu teikt, ka ir tā, ka vecāki, kas ir ļoti inteliģenti, izglītoti, viņi tiešām ļoti plāno un domā par to, vai varēs atļauties bērnu pienācīgi nodrošināt un tamlīdzīgi. Un tas ir tas, ka ekonomiskā situācija ir mazinājusi šo izglītoto, šo nodrošināto pieaugušo izvēli par bērnu skaitu. Un tad tie, kas nedomā, tur, protams, dzimstību neietekmē šie ekonomiskie faktori.”

Arī **iedzīvotāju** aptaujas ietvaros respondentiem tika lūgts paust savu attieksmi pret vairākiem apgalvojumiem par vecāku pienākumiem nodrošināt bērniem materiālos apstākļus un otrādi – bērnu pienākumu atbalstīt vecākus vecumdienās.

Saskaņā ar pētījuma datiem sabiedrībā ir izplatīti uzskati gan par bērnu kā atbalstu vecākiem vecumdienās, gan par vecāku pienākumu upurēt savu labklājību bērnu labad (šādiem izteikumiem piekrita attiecīgi 65% un 66% respondentu).

Jāatzīmē, ka vairāk nekā 3/5 aptaujāto ir atzinuši, ka labklājības līmenis ir nozīmīgs faktors, pieņemot lēmumu radīt bērnus – 63% ir atbalstījuši uzskatu, ka sievietei nevajadzētu dzemdēt bērnu, ja viņa nespēj tam nodrošināt pilnvērtīgus dzīves apstākļus.

Salīdzinot atbildes atkarībā no tā, vai viņiem ir savi bērni, vērojams, ka izteikumam „sievietei nevajag dzemdēt bērnu, ja viņa nespēj nodrošināt bērnam pilnvērtīgus dzīves apstākļus” respondenti, kam nav bērnu, ir piekrituši nedaudz retāk (61%) kā aptaujātie ar 1 vai 2 bērniem (attiecīgi: 65% un 64%). Tiesa, visretāk minēto apgalvojumu atbalstījuši aptaujātie ar 3 un vairāk bērniem (58%).

Jāpiebilst, ka šādam apgalvojumam biežāk nekā caurmērā nepiekrita respondenti no nepilnām ģimenēm.

Izteikumam „*vecāku pienākums ir dot bērniem visu labāko pat uz savas labklājības rēķina*” piekrita 63% no aptaujātajiem, kam savu bērnu nav, 68% no tiem, kam ir viens bērns, 69% no tiem, kam ir 2 bērni, un 63% no tiem, kam ir vismaz 3 bērni.

Raksturojot attieksmi pret uzskatu “*bērns ir atbalsts vecākiem vecumdienās*” atkarībā no tā, vai respondentam pašam ir bērni, nav vērojamas būtiskas atšķirības: grupā, kam bērnu nav, apgalvojumam ir piekrituši 67%, no tiem, kam ir viens bērns – 63%, kam ir 2 bērni – 65%, bet no aptaujas dalībniekiem, kam ir 3 bērni un vairāk – 66%.

Interesanti atzīmēt, ka neprecējušies vīrieši un sievietes vecumā līdz 40 gadiem biežāk nekā caurmērā piekrita tam, ka sievietei nevajag dzemdēt bērnu, ja viņa nespēj nodrošināt bērnam pilnvērtīgus dzīves apstākļus, bet biežāk nekā caurmērā noraidīja uzskatus, ka vecāku pienākums ir dot bērniem visu labāko pat uz savas labklājības rēķina un ka bērni ir atbalsts vecākiem vecumdienās.

1.2.4. Uzskati par bērniem un nodarbinātību

Iespēju apvienot ģimenes un darba dzīvi aptaujātie **eksperti** atzina par vienu no galvenajām problēmām, ko vajadzētu risināt, veidojot valsts ģimeņu politiku, norādot, ka nevēlamas sekas rodas, runājot ne vien par ģimenes dzīvi, bet tas atstāj negatīvu ietekmi arī uz ekonomiku.

„Būtu ļoti interesanti, ja kāds palūkotos ekonomiski, kāds ir darba un ģimenes dzīvošanas iespēju saskaņošanas trūkuma efekts uz ekonomiku. Un kas būtu izdevīgāk, vai personas, kas reāli izkrīt no darba tirgus bērnu aprūpes dēļ, vai valstij būtu izdevīgāk maksāt vairāk par kādu pakalpojumu, bet tas atkal atdot ātrāk ekonomikai atpakaļ vai arī ir lielākā apjomā spējīgu darbinieku. Šādas analīzes trūkst.”

Raksturojot grūtības ieviest un īstenot adekvātu politiku šajā jomā, tika atzīts, ka traucē ne vien līdzekļu trūkums dažādu pasākumu īstenošanai, bet arī vērtības, uzskati par vēlamo modeli.

Viena pieeja ir veicināt tradicionālo bērnu aprūpes modeli (par ģimenes labklājību atbildīgs ir vīrietis, bet rūpes par bērnu ir galvenokārt sievietes pienākums), norādot, ka bērna pilnvērtīgai attīstībai ir nepieciešams kontakts ar vecākiem līdz 2 vai 3 gadu vecumam. Tiek ierosināts meklēt veidus, kā varētu panākt ģimenes materiālās situācijas nepasliktināšanos, ja viens no vecākiem (un lielākajā daļā gadījumu par to nepārprotami tiek atzīta sieviete) neiesaistās darba tirgū, bet rūpējas par bērnu. Par vēlamāko valsts atbalsta politiku tiek atzīta pabalstu palielināšana.

„Es domāju, tas varētu būt modelis, ka tēvs ģimeni apgādā tā, lai sieva varētu turpināt valsts apmaksāto pabalstu pavadīt ar bērnu, jo bērnam, to jums jebkurš speciālists pateikts, ka vismaz pusotru gadu ir vajadzīga mammas ikdiena, klātbūtne visas 24 stundas, lai bērns normāli attīstītos fiziski un intelektuāli, un zinātnieki runā par to, ka vismaz pusotru gadu mammai bez diskusijām ir jābūt klāt bērnam, bet principā ir ieteikts līdz trijiem gadiem. Līdz trijiem gadiem kontakts ar bērnu ir iespējams, ka tētis ir spējīgs nopelnīt un uzturēt mammu un bērnus.”

Kā sekas prombūtnei no darba tirgus (īpaši, ja ir piedzimuši vairāki bērni) ir kvalifikācijas līmeņa pazemināšanās, zaudētas pozīcijas darba tirgū. Lai arī tika norādīts,

ka valsts var nodrošināt kvalifikācijas celšanas/ pārkvalifikācijas kursus, lielākoties tas attiecas uz mazāk kvalificētiem darbiem.

Galvenā kritika šai pieejai tiek balstīta uz pieņēmumu, ka šajā gadījumā vecākiem (sievietei) principā ir jāizšķiras starp karjeru un bērnu. Tā kā sabiedrība kopumā atbalsta (pat prasa) arī sievietes iesaistīšanos darba tirgū, un visbiežāk ģimenēs ir nepieciešami vairāki pelnītāji, lai nodrošinātu pieņemamu dzīves līmeni, priekšroka nereti tiek dota darba dzīvei. Tas veicina "bērna atlikšanu", jo noteiktos dzīves posmos (studijas, karjeras veidošana) 2-3 gadiem ir liela nozīme, un risku, ka bērnu vispār nav vai arī to skaits ir mazāks nekā vēlētos un varētu.

Latvijā situāciju pasliktina nepieciešamība strādāt vairāk (vairākas darba vietas, garākas stundas), lai nodrošinātu noteiktu dzīves kvalitāti. Atgriešanos darba tirgū kavē arī bezdarba līmenis noteiktos reģionos, kas nereti kombinējas ar vāji attīstītu infrastruktūru (nav iespējams izbraukāt uz piedāvātajiem kvalifikācijas celšanas kursiem). Motivāciju mazina arī zemās algas – dažkārt, saskaitot maksu par bērna aprūpi un ar darbu saistītajām izmaksām (ceļš, apģērbs u.c.), izmaksas ir lielākas nekā ieguvums no darba algas, un rezultātā tiek pieņemts lēmums nestrādāt.

Kā negatīvo efektu mazinošs faktors tiek minēta lielāka vīriešu iesaistīšana bērna aprūpē. Tomēr tiek uzsvērts, ka, lai tas atstātu ietekmi uz situāciju darba tirgū un mazinātu darba devēja aizspriedumus par māti kā sliktāku darbinieku, nepieciešams būtiski mainīt sabiedrisko domu – ka vīrieša iesaistīšanās bērna aprūpē ir ne tikai sociāli akceptējama, bet sociāli neakceptējama ir nepiedalīšanās bērna aprūpē.

Runājot par Latviju, tiek atzīts, ka neraugoties uz normatīvajos aktos piedāvātajām iespējām, vīriešu aktivitāte ir nepietiekama, lai varētu runāt par ietekmi uz sabiedrisko domu, darba devēju uzskatiem.

Otra pieeja ir saistīta ar lielāku valsts atbalstu bērna aprūpes jautājumos – bērnodārzi, citi dienesti, kas nodrošina šo pakalpojumu nepieciešamības gadījumā, bērna pieskatīšana/ nodarbināšana skolas laikā, skolas brīvdienu laikā.

Šīs pieejas kritika tiek balstīta uz apsvērumu, ka bērna attīstībai nāk par sliktu, ja māte agri atgriežas darba tirgū. Tiek arī norādīts uz izmaksām un citām grūtībām, kas rodas, veidojot bērna aprūpes infrastruktūru (runa ir ne tikai par pirmsskolas vecuma bērnu aprūpi, bet arī skolas vecuma bērnu pieskatīšanu, lai vecāki var strādāt pilnu darba dienu).

Jāpiebilst, ka bērna aprūpes/ pieskatīšanas iespēju trūkums tiek atzīts par vienu no nozīmīgākajām problēmām. Norādīts tiek ne tikai uz vietu trūkumu bērnodārzos, bet arī uz pārrāvumu valsts atbalstā – viena gada vecumā tiek pārtraukta vecāku pabalsta izmaksa, bet pašvaldības bērnodārzi bērnus uzņem no 2 vai pat tikai 3 gadu vecuma.

Trešā pieeja, kā uzlabot iespēju apvienot darba un ģimenes dzīvi, ir saistīta ar darba elastīgumu – iespēju strādāt nepilnu darba dienu, nepilnu darba nedēļu, strādāt mājās u.c. Viens no veicinošiem faktoriem ir arī plašs piedāvājums darba tirgū, kad aiziešana no darba vajadzības gadījumā nešķiet liels zaudējums, jo ir viegli atrast citu darbu.

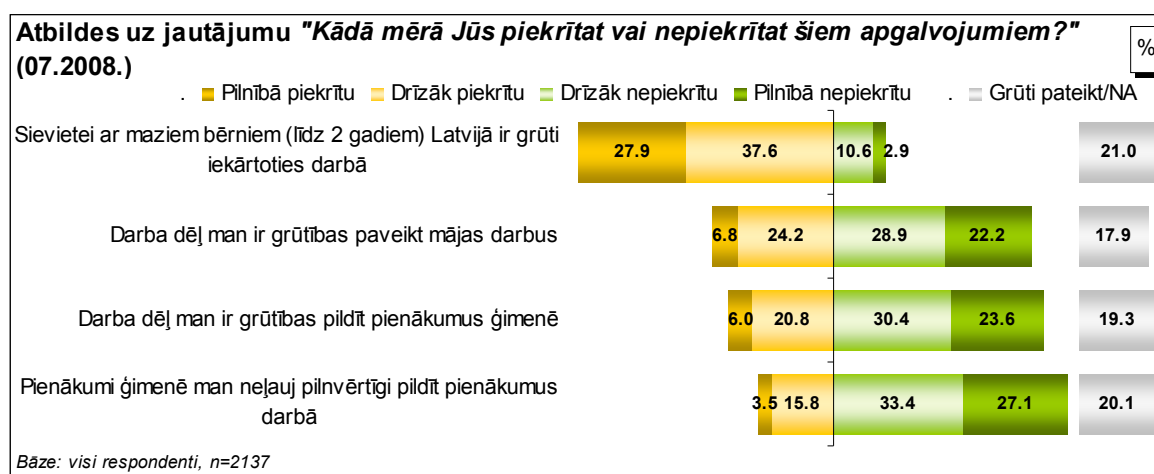
„Jā, bērniņi ir svarīgi un mēs gribam, lai ģimenēs būtu daudz bērnu, bet kā tas saskanēs ar bērnodārzu jautājumu, vai ir pietiekoši daudz atbalstošās sistēmas, nu nav dzirdēts par

Pētījums: Demogrāfija un ģimenes stāvoklis Latvijā

„Ieti daudzām darba vietām, kur būtu pārdomāts un izdomāts, ka sieviete varētu strādāt 4 stundas vai ka pie darba vietām būtu bērnu pieskatīšanas iespējas.”

Grūtības izmantot šo pieeju politikas veidošanā, ko eksperti attiecināja arī uz Latviju, ir tā, ka darba devēji nav ieinteresēti darba dzīvi padarīt elastīgāku (vai ir nezinoši par šīm iespējām) arī tad, ja tas ir iespējams. Situāciju pasliktina fakts, ka visbiežāk, strādājot nepilnu darba dienu vai nedēļu, nav iespējams pietiekami nopelnīt.

Latvijas iedzīvotāju aptaujas dalībniekiem tika lūgts arī novērtēt vairākus apgalvojumus par to, kā darbs ietekmē ģimenes dzīvi – mājas darbu, pienākumu pildīšanu, un vai sievietei ar maziem bērniem Latvijā ir grūti iekārtoties darbā.

Aptaujas dati liecina, ka vairākums respondentu (66%) piekrituši tam, ka sievietei ar maziem bērniem (līdz 2 gadiem) Latvijā ir grūti iekārtoties darbā. Pretēju viedokli pauda 14% aptaujāto.

Iedzīvotāji biežāk noraidījuši nekā piekrituši apgalvojumiem „darba dēļ man ir grūtības paveikt mājas darbus” (piekrīt 31%, nepiekrīt 51%), „darba dēļ man ir grūtības pildīt pienākumus ģimenē” (piekrīt 27%, nepiekrīt 54%), kā arī „pienākumi ģimenē man neļauj pilnvērtīgi pildīt pienākumus darbā” (piekrīt 19%, nepiekrīt 61%).

Raksturojot atbildes dažādās sociāldemogrāfiskajās grupās, var konstatēt, ka biežāk nekā caurmērā viedokli, ka „sievietei ar maziem bērniem (līdz 2 gadiem) Latvijā ir grūti iekārtoties darbā” atbalstījuši iedzīvotāji vecumā no 25 līdz 44 gadiem, privātajā sektorā strādājošie, aptaujātie ar zemiem, vidēji zemiem vai vidējiem ienākumiem, precētie respondenti, tie, kuri dzīvo ģimenēs ar nepilngadīgiem bērniem, iedzīvotāji no nepilnajām ģimenēm (kurās ir nepilngadīgie), kā arī respondenti no ģimenēm bez bērniem (vecumā līdz 40 gadiem).

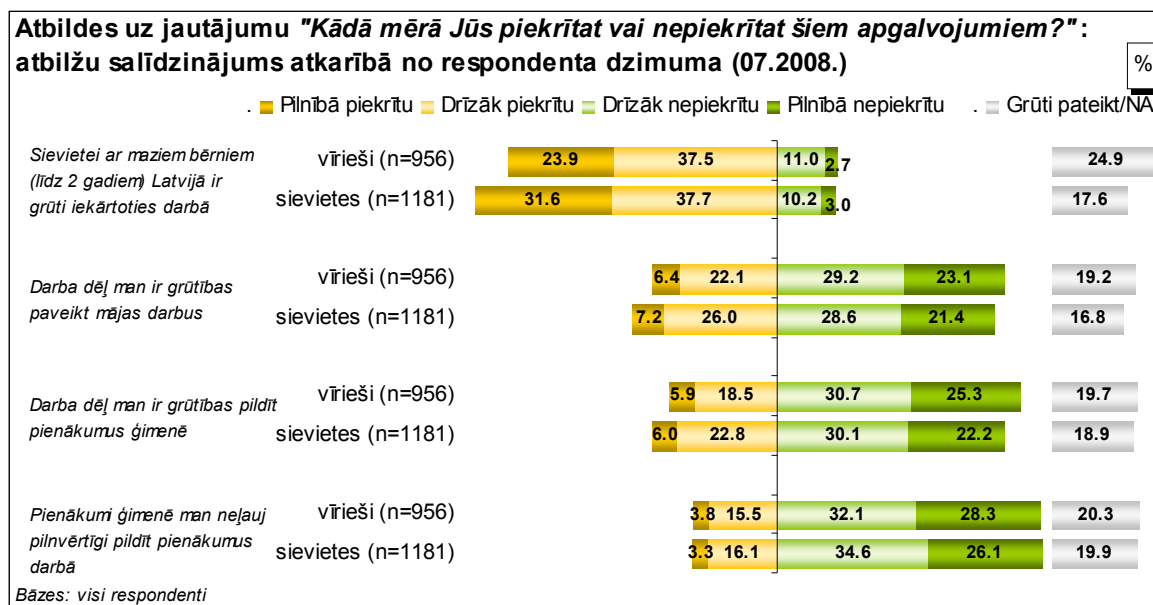
Salīdzinot datus par vērtējumu apgalvojumiem „darba dēļ man ir grūtības paveikt mājas darbus” un „darba dēļ man ir grūtības pildīt pienākumus ģimenē” atkarībā no nodarbinātības, jāsecina, ka nav vērojamas būtiskas atšķirības starp valsts un privātajā sektorā strādājošajiem. Biežāk nekā caurmērā abiem apgalvojumiem ir piekrituši iedzīvotāji vecumā no 25 līdz 44 gadiem, aptaujātie ar augstāko izglītību, respondenti ar vidējiem vai vidēji augstiem ienākumiem, Rīgā un Kurzemē dzīvojošie, tie, kuru ģimenēs ir nepilngadīgi bērni, aptaujātie no nepilnajām ģimenēm (ar nepilngadīgiem bērniem), kā

Pētījums: Demogrāfija un ģimenes stāvoklis Latvijā

arī aptaujātie līdz 40 gadu vecumam, kuri ir precējušies vai dzīvo kopā ar partneri, bet kuriem nav bērnu.

Savukārt to, ka „pienākumi ģimenē man neļauj pilnvērtīgi pildīt pienākumus darbā”, biežāk nekā caurmērā atzina iedzīvotāji ar augstāko izglītību, aptaujātie ar augstiem ienākumiem, Rīgā un Kurzemē dzīvojošie, kā arī respondenti, kuriem ir 3 un vairāk bērnu.

Nākamajā grafikā apkopoti dati par sieviešu un vīriešu atbildēm.

Salīdzinot respondentu atbildes atkarībā no dzimuma, var konstatēt, ka sievietes biežāk nekā vīrieši piekritušas, ka sievietēm ar maziem bērniem ir grūti atrast darbu Latvijā (attiecīgi: 69% un 61%), kā arī tam, ka darba dēļ ir grūtības paveikt mājas darbus (33% un 29%) vai pildīt pienākumus ģimenē (29% un 24%).

1.2.5. Attieksme pret laulībām un bērniem

Pētījuma ietvaros tika novērtēta arī attieksme pret laulību, tās nozīmi, attieksmi pret iespēju vienam no vecākiem audzināt bērnu, kā arī šķiršanos.

Intervēto valsts, pašvaldību un sabiedrisko organizāciju pārstāvju attieksme pret problēmu nebija viennozīmīga. Daļa neuzskatīja, ka būtu nepieciešams veikt īpašus pasākumus, lai mainītu situāciju: tika atzīmēts, ka Latvijā daudzi dzīvo kopā bez oficiālas laulības reģistrēšanas, un arī bērni dzimst ārpus laulības, bet kā viens, tā otrs tiek sociāli akceptēti.

Tika arī norādīts, ka, pēc viņu pieredzes, ģimenes funkcionalitāte vai disfunkcionalitāte nav tieši saistīta ar ģimenes juridisko statusu. Jāpiebilst, ka par vienu no iemesliem, kāpēc laulības netiek reģistrētas, tika atzītas arī ekonomiskās grūtības sabiedrībā.

„Un būsīm godīgi, mums nav pieņemta tradīcija aiziet un sarakstīties dzimtsarakstu nodaļā bez svinībām. Kāzu sarīkošana, laulību sarīkošana Latvijā izmaksā ļoti dārgi. Uzspiest kaut ko no augšas nevajadzētu.”

Citi, savukārt, uzskatīja, ka laulību veicinoši pasākumi būtu vēlami, jo laulība veicina stabilitāti, psiholoģisko un arī ekonomisko drošību, norādīts, ka bērna pilnvērtīgai attīstībai ir nepieciešami abi vecāki un šķiršanās nelabvēlīgi ietekmē bērnu.

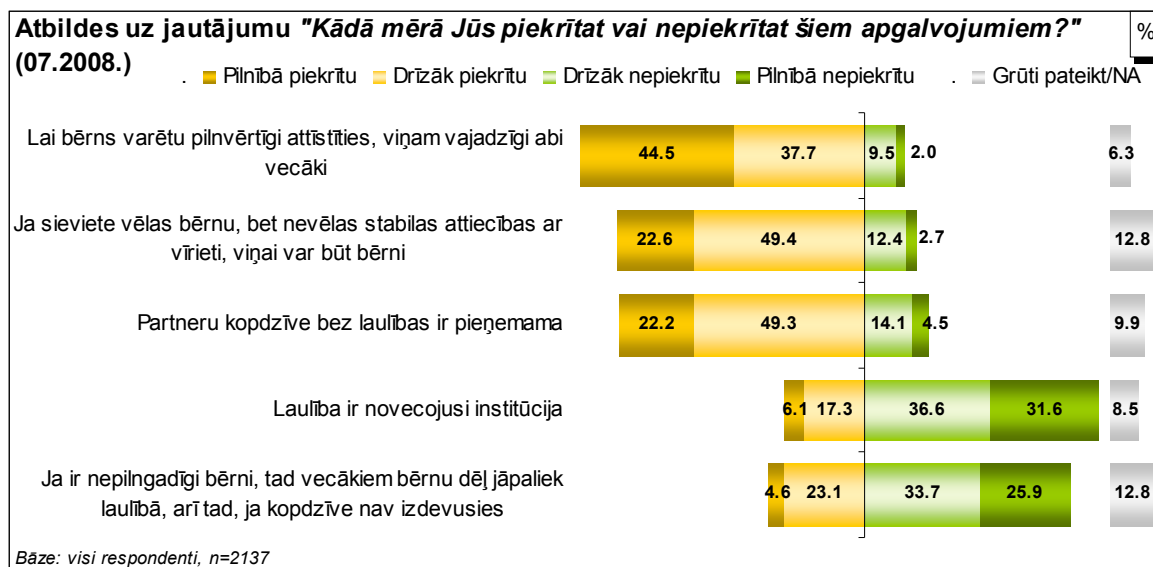
„Protams, finansiāli vienam ir grūtāk. Tendence ir tāda, ka, diemžēl, vecāki nemāk izšķirties, ka viņi šķiras naidīgi, un viens nav ieinteresēts palīdzēt bērnam, jo viņam liekas, ka par to atbild otrs. Un mammītēm ir daudz, daudz grūtāk.”

Runājot par valsts politiku, ar ko varētu tieši vai netieši veicināt attiecību juridisku noformēšanu, tika atzīts, ka valsts politika, iespējamās priekšrocības varētu pamudināt uz šo soli. Tomēr kopumā šāda valsts politika netika atzīta par nepieciešamu.

„Kāds tam sakars ar demogrāfiju un valsts nākotni. Ja mēs gribam bērnus, tad mums vienai, vai viņš precētā vai neprecētā ģimenē ir bērns. Ja mums vajag tradicionālo ģimeņu bērnus, tad es nevaru komentēt, cik tas ir absurdi.”

Jāpiebilst, ka par pozitīvu soli, kas palīdz risināt problēmas, ņemot vērā tendences saistībā ar laulību neregistrēšanu un šķiršanās līmeni, tika atzīta uzturēdzekļu garantijas fonda nodibināšana. Eksperti uzsver, ka šis lēmumu ir panākts, ka bērniem tiek nodrošināts iztikas minimums, ja vien viņiem ir noteikta paternitāte.

Latvijas iedzīvotāju aptaujas dalībniekiem lūdza arī novērtēt vairākus apgalvojumus par laulību – tās nozīmi bērna attīstībā un audzināšanā, kopdzīvi bez laulības u.tml.

Saskaņā ar aptaujas datiem 82% iedzīvotāju uzskata, ka bērnam, lai viņš varētu pilnvērtīgi attīstīties, ir nepieciešami abi vecāki. Tiesa, apgalvojumam „ja sieviete vēlas bērnu, bet nevēlas stabilas attiecības ar vīrieti, viņai var būt bērni” piekrita 72% respondentu, bet viedokli, ka vecākiem bērnu dēļ jāpaliek laulībā arī tad, ja kopdzīve nav izdevusies, atbalstīja 28%.

Interesanti, ka partneru kopdzīvi bez laulības par pieņemamu uzskata 72% iedzīvotāju, bet tai pašā laikā 68% neatbalsta viedokli, ka laulība ir novecojusi institūcija.

Raksturojot respondentu atbildes detalizētāk, jāatzīmē, ka apgalvojumam “lai bērns varētu pilnvērtīgi attīstīties, viņam vajadzīgi abi vecāki” biežāk piekrituši precētie iedzīvotāji (86%). Savukārt no aptaujātajiem kuri dzīvo nepilnās ģimenēs ar

nepilngadīgiem bērniem, izteikumu atbalstījuši 72%. No aptaujātajiem, kuriem nav savu bērnu, tam, ka bērna pilnvērtīgai attīstībai nepieciešami abi vecāki, piekrita 78%, bet no tiem, kuriem ir savi bērni – 84%.

Dati liecina, ka sievietes biežāk (75%) nekā vīrieši (69%) atbalstīja uzskatu “ja sieviete vēlas bērnu, bet nevēlas stabilas attiecības ar vīrieti, viņai var būt bērni.” No respondentiem, kuriem nav savu bērnu, apgalvojumam piekrita 67%, bet no tiem, kuriem ir bērni, – 74%. Jānorāda, ka biežāk nekā caurmērā pozitīvu attieksmi pauda arī aptaujātie no nepilnajām ģimenēm (ir nepilngadīgi bērni) un respondenti, kuru ģimenēs ir nepilngadīgi bērni. Savukārt neprecējušies vīrieši un sievietes vecumā līdz 40 gadiem, kuriem nav bērnu, biežāk nekā caurmērā nav piekrituši apgalvojumam.

Salīdzinot respondentu attieksmi pret apgalvojumu “partneru kopdzīve bez laulības ir pieņemama” atkarībā no ģimenes statusa, vērojams, ka biežāk tam piekrituši iedzīvotāji, kuri dzīvo ar pastāvīgu partneri (84%) un aptaujātie, kuri šķīrušies (77%). No respondentiem, kuri ir precējušies, apgalvojumam piekrita 70%. Jāatzīmē, ka būtiski neatšķiras iedzīvotāju ar bērniem un to, kuriem nav bērnu, atbildes – pozitīvu attieksmi pret kopdzīvi bez laulības pauda attiecīgi 72% un 71%. Salīdzinot dažādu vecuma grupu atbildes, vērojams, ka visretāk pozitīvu attieksmi pret minēto izteikumu pauduši tie, kuri ir vecāki par 45 gadiem. Tiesa, arī šajās grupās to, ka atbalsta partneru kopdzīvi bez laulības, norādīja 65%-66% respondentu. No gados jaunākiem pētījuma dalībniekiem vecumā no 15 līdz 18 gadiem apgalvojumam piekrita 68%, savukārt grupās no 19 līdz 44 gadiem: 77%-80% aptaujāto. Biežāk nekā caurmērā apgalvojumam piekrituši tie, kuru ģimenēs ir nepilngadīgi bērni, tie, kuriem ir nepilnās ģimenes (ar nepilngadīgiem bērniem), kā arī respondenti no ģimenēm bez bērniem (vecumā līdz 40 gadiem).

Viedokli, ka laulība ir novecojusi institūcija jaunieši vecumā no 15 līdz 18 gadiem atbalstījuši biežāk (36%) nekā citas vecuma grupas (14%-29%). Biežāk nekā caurmērā minētajam izteikumam ir piekrituši respondenti, kuriem nav bērnu, aptaujātie, kuri dzīvo ar pastāvīgu partneri, šķirtie, tie, kuri nekad nav bijuši precējušies (34%), kā arī respondenti no nepilnajām ģimenēs, kurās dzīvo nepilngadīgi bērni (27%). Jāatzīmē, ka neprecējušies vīrieši un sievietes vecumā līdz 40 gadiem gandrīz vienlīdz bieži ir atzīmējuši gan to, ka piekrīt uzskatam par laulību kā novecojušu institūciju (42%), gan to, ka tam nepiekrīt (46%).

Saskaņā ar aptaujas datiem izteikumam “ja ir nepilngadīgi bērni, tad vecākiem bērnu dēļ jāpaliek laulībā arī tad, ja kopdzīve nav izdevusies” vienlīdz bieži ir piekrituši gan respondenti, kuriem ir bērni, gan tie, kuriem nav bērnu (attiecīgi: 27% un 28%). Viedokli atbalstījuši arī 26% aptaujāto, kuri nekad nav bijuši precējušies, 27% precēto iedzīvotāju, kā arī 26% respondentu, kuri ir šķīrušies. Jānorāda, ka tikai 16% iedzīvotāju, kuri dzīvo nepilnās ģimenēs (ir nepilngadīgi bērni), uzskatījuši, ka vecākiem bērnu dēļ jāpaliek laulībā arī tad, ja kopdzīve nav izdevusies.

2. Informētība par valsts ģimenes politiku

Intervētie valsts, pašvaldību un sabiedrisko organizāciju pārstāvji atzina, ka būtu jāveic pasākumi, lai uzlabotu informētības līmeni, jo savu tiesību un iespēju pārzināšana ne tikai palīdzētu risināt problēmas ģimenēm, bet, iespējams, iedrošinātu grupas, kas tikai apsver iespēju radīt bērnu.

Raksturojot esošos informācijas kanālus, tika atzīmēts, ka pēc viņu novērojumiem, tiek izmantoti dažādi avoti. Tika norādīts arī uz pašvaldību, sociālo darbinieku, bāriņtiesu u.c. ieguldījumu iedzīvotāju informēšanā. Tiesa, tā kā sociālie dienesti vairāk komunicē ar riska grupām, tika norādīts uz nepieciešamību informēšanas procesā vairāk iesaistīt izglītības un veselības aprūpes iestādes, jo tās saskaras ar plašāku vecāku auditoriju, un veikt pasākumus plašas auditorijas (ne tikai vecāku) informēšanai. Tika ierosināts veidot arī īpašus materiālus (piemēram, vecāku rokasgrāmatu, bukletus par dažādām problēmām), ko varētu izplatīt skolās, veselības aprūpes iestādēs u.c.

„Pirmām kārtām, man liekas, vienmēr informācija ir vajadzīga. Ja jautājums par šo informāciju, lai būtu pa dažādiem kanāliem novadīta informācija ar domu, ka ne visi lasa vienu avīzi un ne visi skatās vienu televīziju. Saprast to, ka valsts savu politiku mēģina noraidīt uz cilvēkiem, vai līdzcivēkiem ar dažādiem paņēmieniem, un varbūt jaunu, ne standarta paņēmienu izmantošanu, kaut kādu kanālu atrašanu. Valstij ir jāpiedomā, kā par savu politiku paziņot cilvēkiem.”

Kā papildus līdzekļi parastajiem informācijas kanāliem tika minētas arī sabiedriskās organizācijas, kas var sasniegt specifiskas auditorijas, norādot, ka pagaidām šis instruments netiek pilnvērtīgi izmantots. Jāpiebilst, ka arī pašvaldību un citu institūciju pārstāvji izrādīja interesi par ciešāku sadarbību ar Bērnu un ģimenes lietu ministriju, tās rīkotajiem semināriem, ierosināja, ka valsts varētu apmaksāt speciālistu lekcijas pasākumiem mazākās pašvaldībās, kas pašas tos nevar atļauties.

„Nu, protams, viens ir ciešāka sadarbība ar NVO, bet es nezinu, vai viņi ir veiksmīgi Bērnu un Ģimenes lietu ministrijai, cik nu mēs paši esam to pamēģinājuši. Bet es varu teikt, ka nav tās naudas un tie konkursi. Bet tās prasības ir pēc tam, kad tu saņem to naudu tajos konkursos...”

„Tikpat labi skolas mācību gada laikā nolīgt savu komandu, kas var piedāvāt savas lekcijas, un tādā veidā atgriezt vecākus arī skolā. Jo šī auditorija varētu būt tieši skolas zāle. Varbūt arī klašu grupas. Tādā virzienā, jā. Nu labi tur teiksim, subjektīvi, ko es saku, par to bērnu tiesību aizsardzības inspektoru pa skolām, bet drīzāk šos lektoros pa skolām.”

Tika norādīts, ka vērtīgi ir arī informatīvie pasākumi organizācijām, kas ir saistītas ar nozari – pašvaldību pārstāvjiem, sabiedriskām organizācijām, iespēja apspriest interesējošos jautājumus draudzīgā gaisotnē ne tikai kontroles formā.

„Es domāju, ka varbūt, ka trūkst šīs... Agrākos gados zinu, ka Bērnu un Ģimenes lietu ministrija aicināja kopā gan sabiedriskās organizācijas, gan citu ministriju pārstāvju un tur bija dažādi, gan bērnu traumatisms, gan vardarbība, gan...nu dažādas problēmas tur tika runātas. Tas ir izpalicis jau vairākus gadus – nu gadus divus. Varbūt, ka tur ir tās lietas, bet nu mūs tur neaicina. Es pieļāju, ka varbūt arī tā, bet tad tas neizskan presē. Un es domāju, ka par tā lietām – ne internetā, nekur es viņas neredzu.”

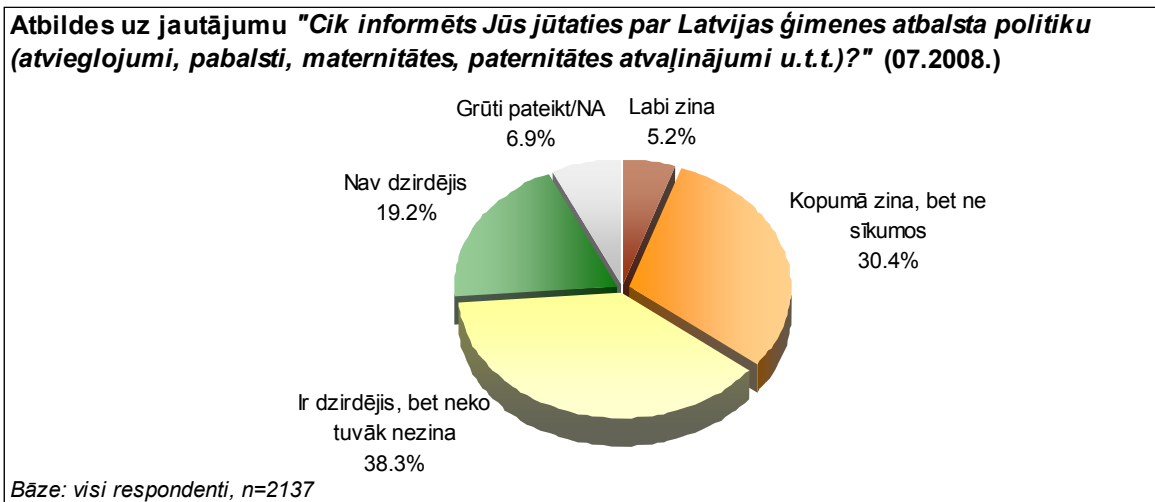
Tomēr, runājot par iespējām informēt sabiedrību, eksperti par šķērslī atzina vecāku nevēlēšanos vērsties valsts vai pašvaldības institūcijās, pat ja viņiem rodas kādas problēmas. Tas tika skaidrots ar priekšstatiem par sociālās palīdzības iestādēm kā

represīvām institūcijām, bažām, ka, ģimenei nokļūstot kādā sarakstā, tā tiks pakļauta pārbaudēm. Izskanēja arī viedoklis par šo institūciju darba stilu, norādot, ka tās nereti nav vērstas uz sadarbību.

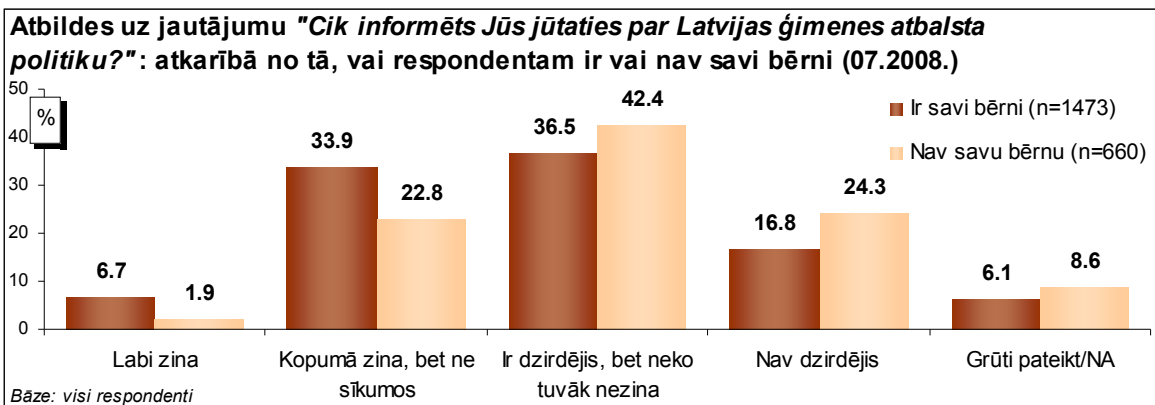
„Mums civillikums jau paredz, ja gadījumā tie vecāki nu netiek galā, tad viņiem ir tiesības vērsties bāriņtiesā pēc palīdzības, ja. Bet uz bāriņtiesu šobrīd cilvēki baidās iet, ja. Ja viņš domā, es aiziešu uz bāriņtiesu pēc palīdzības, a viņi mani uzreiz ieliks kaut kādā sliktajā melnajā sarakstā, viņi sāks interesēties par manu ģimeni. (..) Viņš varētu tā ar skolu ar pedagogu kontaktēt un tas viņam varētu skaidrot, kas un kā būtu pareizi, nu kā vajadzētu mēģināt. Nu arī tur, es baidos, ka viņš var mazliet baidīties iet, ja.”

Latvijas iedzīvotāju aptaujas dalībniekiem tika lūgts raksturot savu informētību par valsts ģimenes politiku, norādīt, no kādiem informācijas avotiem viņi iegūst informāciju, kā arī minēt, no kādiem turpmāk vēlētos to iegūt. Respondenti arī atbildēja, vai viņi piedalās kādas vecāku organizācijas darbā un vai viņiem būtu interese apmeklēt informēšanas pasākumus vecākiem.

Nākamajā grafikā apkopoti dati par atbildēm uz jautājumu „Cik informēts Jūs jūtaties par Latvijas ģimenes atbalsta politiku (atvieglojumi, pabalsti, maternitātes, paternitātes atvaļinājumi u.t.t.)?”

Saskaņā ar aptaujas datiem sevi par „labi” informētiem jautājumos par Latvijas ģimenes atbalsta politiku uzskatīja tikai 5% iedzīvotāju, un vēl 30% norādīja, ka par šo tēmu „kopumā zina, bet ne sīkumos.” Gandrīz 2/5 respondentu (38%) atzīmēja, ka par valsts ģimenes atbalsta politiku „ir dzirdējuši, bet neko tuvāk nezina”, bet 19% norādīja atbildi „neesmu dzirdējis.”

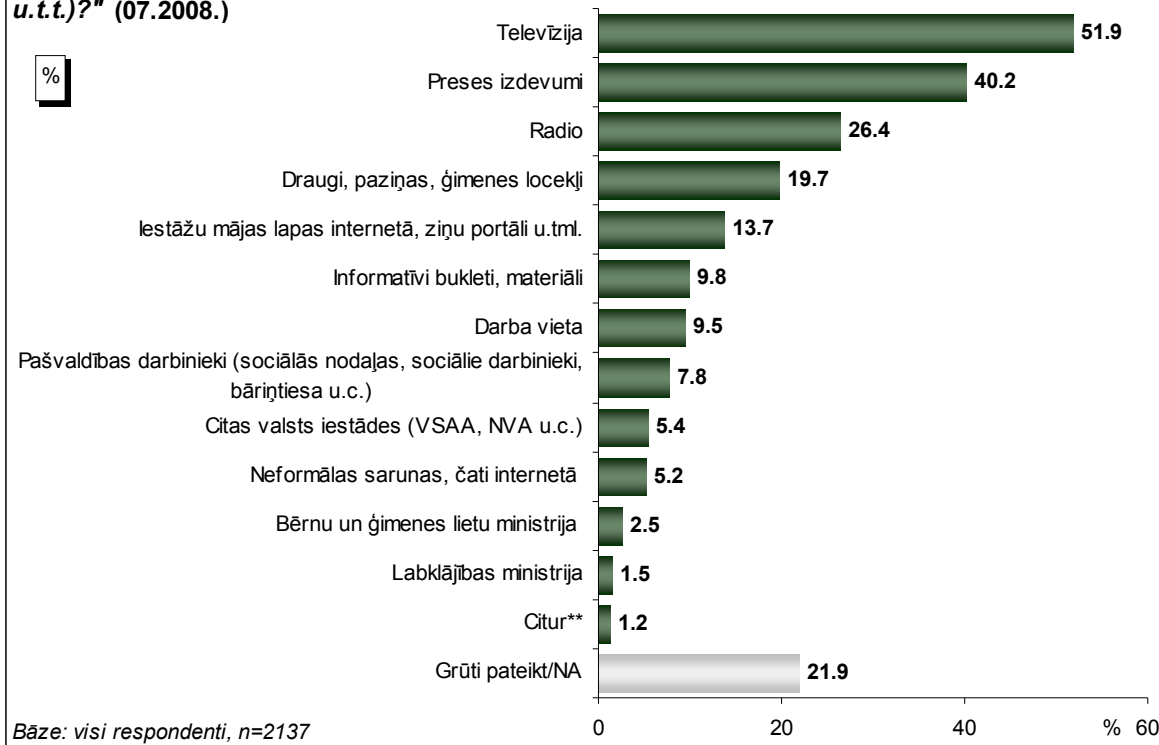
Aptaujas dalībnieki, kuriem ir savi bērni, biežāk norādījuši, ka ir informēti par valsts ģimenes atbalsta politiku. Tiesa, arī šajā grupā 17% atzina, ka par to „nav dzirdējuši.” Jāpiebilst, ka atbilžu variantu „nav dzirdējis”, biežāk nekā caurmērā norādīja neprecējušies vīrieši un sievietes vecumā līdz 40 gadiem.

2.1. Esošie un vēlami informācijas avoti

Aptaujātajiem **iedzīvotājiem** tika lūgts atzīmēt, kur viņi galvenokārt iegūst informāciju par Latvijas ģimenes atbalsta politiku, kā arī norādīt, kādā veidā viņi šādu informāciju vēlētos iegūt.

Nākamajā grafikā apkopoti dati par informācijas avotiem, no kuriem pašlaik respondenti iegūst informāciju par Latvijas ģimenes atbalsta politiku (atvieglojumiem, pabalstiem, to piešķiršanas kārtību, maternitātes, paternitātes atvaļinājumiem u.t.t.).

Atbildes uz jautājumu "Kur Jūs galvenokārt gūstat informāciju par Latvijas ģimenes atbalsta politiku (atvieglojumi, pabalsti, to piešķiršanas kārtība, maternitātes, paternitātes atvaļinājumi u.t.t.)?" (07.2008.)

*Tā kā katrs respondents varēja atzīmēt visas piemērotās atbildes, kopējā atbilžu summa pārsniedz 100%.

**Kategorijā „Citurs” respondenti minējuši: „skolā” (minēts 8 reizes); „augstskolā” (minēts 2 reizes); „apmeklēju kursus” (minēts 1 reizi); „internetā (nekonkrēzēts)” (minēts 1 reizi); „MK noteikumi” (minēts 1 reizi); „valstī esošie likumi” (minēts 1 reizi); „nekur, neinteresē šie jautājumi” (minēts 11 reizes).

Vairākums pētījuma dalībnieku norādīja, ka informāciju par Latvijas ģimenes atbalsta politiku iegūst no televīzijas (52%). Kā otrs biežāk minētais informācijas avots ir „preses izdevumi” (40%), bet trešais – „radio” (26%). Vairāk nekā 1/10 atzīmēja arī neformālos kanālus („draugus, paziņas, ģimenes locekļus”) (20%) un „iestāžu mājas lapas internetā, ziņu portālus u.tml.” (14%).

To, ka informāciju par valsts ģimenes atbalsta politiku iegūst Bērnu un ģimenes lietu ministrijā, norādīja 3% respondentu.

Salīdzinot atbildes grupās ar atšķirīgu informētības līmeni par Latvijas ģimenes atbalsta politiku, vērojams, ka aptaujātie, kuri ir kopumā labi informēti („labi zina” un

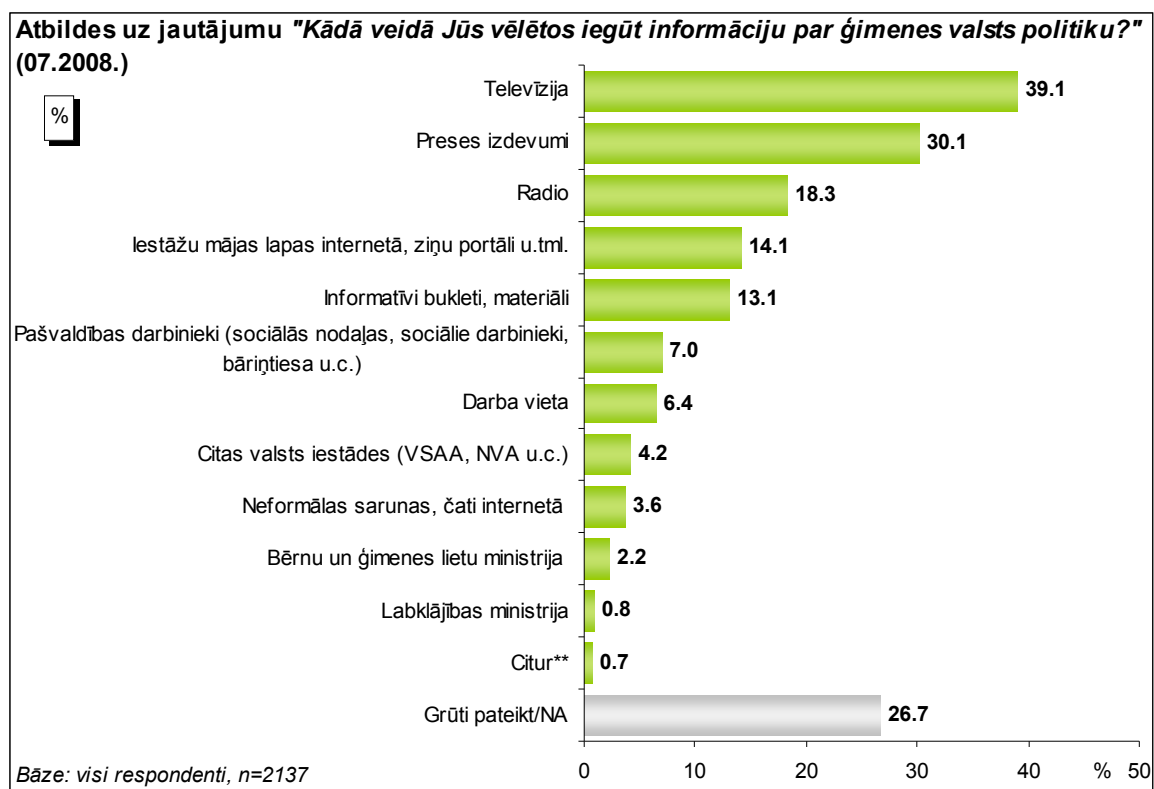
Pētījums: Demogrāfija un ģimenes stāvoklis Latvijā

„kopumā zina, bet ne sīkumos”) par šo tēmu, biežāk nekā caurmērā minēja lielāko daļu informācijas avotu.

Jāpiebilst, ka respondenti, kuriem ir savi bērni, caurmērā biežāk norādīja, ka informāciju par valsts ģimenes atbalsta politiku ir ieguvuši no TV, preses izdevumiem un radio, savukārt aptaujas dalībnieki bez bērniem nedaudz biežāk kā caurmērā minēja „*iestāžu mājas lapas internetā, ziņu portāli u.tml.*”

Saskaņā ar aptaujas datiem respondenti, kuri tuvāko 3 gadu laikā vēlētos bērnus, biežāk nekā caurmērā kā informācijas avotus par ģimenes valsts politiku minējuši presi, iestāžu mājas lapas internetā, ziņu portālus, informatīvos bukletus, materiālus, darba vietu un neformālos kanālus (neformālas sarunas internetā, čatus, draugus, paziņas, ģimenes locekļus).

Dati par atbildēm uz jautājumu „*Kādā veidā Jūs vēlētos iegūt informāciju par ģimenes valsts politiku?*” apkopoti nākamajā grafikā.

*Tā kā katrs respondents varēja atzīmēt līdz 3 atbildēm, kopējā atbilžu summa pārsniedz 100%.

**Kategorijā „*Citurs*” respondenti minējuši: „*informācijas, bukletu piegāde pa pastu*” (minēts 1 reizi); „*bezmaksas telefons*” (minēts 1 reizi); „*internetā (nekonkrēti)*” (minēts 1 reizi); „*Jaulības ceremonijā*” (minēts 1 reizi); „*pie ģimenes ārsta*” (minēts 1 reizi); „*skolā*” (minēts 1 reizi); „*nevēlos iegūt tādu informāciju*” (minēts 6 reizes).

Pētījuma dati liecina, ka visbiežāk iedzīvotāji informāciju par Latvijas ģimenes atbalsta politiku gribētu iegūt no TV (39%) un preses izdevumiem (30%). Salīdzinoši bieži minēti arī tādi informācijas avoti kā „*radio*” (18%), „*iestāžu mājas lapas internetā, ziņu portāli u.tml.*” (14%) un „*informatīvie bukleti, materiāli*” (13%).

Bērnu un ģimenes lietu ministriju kā vēlamo informācijas avotu minēja 2% aptaujāto.

Tiesa, salīdzinoši liela daļa respondentu (27%) atturējās nosaukt konkrētu informācijas avotu, no kura vēlētos iegūt informāciju par ģimenes valsts politiku.

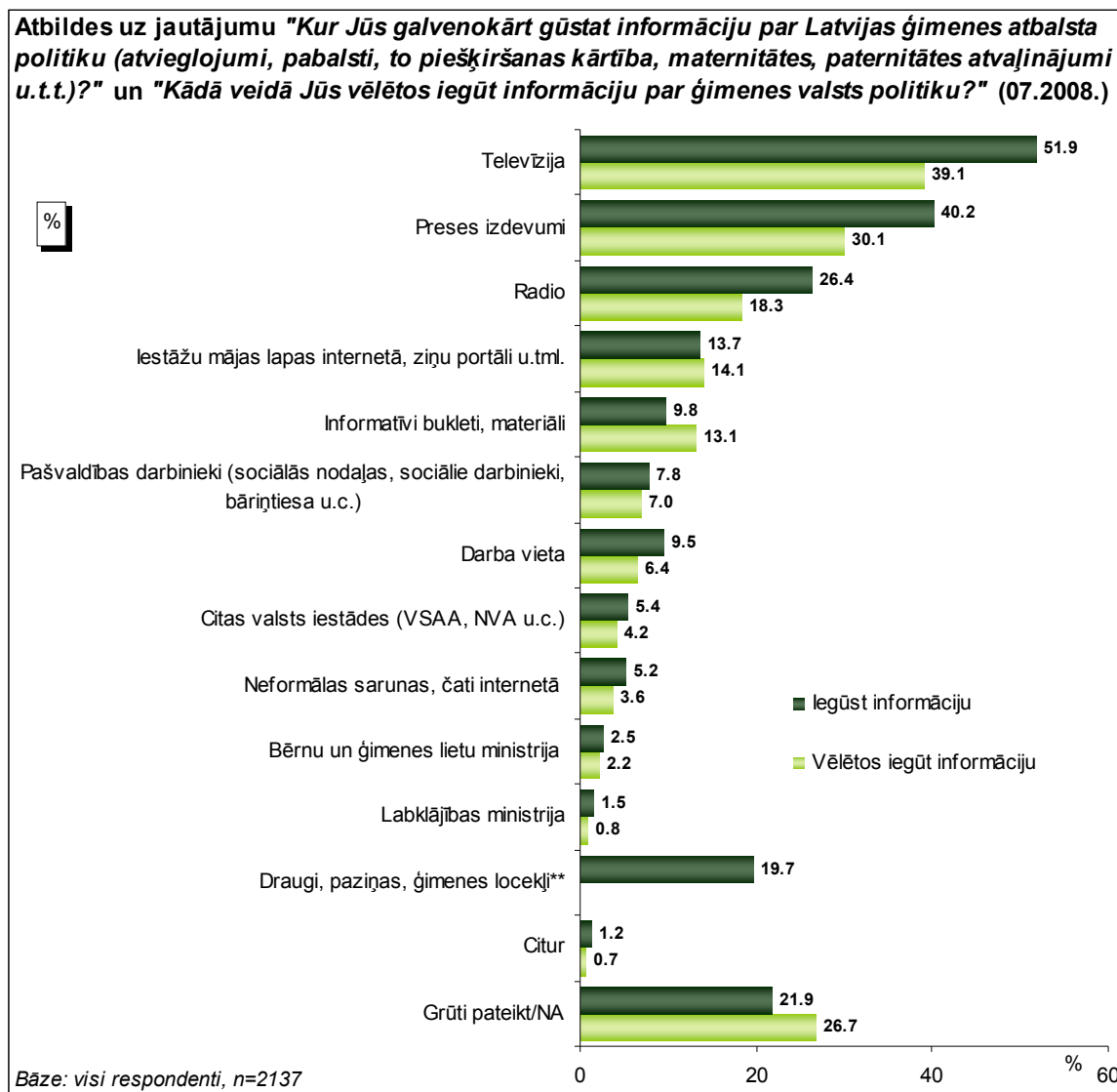
Raksturojot datus atkarībā no aptaujas dalībnieku informētības par šo jomu, jāatzīmē, ka respondenti, kuri ir „*labi informēti*”, biežāk nekā caurmērā kā vēlamus informācijas avotus minēja „*iestāžu mājas lapas internetā, ziņu portālus*”, „*Bērnu un* SKDS, 2008.gada jūlijs

Pētījums: Demogrāfija un ģimenes stāvoklis Latvijā

ģimenes lietu ministriju”, „citas valsts iestādes (VSAA, NVA u.c.)” un „pašvaldību darbiniekus (sociālās nodaļas, sociālos darbiniekus).” Savukārt respondenti, kuri par Latvijas ģimenes atbalsta politiku „kopumā zina, bet ne sīkumos” biežāk nekā caurmērā minēja tādas informācijas avotus kā TV, prese, radio, iestāžu mājas lapas internetā, ziņu portāli un informatīvi bukleti, materiāli.

Interesanti atzīmēt, ka iedzīvotāju atbildes par vēlamajiem informācijas avotiem būtiski neatšķiras atkarībā no tā, vai viņiem ir savi bērni. Tikai respondenti bez bērniem biežāk nekā caurmērā minēja, ka vēlētos iegūt informāciju no „iestāžu mājas lapām internetā, ziņu portāliem u.tml.” Pētījuma dalībnieki, kuri tuvāko 3 gadu laikā gribētu bērnu, biežāk nekā caurmērā kā vēlamu informācijas avotu minējuši iestāžu mājas lapas internetā, ziņu portālus.

Nākamajā grafikā salīdzināti dati par pētījuma dalībnieku norādītajiem esošajiem un vēlamajiem informācijas avotiem.

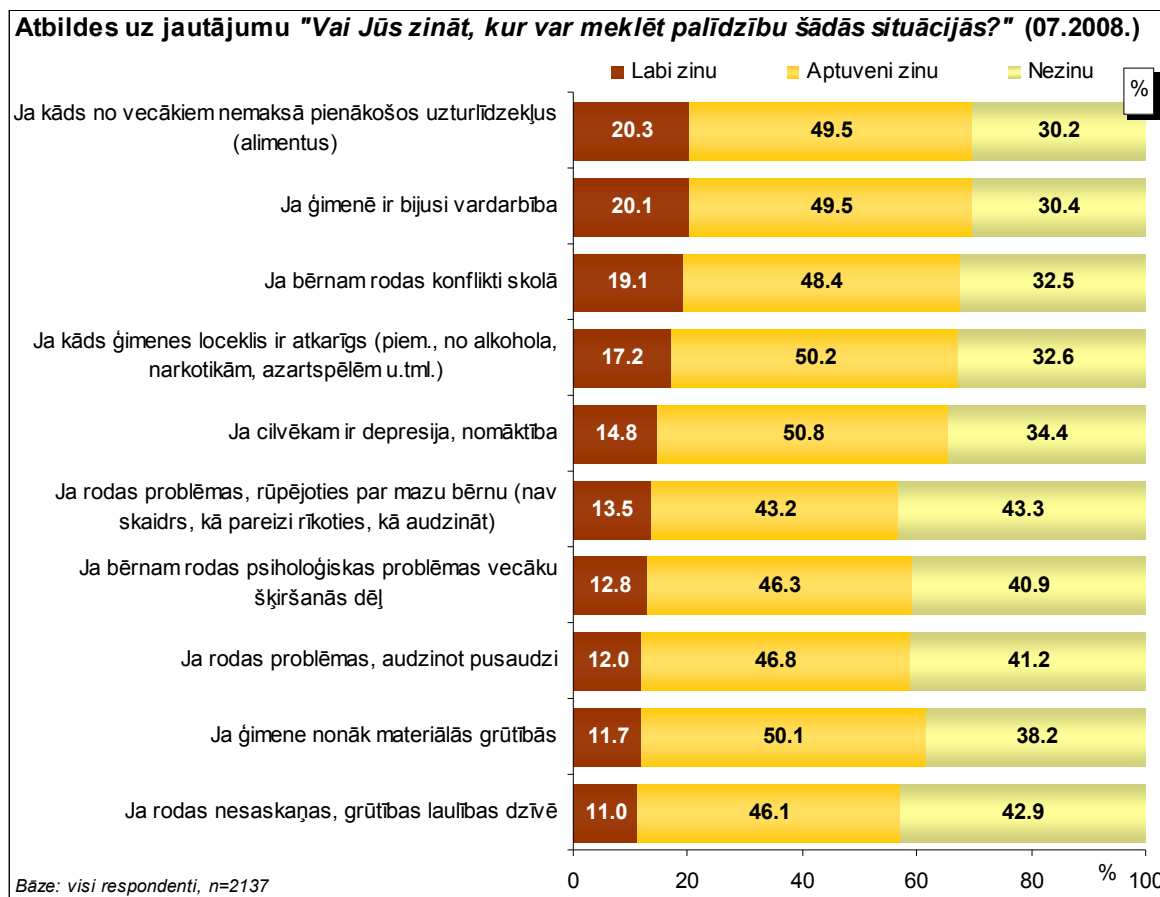
*Tā kā katrs respondents varēja atzīmēt vairāk nekā vienu atbildi, kopējā atbilžu summa pārsniedz 100%.

**Jautājumā par vēlamajiem informācijas avotiem atbilžu variants „draugi, paziņas, ģimenes locekļi” netika piedāvāts.

Kā redzams, informācijas avoti, no kuriem pašlaik respondenti iegūst informāciju par ģimenes valsts politiku, un vēlamie informācijas avoti par šo tēmu sakrīt – visbiežāk minēti masu mediji (TV, prese un radio).

2.2. Informētība par iespējamo palīdzību dažādās situācijās

Lai noskaidrotu detalizētāk **iedzīvotāju** informētību, pētījuma dalībniekiem tika minētas dažādas problēmsituācijas un par katru no tām lūgts norādīt, vai viņi zina, kur šādā gadījumā meklēt palīdzību. Nākamajā grafikā apkopoti dati par atbildēm.

Aptaujas dati liecina, ka salīdzinoši labāk respondenti bijuši informēti par to, kur meklēt palīdzību gadījumā, „ja kādas no vecākiem nemaksā pienākošos uzturlīdzekļus (alimentus)” (20%), „ja ģimenē ir bijusi vardarbība” (20%) un „ja bērnam rodas konflikti skolā” (19%).

Savukārt atbildi „nezinu” vairāk nekā 2/5 aptaujāto atzīmēja, atbildot par tādām situācijām kā „ja rodas problēmas, rūpējoties par mazu bērnu (nav skaidrs, kā pareizi rīkoties, kā audzināt)” (43%), „ja rodas nesaskaņas, grūtības laulības dzīvē” (43%), „ja rodas problēmas, audzinot pusaudzi” (41%) un „ja bērnam rodas psiholoģiskas problēmas vecāku šķiršanās dēļ” (41%).

Tiesa, par gandrīz visām situācijām respondenti visbiežāk minējuši, ka „aptuveni zina”, kur griezties pēc palīdzības.

Raksturojot datus par atbildēm dažādās sociāldemogrāfiskajās grupās, jāatzīmē, ka iedzīvotāji ar augstāko izglītību par visām piedāvātajām problēmsituācijām biežāk nekā caurmērā norādīja, ka „labi zina”, kur meklēt palīdzību, un sievietes to caurmērā biežāk minēja par lielāko daļu situāciju.

Saskaņā ar pētījuma datiem respondenti no nepilnām ģimenēm, kurās ir nepilngadīgi bērni, biežāk nekā caurmērā norādījuši, ka „labi zina”, kur meklēt palīdzību gadījumā, ja kāds no vecākiem nemaksā pienākošos uzturlīdzekļus (alimentus) vai ja bērnam rodas psiholoģiskas problēmas vecāku šķiršanās dēļ.

Pētījums: Demogrāfija un ģimenes stāvoklis Latvijā

Pētījuma dalībnieki, kuriem ir 3 vai vairāk bērni (savi), un tie, kuri dzīvo kopā ar bērniem (vismaz 1 bērnu), biežāk nekā caurmērā atzīmēja, ka „*labi zina*”, kur vērsties, ja rodas problēmas ar mazu bērnu, pusaudzi vai bērnam rodas problēmas skolā, kā arī, ko darīt, ja ģimene nonāk materiālās grūtībās.

Interesanti atzīmēt, ka iedzīvotāji, kuri ir šķīrušies, biežāk nekā caurmērā minēja, ka „*labi zina*”, kur vērsties, ja rodas nesaskaņas, grūtības laulības dzīvē.

2.3. Interese par informēšanas pasākumu vecākiem apmeklēšanu

Jāatzīmē, ka **ekspertu** intervijās par ļoti noderīgu pasākumu tika atzīti dažādi informatīvie pasākumi, psihologa, eksperta konsultācijas, lekcijas, jo dažkārt pie problēmām esot vainojama vienkārši nezināšana. Tiesa, ne vienmēr vecāki esot ieinteresēti tos apmeklēt, un pašvaldību pārstāvji kā noderīgu praksi minēja to noteikt par pienākumu sociālās palīdzības saņēmējiem.

„Nu tas arī tā kā nebūs uz labprātības principa, uzreiz noteikti nē. Viņiem noteikti par to kaut kas ir jāpiesola, vai nu jāliek līdzdarbības pienākumos, piemēram, kaut kāda deklarācija, nu tādā veidā. Tā ir izglītošana, noteikti. Viņi ir vienkārši jāizglīto, jo viņi jau nemāk. Kā viņi mācēs, ja viņi nāk no tādas pašas vides.”

Par labu praksi tika atzīta pašu vecāku organizēšanās, sabiedrisko organizāciju aktivitātes, veicinot informācijas un veiksmīgas pieredzes nodošanu šādā veidā. Tomēr tika norādīts, ka ir vēlama vismaz vairāku „labvēlīgu” ģimeņu pārstāvju iesaistīšanās, un vēl labāk ir, ja šādos pasākumos piedalās speciālisti. Interesi veicina sabiedrībā pazīstamu cilvēku iesaistīšanās. Tomēr tika atzīts, ka šādu pasākumu organizēšanai pašvaldībai nereti pietrūkst līdzekļu.

„Jā, domāju, ka tās ir kaut kādas ģimeņu apmācības. Es, piemēram, te vienu brīdi tā nu pati tā kā mēģināju veidot, nu viņi ir jāsaicina kopā, sajaucot viņus ar kaut cik normālām ģimenēm, bet tur būtībā tam sociālajam darbiniekam vai dienestam ir jāizsver, kas varētu būt tā kompānija, tā ir jāapzina. Ir jāiefiltrē tādi cilvēki, no kura var tā kā pamācīties. Un tad viņas, piemēram, tā kā nodarbību veidā nāk.”

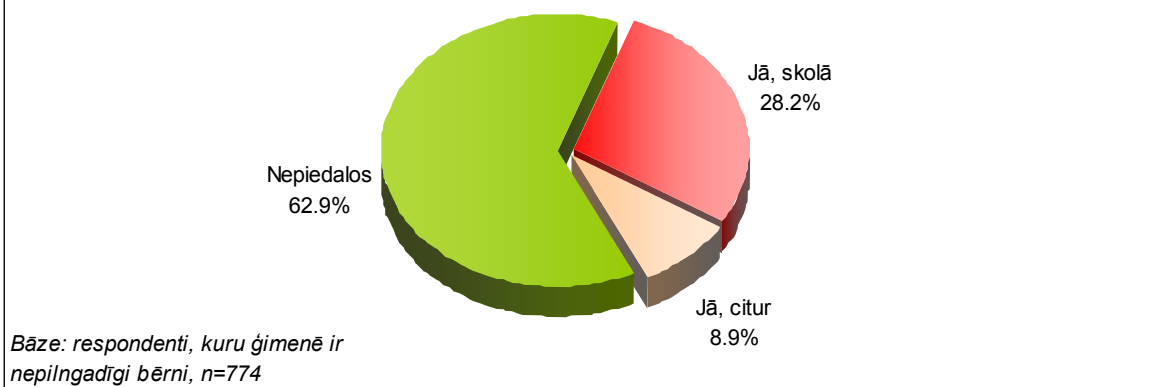
Salīdzinot dažādu pašvaldību pārstāvju atbildes, secināms, ka lielākās pilsētās ir lielāka informācijas avotu un arī pakalpojumu daudzveidība. Mazās pašvaldības nevar atļauties nodrošināt pakalpojumus, situāciju pasliktina arī satiksme lauku apvidos, tās dārdzība – riska grupas vai ieinteresētie vienkārši nevar izbraukāt, ja speciālists vai pasākums ir citā pašvaldībā.

„Un jautājums ir, kurš to maksās, jo tas nav lēti, jo to var tikai, teiksim, kādā ārkārtas situācijā, kaut ko, jo mums ir kaut kur uz 60Ls viens tas cilvēks vidēji izmaksā. Nu tad, ja pār, piemēram, šeit pat saorganizē, bet tā ir visnotaļ apmācība, es domāju, kad jā, tur būtu jāņem Bērnu ministrija, piemēram, Labklājības ministrija, pašvaldība, ja..”

Latvijas iedzīvotāju aptaujā tika noskaidrots, vai vecākiem būtu interese apmeklēt informēšanas, izglītošanas pasākumus vecākiem. Respondentiem arī lūdzta norādīt, vai viņi piedalās kādas vecāku organizācijas darbā.

Nākamajā grafikā apkopoti dati par vecāku līdzdalību vecāku organizāciju darbā.

Atbildes uz jautājumu "Vai Jūs piedalāties kādas vecāku organizācijas darbā (piem., skolas vecāku padome, māmiņu klubi u.tml.)?" (07.2008.)

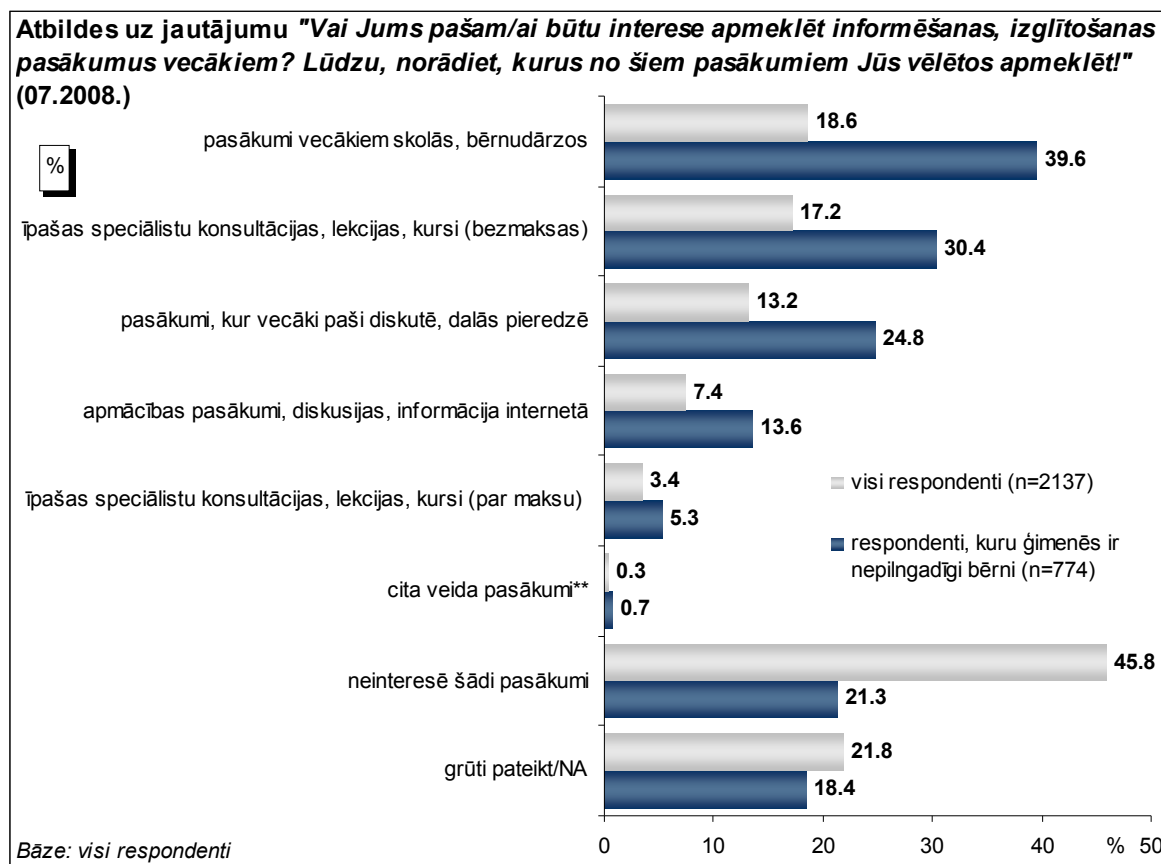

Kā redzams, no aptaujas dalībniekiem, kuru ģimenēs ir nepilngadīgi bērni, kādas vecāku organizācijas darbā (piemēram, vecāku padomē, māmiņu klubos u.tml.) piedalās 37% respondentu – 28% to dara skolā, bet 9% ārpus skolas. Salīdzinot atbildes atkarībā no bērnu skaita ģimenē, vērojams, ka aptaujātie, kuru ģimenē ir 2 vai vairāk bērni, biežāk norādījuši, ka piedalās kādas vecāku organizācijas darbā.

To, ka līdzdarbojas vecāku organizācijā skolā, biežāk nekā caurmērā atzīmēja respondenti, kuru ģimenē ir bērni vecumā no 7 līdz 18 gadiem, savukārt pētījuma dalībnieki, kuru ģimenē ir mazi bērni (1-6 gadus veci) caurmērā biežāk minēja, ka darbojas kādā citā vecāku organizācijā (ne skolā).

Jāpiebilst, ka biežāk nekā caurmērā kādā vecāku organizācijā (skolā vai citur) darbojas arī sievietes un respondenti, kuri vecāki par 35 gadiem.

Dati par visu pētījuma dalībnieku atbildēm uz jautājumu „*Vai Jums pašam/ai būtu interese apmeklēt informēšanas, izglītošanas pasākumus vecākiem? Lūdzu, norādiet, kurus no šiem pasākumiem Jūs vēlētos apmeklēt!*” apkopoti nākamajā grafikā.

*Tā kā katrs respondents varēja atzīmēt visas piemērotās atbildes, kopējā atbilžu summa pārsniedz 100%.

**Kategorijā „*cita veida pasākumi*” respondenti minējuši: „*nomietnes 4x4 kopā ar bērniem*” (minēts 1 reizi); „*pagastā*” (minēts 1 reizi); „*Pensionāru padomē*” (minēts 1 reizi); „*tēvu sarunas*” (minēts 1 reizi); „*tīrot skolu*” (minēts 1 reizi).

Aptaujas rezultāti liecina, ka visbiežāk iedzīvotāji vēlētos apmeklēt „*pasākumus vecākiem skolās, bērnudārzos*” (19%) un „*īpašas speciālistu konsultācijas, lekcijas, kursus (bezmaksas)*” (17%). Vēlmi apmeklēt šādus pasākumus izteica arī attiecīgi 40% un 30% no respondentiem, kuru ģimenēs ir nepilngadīgi bērni.

Jāatzīmē, ka 46% no visiem pētījuma dalībniekiem un 21% no tiem, kuru ģimenēs ir nepilngadīgi bērni, norādīja, ka viņus „*neinteresē šādi pasākumi.*”

Salīdzinot to sieviešu un vīriešu atbildes, kuru ģimenē ir bērni vecumā līdz 18 gadiem, var konstatēt, ka sievietes biežāk nekā caurmērā izrādījušas interesi par lielāko daļu piedāvāto pasākumu apmeklēšanu, bet vīrieši caurmērā biežāk norādīja, ka viņus šādi pasākumi neinteresē.

Saskaņā ar pētījuma datiem iedzīvotāji, kuri minēja, ka nākamo 3 gadu laikā vēlētos bērnu (vēl kādu bērnu), biežāk nekā caurmērā norādīja, ka viņus interesē visi piedāvātie vecāku izglītošanas pasākumi.

Interesanti atzīmēt, ka respondenti grupā „*ģimenes bez bērniem (vecumā līdz 40 gadiem)*” biežāk nekā caurmērā minēja, ka viņus interesē apmācības pasākumi, diskusijas, informācija internetā un īpašas speciālistu konsultācijas, lekcijas, kursi (par maksu).

3. Uzskati par ģimenes vajadzībām un valsts ģimenes politiku

Pētījuma ietvaros intervētos valsts, pašvaldības un sabiedrisko organizāciju pārstāvjus, kā arī aptaujātos Latvijas iedzīvotājus lūdza raksturot ģimeņu vajadzības un arī izteikt viedokli par dažādām iniciatīvām valsts ģimenes politikā.

Raksturojot ģimeņu vajadzības, aptaujātie **eksperti** pirmkārt uzsvēra ekonomiskās grūtības. Tika minētas arī tādas jomas kā bērnu aprūpe, izglītība, kultūra, veselības aprūpe, norādīts uz dažādām negācijām ģimenēs (alkoholisms, vardarbība, depresija). Par nozīmīgu faktoru tika atzīta arī nepietiekami labvēlīga attieksme pret ģimenēm sabiedrībā, norādīts uz nepieciešamību mainīt vērtības, nostiprināt morāles normas.

Grupas, kam, veidojot valsts politiku, būtu jāpievērš īpaša uzmanība, visbiežāk ir kompleksas. Galvenā pazīme vairumā gadījumu ir nepietiekami ienākumi, tomēr eksperti izšķir, ka daļā gadījumu jārisina iemesli, kuru dēļ ir grūtības ienākumus gūt, un daļā gadījumu ir jārisina sekas, ko ietekmē ienākumu trūkums.

Starp faktoriem, kas traucē gūt ienākumus, jāmin:

- grūtības iekļauties darba tirgū, kam arī var būt dažādi iemesli (nepietiekamas zināšanas un prasmes, veselības stāvoklis (vai darba vietu nepiemērotība cilvēkiem ar īpašām vajadzībām), darba vietu trūkums attiecīgajā apdzīvotajā vietā un infrastruktūras nesakārtotība, kas neļauj doties strādāt uz citu vietu),
- adekvāta piedāvājuma trūkums darba tirgū (pārāk zems atalgojums);
- pelnītāju trūkums (ģimenes ar tikai vienu apgādnieku, vai apgādnieks kādu iemeslu dēļ ilglaicīgi vai īslaicīgi nevar strādāt (invaliditāte, nepieciešamas pastāvīgas rūpes par kādu ģimenes locekli));
- nepilnības sociālajos pakalpojumos (pabalsti netiek piešķirti pienācīgā apmērā, netiek piedāvāti noteikti pakalpojumi (piemēram, bērna vai kāda cita ģimenes locekļa aprūpe), kādai grupai nav iespēju saņemt nepieciešamos sociālos pakalpojumus, tā atrodas neizdevīgākā situācijā normatīvajos aktos noteikto prasību dēļ).

Raksturojot sekas, kas rodas ienākumu trūkuma dēļ, atzīmēts, ka ģimenes saskaras ar problēmām izglītības, veselības aprūpes (un vispār ir ierobežota veselības uzturēšana nepietiekama uztura, aktivitāšu u.c. dēļ), kultūras pieejamības, sadzīves apstākļu u.c. jomās, tiek norādīts, ka šai grupai ir augsts sociālās atstumtības risks. Eksperti uzsvēra, ka ekonomiskās grūtības veicina arī tādas negatīvas parādības kā depresiju, agresiju u.c. Jāatzīmē, ka zināmā mērā nabadzības sekas un cēloņi veido apburto loku: bez pietiekama izglītības līmeņa un veselības stāvokļa cilvēki nespēj iegūt adekvātus ienākumus, savukārt, nespējot uzturēt sociālās saites (jo nevar atļauties doties ciemos, komunicēties), viņiem ir apgrūtināta pieeja dažādiem resursiem (t.sk. informācijai).

Tomēr eksperti uzsvēra, ka ne visas problēmas ģimenēs ir saistītas ar ekonomiskajiem faktoriem – nelabvēlīga vide (vardarbība, bērnu devianta uzvedība) dažkārt ir vērojama arī ārēji labvēlīgās ģimenēs, turklāt tika atzīts, ka šajos gadījumos problēmas ir grūtāk identificēt. To apgrūtina sociālo darbinieku, sociālo pedagogu un psihologu trūkums izglītības iestādēs, koordinācijas trūkums starp dažādām iestādēm u.c.

Par situāciju un arī ģimeņu vajadzības ietekmējošu faktoru eksperti atzina arī vērtības sabiedrībā, informatīvo telpu. Tika uzsvērtas informācijas nepieciešamība, diskusiju esamība, atsevišķos gadījumos – arī noteiktu vērtību propagandēšana.

Detalizētāk raksturojot nosauktās ģimeņu vajadzības, jāatzīmē, ka daļa no tām ir nekonkrētas un saistītas ar sabiedrības ekonomisko stāvokli kopumā – veicināt ražīgumu, eksportu, ar nodokļu politiku uzlabot ekonomisko situāciju.

Viena no jomām, kuras risināšanā ir nepieciešams atbalsts, ir **nodarbinātība**. Lai arī tiek atzīts, ka kopumā valstī bezdarba līmenis ir zems, daļa cilvēku saskaras ar grūtībām atrast piemērotu darbu.

„Lauku apvidos, tur ir bezdarbs. Nav tā, ka visi lauki ir tukši no darba spējīgajiem cilvēkiem, vēl arī laukos ir palikuši ne tikai pensionāri un invalīdi, bet arī darba spējīgi cilvēki, bet tur ir bezdarba problēma. Un ja ir bezdarbs, tas nozīmē, ka skaidrības nav. Badā viņi nemirst, ir pārtika, ir jumts virs galvas, bet nav skaidrās naudas, ko bērniem dot līdzī, lai apmaksātu bērniem veselību, izglītību. Lauku bērni daudzi ir ierobežoti tajā ziņā, ka vecākiem nav skaidrās naudas, ko samaksāt.”

Tiesa, nereti tiek norādīts arī uz nespēju atrast adekvāti atalgotu darbu (iespējamie ieguvumi ir mazāki par izmaksām), un cilvēkiem nav motivācijas darba tirgū iesaistīties. Tomēr šādā gadījumā (un arī tad, ja cilvēki strādā, saņemot zemu atalgojumu vai nesaņemot to legāli), šiem cilvēkiem ir ierobežotas iespējas saņemt visus valsts nodrošinātos pakalpojumus. Jāatzīmē, ka eksperti norādīja arī uz tendenci strādāt bez darba līguma, neuzrādīt patieso atalgojuma līmeni, kas apgrūtina arī sociālās palīdzības sistēmas, kur par kritēriju tiek izvēlēts ģimenes materiālais stāvoklis, īstenošanu.

Eksperti minēja, ka, lai veicinātu nodarbinātību, ir nepieciešams pilnveidot kvalifikācijas celšanas un pārkvalificēšanās pakalpojumus, paplašinot profesiju klāstu, ko iespējams apgūt. Jāatzīmē, ka tika norādīts arī uz nepieciešamību iemācīt strādāt, jo darba meklētāji (tai skaitā jaunieši) dažkārt nemaz nevēlas strādāt 8 stundu darba dienu, ievērojot darba disciplīnu.

Tika ieteikts arī vairāk attīstīt elastīgu darba apstākļu noteikšanu attiecībā uz darba laiku un uz darba vietu, tomēr tika atzīts, ka Latvijā atsauce ir neliela. Turklāt cilvēki ekonomisko grūtību dēļ pat neizmanto esošās iespējas, bet cenšas ātrāk atgriezties darbā, strādāt ilgākas stundas.

Par būtisku pasākumu tika atzīts **bērnu aprūpes pasākumu un brīvā laika pavadīšanas iespēju pilnveidošana**, lai strādājošajiem vecākiem būtu iespēja atstāt bērnu aprūpē. Eksperti uzsvēra, ka Latvijā ir ļoti augsti bērnu mirstības rādītāji no

traumatisma un citiem ārējiem iemesliem, ko lielā mērā ir izraisījusi nepietiekama bērnu aprūpe un pieskatīšana.

Tika minēts bērnudārzu, maza bērna aprūpes pakalpojumu trūkums, nepietiekamas bērna nodarbināšanas iespējas skolas laikā, bērna nodarbinātība vasarās. Intervētie gan norādīja, ka lielāka vajadzība pēc šiem pakalpojumiem no pašvaldības puses ir maznodrošinātām ģimenēm, jo tām ir ierobežotas iespējas atrast palīdzību citur (algot auklīti, sūtīt bērnu privātā bērnudārzā u.c.).

Kā minēts, viena no nopietnākajām problēmām ir maza bērna aprūpe. Vairāki eksperti norādīja uz nepilnībām pašreizējā sistēmā. Vecāku pabalsts sniedz iespēju vienam no vecākiem pilnībā uzņemt bērnu aprūpi līdz gada vecumam, pēc tam valsts atbalsta līmenis strauji samazinās. Līdz ar to, tiklīdz bērns sasniedz gada vecumu, abiem vecākiem būtu jāatgriežas darbā, lai nodrošinātu pietiekamu ienākumu līmeni, bet netiek piedāvātas bērna aprūpes iespējas. Lielākoties šajā laikā tiek izmantoti ēnu sektora pakalpojumi, algojot auklītes (gadījumā, ja nav pieejami radnieki, kuri var pieskatīt bērnu), tomēr šāda pakalpojuma izmantošana izmaksā tik dārgi, ka, pēc vairāku ekspertu domām, viens no vecākiem (un parasti tā ir māte) tiek izspiests no darba tirgus. Eksperti minēja arī citas nevēlamas sekas (piemēram, vecākie bērni neiet uz skolu, jo viņiem ir jāpieskata jaunākie u.c.).

Lai uzlabotu iespējas apvienot darba un ģimenes dzīvi, eksperti ieteica dažādot pakalpojumus, pielāgojot dažādām vajadzībām (piemēram, pieskatīšana uz nepilnu darba dienu vai tikai dažām stundām). Tomēr tika atzīts, ka lielāks pieprasījums ir pēc bērna pieskatīšanas pilnu darba dienu (vai pat ilgākām stundām, lai tas netraucētu vecāku darba dienu).

Par būtisku pasākumu tika atzīts ne tikai palīdzība pirmsskolas vecuma bērnu, bet arī skolas vecuma bērnu pieskatīšanā un nodarbināšanā. Lai uzlabotu iespējas apvienot vecākiem darba un ģimenes dzīvi, tiek ieteikts organizēt bērna pieskatīšanas pakalpojumus pirms/ pēc stundām. Tiesa, eksperti nebija vienoti jautājumā, kur šādus pakalpojumus būtu labāk organizēt. Biežāk tika norādīts, ka vēlāmāk tos būtu īstenot skolās, jo tur jau ir pieejama visa nepieciešamā infrastruktūra, lai nodrošinātu iespējas pabarot, konsultēt mācībās, piedāvāt ārpusstundu nodarbības u.t.t. Tomēr atzīmēts arī, ka aprūpes centrus nepieciešams organizēt arī/ vai ārpus skolas, lai nodrošinātu to pieejamību dažādiem bērniem (t.sk. ielas bērniem).

Lai uzlabotu bērna nodarbinātību, brīvā laika pavadīšanas iespējas, tika norādīts uz nepieciešamību organizēt dažādus pulciņus, kā arī iekārtot dažādus spēļu laukumus, sporta zāles u.c.

Jāatzīmē, ka aptaujātie minēja Reģionālās attīstības un pašvaldības lietu ministrijas iniciatīvu šajā jomā, tomēr vērtējums nebija viennozīmīgs. Kritika skāra gan faktu, ka bērnudārzu celtniecība ir paredzēta reģionos, kur šī problēma nav visaktuālākā, gan arī pašu celtniecības faktu, prognozējot, ka pēc neilga laika pieprasījums pēc šī pakalpojuma strauji saruks, jo bērnu skaits samazināsies.

Starp ieteiktajiem pasākumiem ir gan aukļu dienesta attīstība, gan prasību mazināšana, kas ļautu veidoties alternatīvām bērnudārzu formām (piemēram, viena ģimene pieskata vairāku ģimeņu bērnus). Tiesa gan, šādu jaunu formu veidošanās un

prasību samazināšana telpām un personālam rada arī zināmas bažas par bērnu drošību un attīstību. Eksperti uzsvēra, ka pirmsskolas izglītības iestādēm ir jānodrošina, lai bērns ir ne tikai pieskatīts un pabarots, bet arī ar viņu tiktu strādāts. Tika pieminēts, ka dažos gadījumos bērnudārzs ir līdzeklis, ar kura palīdzību bērnu ir iespējams socializēt.

„Tāpēc mēs cenšamies, tiklīdz no pirmsskolas vecuma atrodam ģimenes. Mēs mēģinām, pirmkārt, šīs ģimenes, bērnus integrēt pirmsskolas izglītības iestādē, apmaksājot šos izdevumus. Tad ir viens no iemesliem, kā viņš kvalitatīvi socializējas, kvalitatīvos apstākļos, tīrās telpās, arī audzinātāji prasīs, vai bērnus tīrus ved, viņš ir 4 reizes dienā paēdis, jo, ja viņš dzīvo, piemēram, 8 cilvēki vienā istabīņā, tad prasīt kaut ko no tās mammas un no tā bērna, kurš tā kā miets var tikai uzturēties, vai nu guļus stāvoklī vienā gultā visi vai, ja stāvus pieceļas, tad es nezinu, kā tur.”

Raksturojot vajadzības pēc **sociālās palīdzības**, tika visbiežāk norādīts uz šobrīd sniegtās palīdzības nepietiekamo apjomu. Tomēr tika uzsvērts, ka sabiedrībai ir vajadzīgi ne tikai finansiāla, bet arī cita veida palīdzība (piemēram, personu aprūpe, konsultāciju sniegšana).

Runājot par **finansiālajiem pabalstiem**, eksperti atzina, ka apjoma ziņā pozitīvi vērtējams ir tikai vecāku pabalsts, citu – gan regulāro, gan krīzes gadījumam paredzēto – apjoms ir nepietiekams. Pētījuma dalībnieki norādīja, ka sociālais atbalsts nepietiekamā apjomā tiek sniegts tādām grupām kā ģimenes, kurās kāds ģimenes loceklis ir invalīds (piemaksas pie pensijas par katru apgādībā esošo bērnu, palīdzības apjoms bērna invalīda gadījumā), jāpalielina pensija apgādnieka zaudējuma gadījumā, jāpalielina uzturlīdzekļu apjoms par aizbildniecībā esošajiem bērniem un audžuģimenēm. Tika norādīts, ka esošā apjoma dēļ šīs pensijas/ pabalsti nepilda savu uzdevumu.

Asu kritiku izpelnījās arī ģimenes valsts pabalsts. Aptaujātie eksperti norādīja, ka tas nepilda savas funkcijas – mazināt atšķirības dzīves kvalitātē starp tiem, kam bērni ir, un tiem, kam nav. Tika uzvērta nepieciešamība palielināt tā apjomu, regulāri to pārskatīt, ņemot vērā inflācijas līmeni u.c. Tika ieteikts arī palielināt tā apjomu par otro un trešo bērnu.

Tiesa, lai arī pabalstu apjoms tika atzīts par nenozīmīgu un tika paustas šaubas par to nozīmi ģimeņu budžetā, kopumā tika noraidīta ideja no tiem atteikties, aizvietot ar citiem pakalpojumiem.

Pašvaldību pārstāvji uzsvēra, ka ģimeņu vajadzību apmierināšanai viņiem nākas sniegt ne tikai finansiālu, bet arī **cita veida atbalstu**. Kā tieši ar bērnu un ģimeņu problēmām saistītu parādību viņi minēja vecāku neprasmi organizēt savu dzīvi, veikt elementāras darbības mājsaimniecības uzturēšanai.

„Mēs uzsākam darbu ar šīm mammītēm, meklējam viņām darbu, mācām māju tīrīt. Skatāmies, kas viņām ir vajadzīgs, runājam par kontracepciju, par brīvo laiku, mums ir dienas centri gandrīz katrā pilsētas mikrorajonā, un bērni pēc skolas var uzturēties. Ir jauniešu centrs, kur mēs katru gadu jau septembrī, jau augustā īpaši mudinām mūsu mammītes bērnus iesaistīt kādā pulciņā, lai viņiem paliek mazāk laika nelabām darbībām. Ejam uz to, lai šie pulciņi trūcīgajiem, maznodrošinātajiem būtu bez maksas. Vecākiem ir iespēja ar psihologu runāt, organizējam vecākiem atbalsta grupas, kurās psihologs strādā ar viņām.”

Pētījums: Demogrāfija un ģimenes stāvoklis Latvijā

Par problēmu eksperti atzina faktu, ka liela daļa no sociālās palīdzības ir uz pašvaldību „pleciem.” No vienas puses, tas ir vērtējams pozitīvi, jo pašvaldībām ir vieglāk novērtēt katras ģimenes vajadzības, kontrolēt piešķirto pakalpojumu lietderīgumu. Tomēr tas rada arī pašvaldību neapmierinātību – tiek atzīts, ka pašvaldībām ir ļoti grūti izpildīt savas saistības.

„Pašvaldība nostādīta starp ģimeni un bērniem, un valsti. Iznāk, ka 85% pensionāru dzīvo zem šī iztikas minimuma, zem 160 latiem. Lai pašvaldība piemaksātu, tad viss pašvaldības sociālais budžets aiziet šim mērķim. Bet vēl ir jāpielāgo ģimenes ar bērniem, jāgarantē garantētais minimālais ienākums, un valsts nosaka, ka tie ir 30 lati. Valsts uzgrūž pašvaldībai atrast šos 30 latus, bet valsts varētu nākt talkā un noteikt garantēto minimumu, pārtikas daļu. Tagad atkal gāzes cenas kāps, mani baida situācija rudenī, situācija nākamā gada sākumā, jo pašvaldības pienākums ir palīdz nosegt šos dzīvokļus, kas prasīs lielākus līdzekļus un pašvaldības budžeta. Un, vērojot tendenci, ka nepildās valsts ieņēmumi un ka pašvaldības neiegūst šo naudu, ka ir jāsamazina pašvaldības izdevumi, situācija pasliktināsies. Valstij ir jādomā, cik tai pašvaldībai likt. (...)...es neesmu ekonomists, politiķis, es esmu reālais strādātājs, kas redz reālo situāciju. Un reālā situācija mani baida.”

Par neatliekami risināmu jautājumu eksperti atzina nepieciešamību palielināt sociālo darbinieku skaitu, no valsts budžeta finansēt sociālos pedagogus.

„Veikt vajag ļoti daudz, pietrūkst kapacitātes, pietrūkst darbinieku. Pirmkārt, vajadzētu ar likumu noteikt, patreiz ir noteikts, ka 500 iedzīvotājiem ir viens sociālais darbinieks, ka ar 5000 ir viens darbinieks uz ģimenēm ar bērniem, noteikti tam ciparam būtu jābūt kā minimums uz 1000 - 2500, jo mēs redzam to, ka, ja darbu grib darīt, kvalitatīvi un iet tai ģimenei līdzī, stāstīt un parādīt. Tas nav ar četriem darbiniekiem, ko paredz norma, ar to ir par maz. Pat ne ar četriem, uz 18 tūkstošiem iedzīvotāju mums ir 3, 5 darbinieki. Tas ir par maz, jo sociālie darbinieki ir noskrējušies, ir uz izdegšanas robežas.”

Eksperti arī norādīja, ka esošā situācija rada nevienlīdzīgu situāciju dažādām iedzīvotāju grupām – lielās pašvaldības var piešķirt lielāku atbalstu, piedāvāt plašāku pakalpojumu klāstu. Tiesa, lielākās pašvaldības norāda, ka viņām ir jāapkalpo citu pašvaldību iedzīvotāji, lai arī tās nesaņem ienākumus no viņu maksātajiem nodokļiem.

„Tas, kas man liekas vēl svarīgi, ka ļoti atšķiras pašvaldību iespējas palīdzēt ģimenēm, tad, ja salīdzinām Rīgu un citas pašvaldības. Nu nezinu, vai cilvēki ir vainīgi, ka dzīvo ne tik turīgā pašvaldībā. Jā, un tad jautājums par valsts un pašvaldību lomu sadalījumu attiecībā uz ģimeņu labklājības nodrošināšanu, viennozīmīgi, ka pašvaldība ir tā, kas vislabāk zina, ko un kam visvairāk vajag, kas var administrēt kādus resursus un ko arī šobrīd dara. Bet vai nav tā, ka no pašvaldībām pārāk daudz prasām, daudz nedodot pretī.”

Tiesa, attieksme pret sociālajiem pakalpojumiem, to klāsta un apjoma palielināšanu nav viennozīmīga. Tiek paustas bažas, ka cilvēki iemācās iztikt tikai no sociālās palīdzības, nemaz neorientējas uz darbu. Tika norādīts arī, ka liels regulārās sociālās palīdzības apjoms tiek uzskatīts par netaisnīgu.

„Es varu pateikt arī to, ka, piemēram, tie, kuri ļoti, ļoti strādā, viņi raud par to, ka viņiem ir mājiņa, viņiem ir mašīna, bet strādā visi gan visi 5 vai 6, vai 3 bērni un tēvs un māte. Un ir dārzs un lopī. Viņi dienu un nakti. Un viņiem pārmet, ka esiet bagāti un jums nepienākas. Un turpat kaimiņu ģimenē, kur māte un tēvs dzer un bērniņš viens pats sitās, viņiem pienākas.”

Par ieteicamu praksi tika atzīta prasība, lai sociālās palīdzības saņēmēji līdzdarbojas dažādos pašvaldības organizētos pasākumos. Tika minēti gan informatīvo pasākumu, psihologa konsultāciju apmeklēšana, gan arī dažādi darbi pašvaldības labā.

„Mēs organizējam akcijas tieši trūcīgām ģimenēm, kurās ir nepilngadīgi bērni, kad viņas iesaistās 4 stundas pilsētā labiekārtošanas darbos, un to naudiņu, ko viņi it kā nopelna, mēs pārskaitām par dzīvokļu īres un komunālo maksājumu parādu dzēšanu, plus vēl 75% no tā pašvaldība uzdāvina katra mēneša beigās, cik cilvēks ir ieguldījis.”

Eksperti arī norādīja uz nepieciešamo palīdzību **krīzes situācijās** un saskaroties ar tādām negācijām kā vardarbība, alkoholisms, narkomānija un citas atkarības (un arī līdzatkarība). Tika atzīts, ka palīdzībai šādā kontekstā jābūt kompleksai, ietverot rehabilitācijas pasākumus, iespējams, arī personas drošības garantēšanu.

Runājot par vardarbību ģimenēs, tika norādīts uz nepieciešamību pārtraukt virknes reakciju, uzsverot, ka varmākas nereti paši ir cietuši no vardarbības. Tika uzsvērtā arī ekonomiskās situācijas ietekme.

„Mēs izejam uz šausmīgo sodīšanu, tagad arī Bērnu un ģimenes lietu ministrija diezgan daudz krimināllikumā iestrādā, bet patiesībā tās ir sekas kaut kam. Tam pašam stresam, ka vecāki ir spiesti divos, trijos darbos strādāt. Ja viņam nav tā laika, viņam zūd iecietība.”

Tika uzsvērts, ka ļoti nepieciešama ir ne tikai palīdzība upuriem, bet arī atbalsta pasākumi varmākām – darbs ar psihologu, pašpalīdzības grupas u.c.

„Tās pašas pašpalīdzības grupas, kā tikt galā ar dusmām. Tās mammas, kas pie mums atnākt, mēs viņas aicinām un runājam par to, ka viņai ir jāmacās.”

Jāatzīmē, ka pašpalīdzības grupas par vēlamu metodi tika atzītas arī citu negāciju gadījumos.

„Ļoti laba metode ir, vai un kā viņu varētu pielietot šajā sfērā, tomēr varētu un tā ir vienaudži – vienaudžiem, jo šī metode ir ļoti laba dažādu problēmsituāciju gadījumos, vai cilvēki, kuri ir izgājuši caur šīm problēmām un kuri ir ieguvuši dzīves gudrību un sapratuši savas kļūdas, to, ko viņi nav darījuši pareizi, viņi spēj liecināt tādiem pašiem kā viņiem, un viņu liecības parasti ir ļoti ietekmīgas. Šādas metodes pielieto gan darbā ar atkarīgajiem, kas ir bijuši atkarīgi, bet kas ir spējuši tikt tam pāri, spējuši atbrīvot sevi no tā un spējuši atturēties.”

Par būtisku aspektu tika atzītas informatīvās kampaņas, kas lielai sabiedrības daļai liek pārvērtēt, kas ir un kas nav normāli. Eksperti arī uzsvēra, ka ir nepieciešams uzlabot sociālo dienestu kompetenci, iemācīt atpazīt vardarbības upurus un pareizi reaģēt. Tika arī norādīts, ka būtu nepieciešams vairāk sociālo darbinieku, lai risinātu situāciju, jo šajā gadījumā nepieciešams individuāls darbs, un vecāku tiesību atņemšana parasti nav labākais risinājums, jo bērns automātiski nonāk marginālajā grupā. Par nepietiekamu tika atzīts arī krīzes centru skaits.

Kā nozīmīgu problēmu eksperti minēja ierobežoto dzīvojamo fondu, kas ir pašvaldības rīcībā, jo šobrīd vardarbības upuris nereti ir spiests atgriezties iepriekšējā vidē. Tas pats tika norādīts arī par ģimenēm, kurās ir alkoholisms, narkomānija u.c. – pašvaldība gan var nodrošināt psihologa konsultācijas, rehabilitācijas pasākumus pašiem atkarīgajiem un līdzatkarīgajiem, tomēr nereti viņi ir spiesti atgriezties vecajā vidē.

Jāpiebilst, ka izskanēja ieteikums plašāk izmantot psihologu palīdzību, organizējot informatīvos pasākumus, piedāvāt konsultācijas u.c., jo, kā ir novērojuši eksperti, vecāki dažkārt vienkārši neprot audzināt bērnus. Kā ļoti būtiska vajadzība tika atzīta nepieciešamība nodrošināt šādu speciālistu esamību skolās (un pat bērnudārzos), jo tieši tur ir iespējams nodrošināt pieeju bērniem, kas nav sociālo darbinieku redzeslokā, bet kam būtu vajadzīga palīdzība.

Runājot par vajadzībām laulības saglabāšanai vai šķiršanās gadījumā, intervētie eksperti atbalstīja iniciatīvu par mediācijas pasākumiem. Tomēr kopumā netika atzīta vajadzība pēc kādiem īpašiem pasākumiem, palīdzības bērnu audzināšanai šķirtās ģimenēs (tiesa, psihologa konsultācijas vecāku šķiršanās gadījumā, konsultācijas audžuvecākiem un bērniem tika vērtētas pozitīvi). Par pareizāko ceļu tika atzīta sadarbība ar skolām, kur audzinātājs vai psihologs var identificēt problēmas un vajadzības gadījumā vērsties pie sociālajiem dienestiem.

Kā palīdzība ģimenēm tika norādīti arī nodokļu atvieglojumi. Intervētie eksperti minēja gan neapliekamā minimuma par apgādībā esošām personām paaugstināšanu, gan atvieglojumi nekustamā īpašuma nodoklim, attaisnoto izdevumu summas no ienākuma nodokļa paaugstināšana. Izskanēja arī priekšlikumi ar nodokļu politikas palīdzību ietekmēt darba devējus, lai tie attīsta ģimenei draudzīgu vidi. Tomēr jāatzīmē, ka ideju par nodokļa atvieglojumiem atbalstīja ne visi eksperti.

„Tā mēs varam aiziet galīgā galējībā – par visiem atvieglinājumu. Kas tad maksās pilnus nodokļus? Tad iznāk, tam, kuram nav bērnu, kurš ir vesels, tad viņam jāuzņemas viss par pārējiem, arī nav īsti godīgi. Nevaru pateikt, kā valsts īpaši varētu ietekmēt darba tirgu. Tirgus ekonomikas apstākļos darba tirgus pats veidojas. Reizēm mums tīri cilvēcīgi noteikumus daudzus un reglamentāciju, kā padomju laikā, bet gribam dzīvot kapitālismā. Teiksim tā, reglamentāciju kā sociālismā, bet dzīvot kā kapitālismā. Tā nesanāk.”

Viena no būtiskām vajadzību grupām ir izglītības joma. Eksperti īpaši uzsvēra šīs sfēras nozīmi, atzīmējot, ka ieguldīšana izglītībā dod vislielāko atdevi, ļauj bērniem izrauties no nabadzības apburtā loka.

Sīkāk raksturojot vajadzības, saistībā ar izglītību, viena no grupām ir saistīta ar izdevumiem skolai – grāmatām, piederumiem, transportu, ēdināšanu, apģērbu u.c. Eksperti atzina, ka arī šajā jomā dažādu pašvaldību iedzīvotāji ir nevienlīdzīgā situācijā: dažas pašvaldības var atļauties piešķirt pabalstu skolēniem, atšķiras situācija ar mācību līdzekļu nodrošinājumu, brīvpusdienām u.c. Tika uzsvērts, ka būtu nepieciešams lielāku atbildību par šo jomu uzlikt valstij, lai palielinātu izglītības pieejamību. Jāatzīmē priekšlikums atgriezties pie skolas formām, kas ļautu pašvaldībām vieglāk atbalstīt skolēnus no mazturīgām ģimenēm un arī mazinātu šo skolēnu emocionālo diskomfortu klasē.

Otra vajadzību grupa tika saistīta ar skolas funkcijām. Vairāki intervētie norādīja, ka būtu nepieciešams skolu vairāk iesaistīt audzināšanas darbā, uzsvēra, ka tieši skolā iespējams identificēt bērnus, kam nepieciešama psiholoģiskā palīdzība, kuri varētu būt

saskārušies ar vardarbību. Eksperti norādīja, ka būtu jānodrošina sociālo pedagogu un psihologu esamība skolās, paredzot finansējumu no valsts budžeta.

„Mana pārlicība, ka ar izglītības sistēmu kaut kas nav kārtībā. Skolas ir pazaudējušas to audzinošo, skolotāji maz pelna un tikai skrien uz tām divām slodzēm, nestrādā un pazūd cilvēciskais un viss pārējais. Arī izglītības programmas ir par to. Ko rāda šie bērni, kuri neiet uz skolu, tie ir šie stundu kavētāji, kas finālā iznāk likumpārkāpēji. Viņš neiet uz stundām, kādā brīdī ir pazaudējis vielu, tas ir labi, ja ir pazaudējis un tad arī atklājās, bet bieži vien ir, kad viņš ir pazaudējis vielu, viela iet tālāk un viņš vispār pazūd, un rezultātā viņš vispār neiet uz skolu.”

Vairāki eksperti arī atzina, ka ar tieši ar izglītības sistēmas palīdzību valsts var ietekmēt bērna attīstības procesu, iemācīt adekvāti rīkoties, gūt zināšanas, kas ir nepieciešamas, nākotnē veidojot ģimeni.

„Tās varētu mācību stundas, tās varētu būt ārpusstundu nodarbības, kur skolas varētu ielikt vairāk izdomas un aktivitātes, jo skolas nepareizā virzienā aizgājušas ar to, ka nodarbojas tikai ar zināšanu kādās konkrētās nozarēs ielikšanu bērnu galvās, bet skolas norobežojās no šīs audzinošās funkcijas, izglītošanas plašākā izpratnē. Tas ir slikti, jo tagad cilvēks ģimenē to nesaņem, skolā viņš to nesaņem. No kurienes mums veidosies normāli topošās mātes un normālie tēvi, ja viņi to nesaņem nekur.”

Eksperti uzsvēra, ka izglītības sistēmā lielāka uzmanība būtu pievēršama arodizglītībai – nepieciešams sniegt atbalstu, maksāt stipendijas. Jāatzīmē arī pozitīva pieredze, ko minēja kāda eksperte, sadarbojoties ar uzņēmumu, kurš atbalstīja mācību grupas izveidi arodskolā un solot darbavietas pēc mācību pabeigšanas.

Izmaiņas izglītības sistēmā tika rosinātas arī, lai mazinātu sociālās problēmas. Tika ieteikts atjaunot internātskolas, kas ļautu elastīgāk reaģēt uz negācijām ģimenē.

„Te vajadzētu nopietnu valsts programmu. Izveidot internātskolas, kā tas bija 90 gados, kas pazuda, kas ļautu bērniem tur uzturēties, kamēr vecāki nostabilizējas. Un vecāki patur tiesības uz bērnu, ka viņš jebkurā brīdī var atgriezties mājās. Tagad vecākiem atņem aprūpes tiesības. Tad, ja viņam ir kāda motivācija, tad viņš ko dara, ja izvēlas vieglāko ceļu, tad zaudē tiesības uz bērnu uz visiem laikiem, un bērns zaudē vecākus. Varētu izveidot institūcijas, kas neatņem bērnu, bet dod laiku vecākiem sakārtot sevi.”

Lai mazinātu spriedzi sabiedrībā, tika norādīts, ka tomēr būtu jānodrošina budžeta vietas augstskolās, iespējams, nodrošinot zināmu vietu skaitu arī noteiktām grupām (piemēram, bērniem no daudz bērnu ģimenēm).

Tika norādīts arī uz nepieciešamību attīstīt mūžizglītību, organizējot to kā tautskolas pēc Skandināvijas valstu parauga. Šādi pasākumi varētu ne vien celt sabiedrības kvalifikāciju, bet arī caur šo tīklu izplatīt informāciju, veicināt noteiktu vērtību attīstīšanos.

„Ļoti daudz varētu nospēlēt mūžizglītības dažādi pasākumi. Ja mūžizglītība tiek ieviesta kādā valstī, sabiedrībā kā sistēma, tā ir ārkārtīgi vērtīga lieta, jo viņu var pielietot dažādās nozarēs, dažādās dzīves sfērās, lai cilvēkam iedotu informāciju, mainītu viņa domāšanu, lai virzītu uz pozitīvām lietām. Mūžizglītības nozīme mūsu valstī nav pietiekami novērtēta un nav pietiekami rēķināta. Es uzskatu, ka caur to varētu ļoti daudz izdarīt šajā ziņā.”

Eksperti atzina, ka, lai uzaudzinātu pilnvērtīgu sabiedrības locekli, ģimenēm ir jāapmierina vajadzības arī **kultūras jomā**.

„ (...) jo bez šaubām mēs neesam tikai bioloģiskas būtnes, kurām ir jādzer, jāēd, jāstrādā, jāguļ, kurām ir kaut kādas citas vajadzības. Un ja sabiedrības lielākai daļai pietiek līdzekļu pamatvajadzību apmierināšanai, tad valsts un sabiedrības interesēs būtu, lai mēs neesam tikai sabiedrība, kas apmierina savas pamatvajadzības, bet arī kopj kultūru, veicina savu intelektuālo izaugsmi un tamlīdzīgi.”

Starp veidiem, kā varētu atbalstīt vajadzību apmierināšanu kultūras jomā tika minēta īpašu ģimenes biļešu izveide dažādu muzeju, pasākumu apmeklēšanai vai īpašu dienu noteikšana, kad ģimenes tos var apmeklēt bez maksas vai par samazinātu maksu (te gan tika uzsvērts, ka ir pietiekami plaši jādefinē ģimenes jēdziens, lai tas netiktu tulkots kā „divi vecāki un divi bērni”). Eksperti atzina, ka cenas uz kultūras pasākumiem šobrīd ir tik augstas, ka visa ģimene tos vienkārši nevar atļauties apmeklēt.

Kopumā tika atbalstīta arī dažādu ģimenes svētku svinēšana. Tiesa, tie gan vairāk tika saistīti ar ģimenes prestiža celšanu sabiedrībā, nevis ar kultūras vajadzību apmierināšanu.

Par lietderīgiem un nepieciešamiem pasākumiem tika minēta dažādu ārpusskolas nodarbību, pulciņu darbības nodrošināšana, kas tos ļautu apmeklēt arī bērniem no mazturīgām ģimenēm, kultūras iestāžu uzturēšana arī mazās pašvaldībās u.c.

Tomēr tika norādīts, ka lielākā daļa svētku, pasākumu nesasniedz sociālā riska ģimenes. Biežāk tas esot saistīts ar intereses trūkumu, bet tika atzīta arī atstumtība no sabiedrības dzīves, tendence, ka cilvēki nenāk, jo viņiem „nav ko vilkt” u.c.

Raksturojot ģimeņu stāvokli, eksperti uzsvēra ģimeņu vajadzības **veselības jomā**, uzmanību pievēršot gan veselības aprūpes, aizsardzības jomai, gan veselības uzturēšanas pasākumiem – veselīga dzīves veida ievērošanai, sportošanai u.c.

„Veselības veicināšana, mums jāiegulda lielas pūles un dažādi resursi, lai sabiedrībā veicinātu veselīgu dzīvesveidu. Mēs esam slima sabiedrība, ja paskatāmies medicīnas statistiku, slimības kļūst arvien jaunākas. Kas pirms 15, 20 gadiem slimības, ar kurām slimoja tuvu pensijas vecumam, tad ar tām slimo bērni skolās. Ja parunāsi ar neonatālajiem ārstiem – tikko dzimušo bērniņu ārstiem – viņi pateiks, cik briesmīgs ir stāvoklis attiecībā uz grūtnieču veselību, gan uz jaundzimušo veselību.”

Runājot par veselības aprūpes vajadzībām, tika uzsvērtā nepieciešamība uzlabot **pakalpojumu pieejamību**: fizisku un finansiālu. Eksperti norādīja, ka bieži vien ģimenēm ar bērniem ir grūti nokļūt līdz veselības aprūpes vietai, izmaksu, sabiedrisko pakalpojumu nepietiekamas intensitātes dēļ. Otra problēma ir saistīta ar finansēm, īpaši uzsverot netiešās izmaksas: bērniem uz vietas netiek nodrošināta kvalitatīva veselības aprūpe, ir jābrauc uz Rīgu, tika pieminēti arī neoficiālie maksājumi ārstiem. Tika izvirzīta arī prasība nodrošināt mātes aprūpi pirms un pēc dzemdībām neatkarīgi no materiālajām iespējām.

Pētījums: Demogrāfija un ģimenes stāvoklis Latvijā

Lai uzlabotu pakalpojumu pieejamību, tika ierosināts noteikt, ka pediatrs ir tiešās piekļuves speciālists, norādot, ka tādā veidā tiktu mazināta slodze visai sistēmai. Eksperti atzina, ka ne vienmēr ģimenes ārsts ir speciālists bērnu slimībās un ir risks, ka slimības tiek ielaistas. Otrs faktors ir ģimenes ārstu pārslodze.

Otra sfēra ir saistīta ar iedzīvotāju veselības stāvokli. Tika norādīts, ka ir nepieciešamas profilaktiskās apskates, kā arī veselīga dzīves veida popularizēšana. Tiesa, tika atzīts, ka nereti veselīgu dzīves veidu nevar ievērot materiālās situācijas dēļ. Kā risinājumu eksperti ieteica brīvpusdienas skolās, jo tas ir ne vien finansiāls atspajds vecākiem, bet arī valsts/ pašvaldības iespēja nodrošināt, ka vismaz vienu reizi dienā bērns dabū veselīgu ēdienu.

Eksperti norādīja, ka veselības stāvokli ietekmē arī pārslodze darbā, darba aizsardzības noteikumu neievērošana, kas skar arī bērnus.

„Šie jaunie cilvēki ļoti ātri sāk strādāt, fiziski arī, un viņi sevi ļoti fiziski sabeidz, jo, ja pusaudzis 16..14..15 gados sāk strādāt mežā, viņš jau nevāc tikai zarus, tās ir pilnīgas muļķības. Viņš dara visu, ko viņš var izdarīt, jo viņš grib lielāku saņemt to atalgojumu, līdz ar to viņš jau pārpūlē, viņam nav izveidojušies tur noteikti mugurkaula skriemeļi tā, lai viņš varētu celt attiecīgus smagumus, viņam vēl ir skrimšļi, ar to tas rada deformāciju. Kā rezultātā viņš jau bezmaz 25 gados ir, un 40 gadnieki tādi, ka tur jau sākās tādas veselības problēmas.”

Eksperti minēja arī vairākas grupas, kam ir jāpievērš īpaša uzmanība, piemēram, ģimenes, kurā kāds ģimenes loceklis ir invalīds. Tika arī minēts, ka pašvaldībās sociālie dienesti saskaras ar ģimenēs, kurās kādam no vecākiem ir psihiskas problēmas vieglā formā.

„2% nav pilnīgi garīgi veseli, un tai skaitā viņiem ir psihiskās vai garīgās veselības traucējumi, tas arī ietekmē. Bieži vien viņš ir naivs un nesaprot.”

Intervētie eksperti uzsvēra, ka būtu nepieciešami informatīvi pasākumi, izglītošana par veselības (tai skaitā reprodūktīvās veselības) jautājumiem. Liela nozīme šajā jomā esot skolai, bet ir jānodrošina arī alternatīvas atbalsta sistēmas (NVO u.c.).

Kā viena no problēmām, kas ir jārisina, lai uzlabotu situāciju ģimenēm ar bērniem, veicinātu dzimstību, ir **mājokļu jautājumu risināšana**. Eksperti atzina, ka problēmas ir ne tikai mājokļu dārdzība (gan iegādājoties, gan īrējot), bet arī sliktais stāvoklis.

Pašvaldību pārstāvji atzina, ka viens no risinājumiem ir saistīts ar palīdzību dzīvokļa iegādē (kredītu galvojums, kredītprocentu dzēšana), tomēr tika apšaubītas iespējas šo politiku ieviest, ņemot vērā tās izmaksas valstij un arī ģimeņu spējas atmaksāt kredītu. Kā labāks risinājums tika minēta pašvaldības dzīvojamā fonda paplašināšana un izīrēšana. Tiesa, arī šajā gadījumā tika norādīts uz pašvaldību ierobežotajām iespējām realizēt šādus projektus.

Eksperti uzsvēra arī nepieciešamību pēc **informatīvajiem pasākumiem, ģimenes vērtību popularizēšanu sabiedrībā**, uzsverot, ka ekonomiskie un citi apsvērumi nereti ir sekundāri. Tika norādīts, ka šobrīd Latvijas masu informācijas līdzekļos vairāk tiek atspoguļoti negatīvie piemēri – laulību un attiecību nestabilitāte, SKDS, 2008.gada jūlijs

Pētījums: Demogrāfija un ģimenes stāvoklis Latvijā

nevis pozitīvie – stabilas ģimenes, veiksmīgi audzināšanas paraugi. Tika norādīts, ka vajag publiski godināt ģimenes ar bērniem, daudzbērnu ģimenes, vairāk runāt par veiksmīgu audzināšanas un arī attiecību veidošanas pieredzi.

„Vajag godu un cieņu māmiņām, māmiņām tieši vairāk. Bet vēl svarīgāk ir runāt par tēti, mēs aizmirstam un tad rodas absurdi, ka visa atbildība ir vienai māmiņai, kamēr atbildība nebūs tētiem, tikmēr nekas nesanāk. Tētis mums ir brīvs radikālis, gribu eju, gribu neēju, uzliek viņam alimentus, maksā vai nemaksā, visādi izgrozās. Citās valstīs ārzemēs vīrieši ļoti nopietni izturas pret oficiālu ģimenes dibināšanu, jo zina, ka viņš uzņemas pilnas saistības pēc tam.”

Kā īpašas eksperti izdalīja vairākas grupas, kurās gan savā starpā zināmā mērā pārklājas:

- mazturīgās ģimenes, vai ģimenes, kuras locekļiem ir cita veida resursu trūkums (izglītība u.c.);
- ģimenes, kuras saskaras ar psiholoģiskām problēmām;
- ģimenes, kurās ir vērojamas atkarības, vardarbība;
- ģimenes, kurās kādam ģimenes loceklim ir veselības problēmas (t.sk. psihiskas);
- ģimenes, kuras ir neizdevīgākā situācijā dažādu strukturālu iemeslu dēļ (nav (vai grūtāk) pieejami kādi pakalpojumi).

Kā grupas, kam, veidojot ģimenes valsts politiku, būtu jāpievērš īpaša uzmanība, tika minētas arī:

- jaunas ģimenes;
- daudzbērnu ģimenes;
- t.s. Īrijas bērni;
- ģimenes, kurās paši vecāki atrodas aizgādībā;
- audžuģimenes, ģimenes ar aizbildniecībā esošiem bērniem.

Jāatzīmē, ka vairāki pašvaldību pārstāvji minēja novērojumu, ka nereti gan vecākiem, gan bērniem trūkst elementāru sociālu iemaņu (kārtības uzturēšana, maksājumu kārtošana, strādāšana u.c.). Praksē tiek novērots jau nabadzības apburtais loks – ģimene pārtiek tikai no pabalstiem un nav ieinteresēta strādāt.

Raksturojot mazturīgās ģimenes, jāatzīmē, ka ar lielāku nabadzības risku saskaras ģimenes, kurās ir lielāks bērnu skaits vai ir tikai viens pelnītājs.

Šo ģimeņu vajadzības ir kompleksas, jo nereti kombinējas vairāki faktori – nepietiekamas iemaņas un kvalifikācija, veselības problēmas, vielatkarība (visbiežāk alkoholisms) un neizdevīga situācija (vieta ar augstu bezdarba līmeni, bez pietiekamas satiksmes, ar salīdzinoši vāju infrastruktūru). Tiek uzsvērts, ka šīs ģimenes, bērni no šīm ģimenēm saskaras ar atstumtības risku.

Ģimenes, kurās kombinējas šie faktori, nereti ir grūti iesaistīt darba tirgū subjektīvu un objektīvu iemeslu dēļ. Objektīvi iemesli – atalgojums, ko var iegūt ar attiecīgo kvalifikāciju, nereti nesedz pašas strādāšanas izmaksas. Subjektīvie – ir nevēlēšanās, psiholoģiska nesagatavotība darbam.

„Savā praksē esmu sastapies ar tādu lietu, ka cilvēkam saka, redzi, ir labs darbiņš, viņš uzreiz jautā, cik ilgi jāstrādā. Kā parasti, 8 stundas. Un tas cilvēks ir no sirds izbrīnīts un uztraucies, kā var nostrādāt 8 stundas, un tā nav tēlošana. Es saprotu, kad skatos uz viņu, viņš nevarēs nostrādāt tās 8 stundas un pat mazāk arī ne, jo viņš mūžā nav strādājis dzīvē neko. Ir tā, ka noteiktām kategorijā ir jāmaca strādāt, vienkārši strādāt, ne konkrēto profesiju.”

Ģimenes, kurās vērojamas psiholoģiskas problēmas, saskaņā ar ekspertu novērojumiem, ne vienmēr ir mazturīgas. Pašvaldību pārstāvji saskaras ar bērniem no nodrošinātām ģimenēm, kurās bērni klaiņo, iesaistās kriminālās aktivitātēs. Šīs problēmas veicina vecāku aizņemtieba darbā, pārslodze. Kā risks tika minēta arī laulību šķiršana, negadījumi ģimenē, slimības un citas stresa situācijas. Eksperti atzīmē, ka problēmu risināšanā ir iesaistāmi sociālie pedagogi, skolas, dažādi dienesti.

Ģimenes, kurās vērojamas atkarības, vardarbība – arī šīs problēmas parasti prasa kompleksu risinājumu, jo parasti nepietiek novērst sekas, ir jārisina arī cēloņi. Eksperti uzsver, ka nepieciešami rehabilitācijas pasākumi, bet lielākā problēma ir tā, ka nav iespējams nodrošināt vides maiņu – pašvaldībām nav iespēju ierādīt jaunu mājvietu un cilvēks pēc rehabilitācijas spiests atgriezties vecajā vidē.

Raksturojot vajadzības ģimenēs ar veselības problēmām, visbiežāk tiek izceltas tās, kurā viens vai abi vecāki, vai arī kāds bērns ir invalīds. Visbiežāk tiek uzsvērtas ekonomiskās grūtības, ar ko saskaras šādas ģimenes, bet tiek norādīts arī uz invalīdiem nepiemēroto vidi. Pašvaldību pārstāvji minēja arī dažāda smaguma psihiskus traucējumus, ko sociālie darbinieki novēro disfunkcionālās ģimenēs.

Runājot par strukturāliem iemesliem, eksperti izcēla dažādu pašvaldību atšķirīgās iespējas sniegt pakalpojumus, pabalstus un iespējas atrast darbu vai mājokli, infrastruktūras pieejamību (piemēram, veselības aprūpes vai izglītības iestādēm).

Raksturojot citas grupas un to vajadzības, viena no grupām, kam eksperti pievērsa īpašu uzmanību, ir jauni cilvēki, jaunas ģimenes, īpaši runājot par pasākumiem dzimstības veicināšanā. Tika uzsvērtā arī šīs grupas vajadzība pēc mājokļa, bet tika norādīts arī uz nepieciešamību pēc citiem pakalpojumiem (piemēram, bērna aprūpē), ņemot vērā, ka viņi vēl studē, veido karjeru.

Tiesa gan, apspriežot konkrētus pakalpojumus, attieksme pret atbalstu nebija tik viennozīmīga, jo domstarpības varot rasties par to, kādos gadījumos atbalsts ir jāsniedz – no vienas puses, dzīvokļa trūkums ir atzīts par šķērslī, lai vispār šāda ģimene veidotos un bērni dzimtu, no otras puses, bērnu skaits tika piedāvāts kā viens no kritērijiem, lai piešķirtu atbalstu mājokļa iegādei. Turklāt paši eksperti nebija vienoti jautājumā, ko var uzskatīt par jaunu ģimeni – pēc laulības fakta, pēc laulāto vecuma, un atzina, ka jebkuri kritēriji varētu radīt netaisnīguma sajūtu citiem, varbūt pat veicināt krāpšanu.

Runājot par daudzbērnu ģimenēm, bija vērojama neviennozīmīga attieksme. No vienas puses, tika norādīts, ka šīm ģimenēm būtu jāsniedz īpašs atbalsts, īpaši jānodrošina. No otras puses, vairāki aptaujātie atzina, ka daudzbērnu ģimenes tiek pieskaitītas pie riska grupas, jo šādās ģimenēs strauji krītas ienākumu līmenis uz vienu ģimenes locekli. Un, lai arī eksperti uzsvēra, ka to nevar attiecināt uz visiem, tika pausts priekšstats, ka *de facto* daudzbērnu ģimenes bieži vien ir sociāli neatbildīgas, tika paustas bažas, ka bērni tiek radīti, lai saņemtu pabalstus u.t.t.

Pētījums: Demogrāfija un ģimenes stāvoklis Latvijā

Galvenās daudzbērnu ģimeņu vajadzības lielā mērā sakrīt ar mazturīgo ģimeņu vajadzībām, tomēr ir arī daži specifiski aspekti – piemēram, aicinājums piešķirt atvieglojumus transporta iegādē (jo nepieciešama jau noteiktas kategorijas mašīna), novērst situāciju, kad “ģimenes” jēdziens tiek attiecināts tikai uz diviem vecākiem un diviem bērniem, piemēram, iegādājoties “ģimenes biļeti” u.t.t. Tika uzsvērtā arī nepieciešamība pēc īpaša atbalsta izglītībā, veselības aprūpē u.c.

Pētījuma ietvaros intervētie eksperti minēja arī t.s. Īrijas bērnus– tā ir problēma, ko mazākās pašvaldībās varbūt redz labāk. Eksperti minēja vairākas problēmas – 1) bērns paliek, bet nav pienācīgi noformēta aizbildniecība, kas rada problēmas; 2) materiālās un psiholoģiskās problēmas – bērni netiek pieskatīti; 3) bērni tiek vesti prom, kas varētu padziļināt demogrāfisko krīzi.

Latvijas iedzīvotāju ietvaros respondentiem lūdza norādīt, viņuprāt, pirmām kārtām risināmās problēmas, lai uzlabotu situāciju ģimenēm ar bērniem, atzīmēt, vai Latvijas valsts atbalsta ģimenes ar bērniem, novērtēt dažādus lēmumu par bērnu radīšanu ietekmējošus faktorus, raksturot apmierinātību ar dzīves kvalitāti, kā arī novērtēt dažādus ar valsts ģimenes atbalsta politiku saistītus priekšlikumus.

Nākamajā tabulā apkopoti dati par iedzīvotāju uzskatiem, kas pirmām kārtām būtu jādara, lai uzlabotu situāciju ģimenēm ar bērniem. Jāpiebilst, ka šis bija t.s. „atvērtā” tipa jautājums bez atbilžu variantiem, kur respondenti brīvi formulēja savas atbildes, kas datu apstrādes gaitā tika apkopotas lielākās grupās.

Atbildes uz jautājumu „Kā Jūs domājat, kādas problēmas būtu jārisina pirmām kārtām, lai uzlabotu situāciju ģimenēm ar bērniem?”	Minēšanas biežums (%) Visi respondenti
Lielākus pabalstus ģimenēm ar bērniem	32.2
Dažāda veida finansiālā un materiālā palīdzība (nekonkretizēts)	8.7
Palīdzēt mājokļu iegādē	3.8
Apmaksāt dažādus izdevumus, piešķirt atlaides	1.5
Bezmaksas (lētāks) transports	1.2
Problēmas ar bērnudārzu pieejamību, rindām	12.8
Apmaksāt izdevumus skolai (grāmatas, pusdienas, ceļš utt.)	7.7
Risināt ar izglītību saistītas problēmas	4.5
Bezmaksas (lētāku) izglītību	1.8
Bezmaksas (lētāku) augstāko izglītību	1.3
Bezmaksas (lētākus) bērnudārzus	0.3
Labas algas vecākiem	7.2
Dzīves līmeņa paaugstināšana	6.9
Nodrošināt vecākus ar darbu	5.4
Pretimnākšana no darba devēja puses (nepilns darba laiks u.t.t.)	1.0
Atbalstīt daudzbērnu ģimenes	2.2
Atbalstīt jaunās ģimenes	1.6
Profesionāla palīdzība un aprūpe bērniem, ģimenēm	1.5
Palīdzēt maznodrošinātajām ģimenēm	1.4
Biežāk apsekot ģimenes, kurām nepieciešama palīdzība	0.5
Palīdzēt nepilnajām ģimenēm	0.5
Palīdzēt nelabvēlīgajām ģimenēm	0.3
Jautājumi saistībā ar adopciju, audžuģimeņu atbalstu	0.1
Palīdzēt ģimenēm ar bērniem - invalīdiem	0.1

Tabulas turpinājums nākamajā lpp.

Pētījums: Demogrāfija un ģimenes stāvoklis Latvijā

Tabulas turpinājums

Atbildes uz jautājumu „Kā Jūs domājat, kādas problēmas būtu jārisina pirmām kārtām, lai uzlabotu situāciju ģimenēm ar bērniem?”	Minēšanas biežums (%) Visi respondenti
Bērnu ārpusskolas aktivitātes (pulciņi, vasaras darbs u.tml.)	3.7
Savstarpējās attiecības ģimenē	2.1
Bezmaksas (lētākus) pasākumus, pulciņus	1.7
Vecāku atbildība	1.5
Pavadīt vairāk laika ar bērniem	1.4
Bērnu audzināšana	1.4
Dažādu vērtību popularizēšana, ieaudzināšana	1.0
Organizēt dažādus kultūras, atpūtas un sporta pasākumus	0.6
Attiecības starp bērniem	0.2
Vardarbība ģimenē	1.4
Alkoholisma, narkomānijas apkarošana ģimenē	1.3
Lielāku drošību	1.1
Klaiņojošie, pazudušie bērni	0.5
Dažāda veida atkarības	0.5
Paātrināt pabalstu piešķiršanas laiku	2.5
Ilgāku bērnu kopšanas atvaļinājumu	1.3
Mainīt pabalstu izmaksas kārtību	0.2
Nodokļu atvieglojumi	3.0
Paaugstināt neapliekamo minimumu	0.5
Jāuzlabo valsts politika ģimenes atbalstīšanai	1.8
Jāuzlabo valdības, atbildīgās ministrijas darbs	1.1
Likumdošanas uzlabošana	0.4
Bāriņtiesas darbs	0.1
Bērnu veselība, kvalitatīva medicīniskā aprūpe	1.0
Nodrošināt bezmaksas vai lētākus medicīnas pakalpojumus	0.8
Sociālo jautājumu risināšana kopumā	1.8
Infrastruktūras uzlabošana (rotaļu laukumi, soliņi utt.)	0.8
Nav problēmu vai ģimenēm pašām viss ir jārisina	1.3
Cita atbilde**	1.3
Grūti pateikt/NA	17.6

*Tā kā katrs respondents varēja atzīmēt vairāk nekā vienu atbildi, kopējā atbilžu summa pārsniedz 100%.

**Kategorijā „cita atbilde” respondenti minējuši: „problēmas ar auklēm (to trūkums, nepieciešamība pēc aukļu dienesta)” (minēts 2 reizes); „atbalstīt nevalstiskās organizācijas” (minēts 1 reizi); „augošiem bērniem nodrošināt kārtīgu ēdienu” (minēts 1 reizi); „dzimstības problēmas” (minēts 1 reizi); „ekoloģija” (minēts 1 reizi); „ģimenes stāvoklis” (minēts 1 reizi); „iekļaut sabiedrībā riska grupas bērnus” (minēts 1 reizi); „iespēja vecākiem nestrādāt” (minēts 1 reizi); „ievieš bezbērnu nodokli” (minēts 1 reizi); „ja ģimenē būs mazāk bērnu, tad uz vienu ģimenes locekli būs lielāki ienākumi” (minēts 1 reizi); „jābūt neatkarīgākiem no saviem vecākiem” (minēts 1 reizi); „jāaudina jaunie pāri dzīvot oficiālā laulībā” (minēts 1 reizi); „kad bērni ir izauguši, noteikti ir jāsāk pašiem strādāt” (minēts 1 reizi); „lai nebūtu pasaulē kara stāvokļa” (minēts 1 reizi); „morālie jautājumi (pārāk jaunas māmiņas)” (minēts 1 reizi); „nodrošināt vienādas iespējas gan strādājošajiem, gan nestrādājošajiem vecākiem” (minēts 1 reizi); „objektīvi novērtēt ģimenes stāvokli” (minēts 1 reizi); „paaugstināt sociālo nodokli” (minēts 1 reizi); „rast iespēju izsargāties no grūtniecības” (minēts 1 reizi); „sabiedrības atsaucība” (minēts 1 reizi); „sievietēm ārstēt neauglību” (minēts 1 reizi); „stiprināt ģimenes” (minēts 1 reizi); „uzturēt dzīvokli nemaksātājiem aizliegt lietot transportu - anulēt vadītāju apliecības” (minēts 1 reizi); „vecākiem biežāk jākontaktējas ar skolu” (minēts 1 reizi); „ir jāuzlabo viss iespējams” (minēts 1 reizi).

Saskaņā ar aptaujas datiem Latvijas iedzīvotāji visbiežāk kā pirmām kārtām risināmās problēmas, lai uzlabotu situāciju ģimenēm ar bērniem, ir norādījuši nepieciešamību piešķirt lielākus pabalstus (32%).

To, ka ir nepieciešams sniegt „dažāda veida materiālo un finansiālo palīdzību”, minēja 9%, uz palīdzību mājokļa iegādē (piešķirt ģimenēm ar bērniem dzīvokļus, palīdzēt ar kredītu u.tml.) norādīja 4%, atbildes „apmaksāt dažādus izdevumus, piešķirt atlaides” sniedza 2%, un vēl 1% norādīja, ka nepieciešams nodrošināt „bezmaksas (lētāku) transportu” ģimenēm ar bērniem.

Atbildes, kas apkopotas grupā „*problēmas ar bērnodārzu pieejamību, rindām*”, minēja 13% respondentu – visbiežāk norādīts, ka nepieciešams būvēt jaunus bērnodārzus vai palielināt vietu skaitu esošajos, ka ir pārāk garas rindas, lai bērnus uzņemtu u.t.t. To, ka ir nepieciešams „*apmaksāt izdevumus skolai (grāmatas, pusdienas, ceļš utt.)*”, uzsvēra 8% iedzīvotāju, dažādus ar izglītības sistēmu un kvalitāti saistītus aspektus minēja 5%, kā arī norādīts uz nepieciešamību nodrošināt lētāku vai bezmaksas izglītību (gan bērnodārzus, skolas, gan augstākās izglītības mācību iestādes).

Salīdzinoši bieži pētījuma dalībnieki snieguši dažādas atbildes saistībā ar dzīves kvalitātes uzlabošanu ģimenēm ar bērniem – 7% uzskatīja, ka nepieciešams vecākiem maksāt „*labas algas*”, tikpat bieži (7%) norādīts arī uz nepieciešamību paaugstināt dzīves līmeni kopumā, kā arī minēts, ka vecāki ir jānodrošina ar darbu (5%).

Respondenti arī norādījuši, kādām ģimenēm palīdzība būtu nepieciešama visvairāk – daudz bērnu ģimenes, jaunās ģimenes, maznodrošinātās ģimenes u.tml.

Ir minētas dažādi ar bērnu audzināšanu saistīti aspekti – aptaujātie norādīja uz savstarpējo attiecību veidošanu ģimenē, uzsvēra vecāku atbildību, aicināja pavadīt vairāk laika ar bērniem, ieaudzināt viņos dažādas vērtības u.tml.

To, ka pirmām kārtām ir jārisina problēmas saistībā ar „*bērnu ārpuskolas aktivitātēm (pulciņi, vasaras darbs)*”, minēja 4% respondentu – atzīmēts, ka bērni/pusaudži ir jāiesaista brīvajā laikā dažādos pulciņos, jānodrošina ar vasaras darbu vai jāorganizē dažādas nometnes. Atsevišķi aptaujātie norādījuši, ka jānodrošina „*bezmaksas (lētāki) pasākumi, pulciņi*” (2%) vai biežāk jāorganizē pasākumi (1%).

Aptaujātie arī minējuši dažādas negācijas, kam jāpievērš uzmanība – vardarbība ģimenē, alkoholisma, narkomānijas un cita veida atkarību apkarošana, nepieciešamība pēc lielākas drošības, kā arī problēmas ar klaiņojošiem vai pazudušiem bērniem.

Pētījuma dalībnieki arī norādījuši uz nepieciešamību pagarināt bērnu kopšanas atvaļinājumu un pabalstu piešķiršanas laiku, piešķirt dažādus nodokļu atvieglojumus, veikt izmaiņas ģimenes valsts politikā, uzlabot bērnu veselību un medicīnas aprūpi kopumā, pievērsties dažādu sociālo jautājumu risināšanai, kā arī izveidot ģimenēm draudzīgu infrastruktūru.

Raksturojot atbildes atkarībā no tā, vai respondentiem ir savi bērni, var konstatēt, ka aptaujāto, kuriem ir bērni, atbildes būtiski neatšķiras no vidējiem rādītājiem, savukārt respondenti bez bērniem biežāk nekā caurmērā norādījuši, ka viņiem ir „*grūti pateikt*.”

Datu salīdzinājums par atbildēm, kuras minēja vismaz 5%, dažādās sociāldemogrāfiskajās grupās liecina, ka sievietes, iedzīvotāji vecumā no 25 līdz 44 gadiem, respondenti ar zemiem ienākumiem, Vidzemē, Zemgalē un Latgalē dzīvojošie, kā arī tie, kuri dzīvo ģimenē bez bērniem (vecumā līdz 40 gadiem), ģimenē ar nepilngadīgiem bērniem vai nepilnā ģimenē ar nepilngadīgiem bērniem biežāk nekā caurmērā norādījuši, ka nepieciešami „*lielāki pabalsti ģimenēm ar bērniem*.”

To, ka ir jārisina „*problēmas ar bērnodārzu pieejamību, rindām*” biežāk nekā caurmērā minēja aptaujātie vecumā no 25 līdz 34 gadiem, augstāko izglītību ieguvušie, valsts sektorā strādājošie, grupas ar vidēji augstiem vai augstiem ienākumiem, kā arī pētījuma dalībnieki Rīgā.

Pētījums: Demogrāfija un ģimenes stāvoklis Latvijā

Vidzemē un Kurzemē dzīvojošie, kā arī aptaujātie no nepilnām ģimenēm (ir nepilngadīgi bērni) biežāk nekā caurmērā norādīja, ka ir nepieciešama „dažāda veida finansiālā un materiālā palīdzība.”

Atbildi „apmaksāt izdevumus skolai (grāmatas, pusdienas, ceļš u.t.t.) biežāk nekā caurmērā sniedza respondenti ar zemiem ienākumiem un Zemgalē aptaujātie,

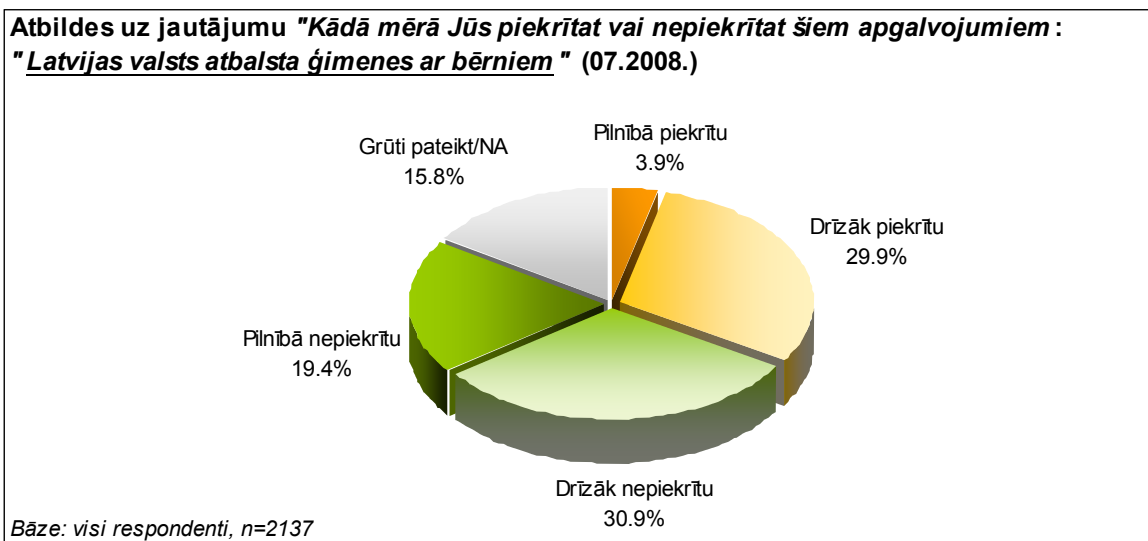
To, ka ir vajadzīgas „labas algas vecākiem”, biežāk nekā pētījuma dalībnieki kopumā minēja aptaujātie ar vidēji zemiem ienākumiem, kā arī tie, kuriem ir nepilnās ģimenes ar nepilngadīgiem bērniem

Aptaujas dati liecina, ka Pierīgā dzīvojošie, grupa „ģimenes bez bērniem (vecumā līdz 40 gadiem)” un neprecējušies vīrieši un sievietes vecumā līdz 40 gadiem biežāk nekā caurmērā aicināja „paaugstināt dzīves līmeni.”

Savukārt uz nepieciešamību „nodrošināt vecākus ar darbu” biežāk nekā caurmērā norādīja iedzīvotāji ar zemiem vai vidēji zemiem ienākumiem, kā arī respondenti Kurzemē un Latgalē.

3.1. Valsts attieksme pret ģimenēm ar bērniem

Dati par pētījuma dalībnieku attieksmi pret uzskatu, ka Latvijas valsts atbalsta ģimenes ar bērniem, apkopoti nākamajā grafikā.

Saskaņā ar aptaujas rezultātiem iedzīvotāji samērā kritiski vērtē valsts atbalstu ģimenēm ar bērniem – tam, ka ģimenes tiek atbalstītas, kopumā piekrīta („pilnībā piekrīt” un „drīzāk piekrīt”) 34% respondentu, bet pretēju viedokli („pilnībā nepiekrītu” un „drīzāk nepiekrītu”) pauda 50% aptaujāto.

Tam, ka Latvijas valsts atbalsta ģimenes ar bērniem, piekrīta 33% no pētījuma dalībniekiem, kuriem ir savi bērni (nepiekrīt 54%), un 35% no tiem, kuriem savu bērnu nav (nepiekrīt 43%).

Analizējot datus par atbildēm atkarībā no informētības par valsts ģimenes atbalsta politiku, vērojams, ka biežāk nekā caurmērā viedokli, ka Latvijas valsts atbalsta ģimenes ar bērniem pauduši respondenti ar labāku informētību par šo jautājumu („labi zinu” un „kopumā zinu, bet ne sīkumos”). Tiesa, aptaujātie, kuri uzskata, ka ir „labi” informēti par

Pētījums: Demogrāfija un ģimenes stāvoklis Latvijā

šo jomu, biežāk nekā caurmērā arī norādīja, ka nepiekrīt uzskatam par valsts atbalstu ģimenēm ar bērniem (šajā grupā retāk atzīmēta atbilde „grūti pateikt”).

Jāpiebilst, ka vairāk nekā puse (55%) no iedzīvotājiem, kuri nākamo 3 gadu laikā gribētu bērnu (vēl kādu bērnu), neuzskata, ka Latvijas valsts atbalsta ģimenes ar bērniem.

To, ka kopumā nepiekrīt izteikumam „Latvijas valsts atbalsta ģimenes ar bērniem”, biežāk nekā caurmērā atzīmēja arī respondenti, kuru ģimenēs ir nepilngadīgi bērni (61%), pētījuma dalībnieki no nepilnām ģimenēm ar nepilngadīgiem bērniem (66%), kā arī neprecējušies vīrieši un sievietes (vecumā līdz 40 gadiem) (53%).

3.2. Lēmumu par bērnu radīšanu ietekmējošie faktori

Intervētie **eksperti** kā galvenos faktoros, kas veicina dzimstību, minēja šādus aspektus:

- laba materiālā situācija;
- drošība par nākotni, prognozējamība;
- adekvāta sociālās aprūpes pieejamība, pārliecība, ka krīzes situācijā būs iespēja saņemt palīdzību;
- piemēroti sadzīves apstākļi;
- veselības stāvoklis;
- iespēja apvienot darbu ar ģimenes dzīvi;
- vērtības, audzināšana;
- atbalstoša sabiedrības, ģimenes attieksme.

Kā mehānismi no valsts puses tika ieteikta pabalstu palielināšana (piedzimšanas, bērna kopšanas, ģimenes valsts pabalsta), bērnu audzināšanas uzlabošana, ģimeni atbalstoša nodokļu politika, palīdzība mājokļa iegādei, veselības aprūpes sistēmas uzlabošana, pasākumi ģimenes vērtību popularizēšanai.

Daļa ekspertu gan minēja vispārīgus ieteikumus - uzlabot ekonomisko situāciju valstī kopumā, mazināt bezdarbu, paaugstināt algas, sakārtot izglītības sistēmu, mazināt kriminogēno situāciju u.c. pasākumus, kas uzlabo dzīves kvalitāti sabiedrībā kopumā.

Jāpiebilst, ka vairāki eksperti norādīja, ka ir jāuzmanās, lai īstenotie pasākumi neveicinātu dzimstību nelabvēlīgajās ģimenēs, jāparedz kontroles mehānismi, lai materiālais atbalsts tiek iztērēts tam paredzētajā nolūkā.

„Vai mēs gribam veicināt dzimstību vispār, vai mēs skatāmies uz kvalitāti. Vai atkal dzimst bērni, kas mazākā vai agrākā laikā pēc dzimšanas tiek pārlikta uz sabiedrības pleciem, viņu audzināšana, vai mēs tomēr gribam, kuriem ir dzīvē pēc tam milzum problēmas, viņiem pašiem ir jātiek galā vai sabiedrībai kopumā, jo bērni, kas nav uzauguši normālos apstākļos, viņu psihe ir deformēta, viņiem visiem, lielākajai daļai vēlākajā dzīvē būs problēmas savu attiecību veidošanā, gan problēmas ar atkarībām, un visas pārējās lietas. Ko mēs gribam, vai mēs gribam maz un kvalitatīvu jauno paaudzi, mēs varam veicināt plašu dzimstību, bet kāda būs kvalitāte tiem jaundzimušajiem. Pie kā nonāksim. Te ir arī problēmas, par kuru runā dzimtsarakstu nodaļa, darbinieki un vadītāji, un kas sabiedrībā netiek plaši apskatīta, par šo ģenētisko kvalitāti, kāda mums veidojās. Jo cilvēkiem ar garīga rakstura traucējumiem, viņiem ir problēmas ar intelektuālo attīstību, bet fiziski viņi ir ļoti labi attīstīti, tas, ka viņi ir orientēti uz vairošanos. Šādās garīgas atpalicības ģimenēs

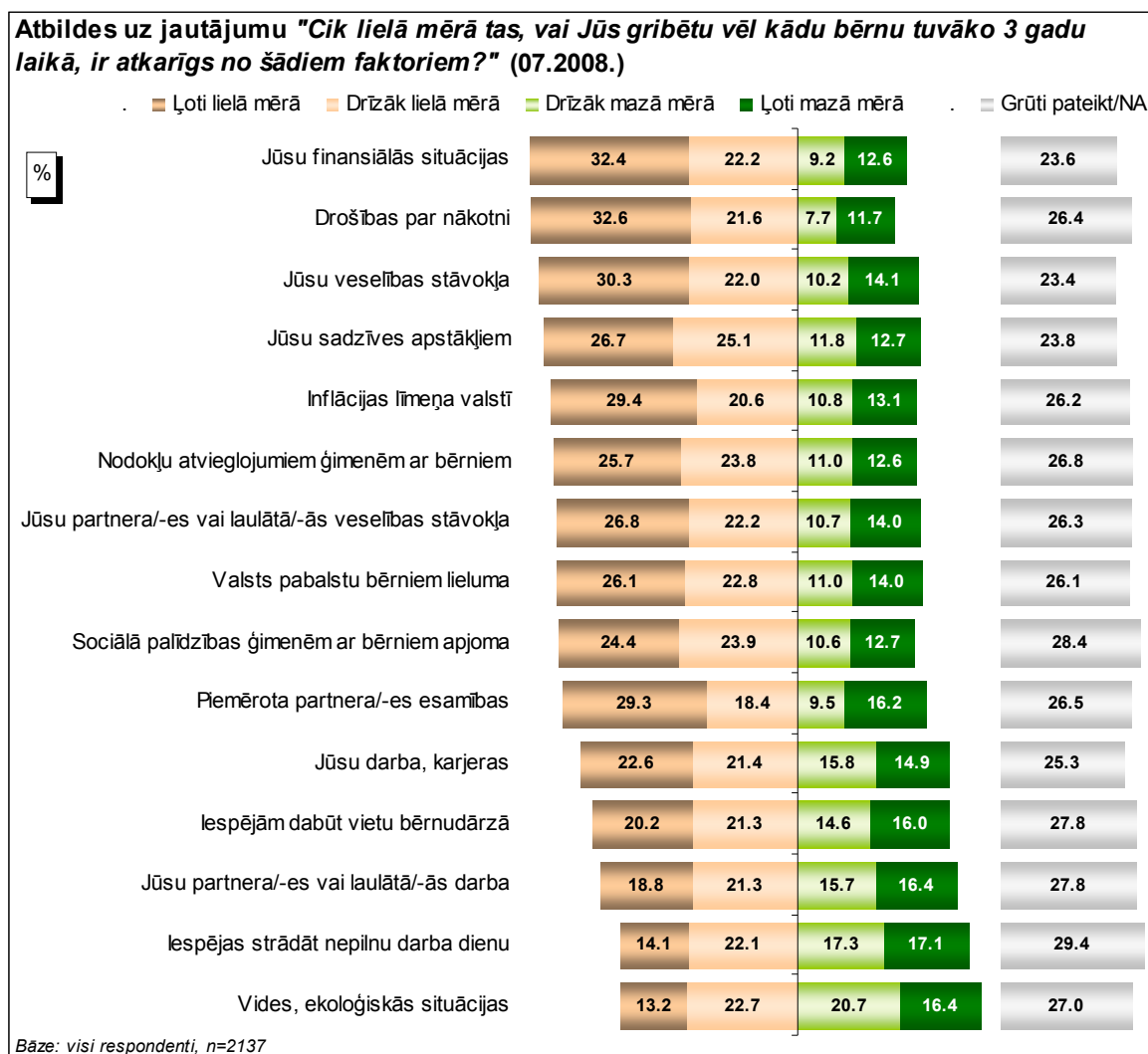
Pētījums: Demogrāfija un ģimenes stāvoklis Latvijā

dzimst ļoti daudz bērnu, un šie bērni arī ir ar garīgās attīstības traucējumiem. No šī viedokļa var atvērties diezgan bēdīga aina uz mūsu sabiedrības kvalitāti.”

Tiesa, runājot par atbalsta pasākumiem, tika uzsvērts, ka dzimstības līmeņa mazināšanās ir kopēja tendence Rietumu valstīs, un, neraugoties uz to, ka šajā jomā tiek ieguldīti lieli līdzekļi, nav izdevies panākt ievērojamu uzlabošanos.

„Ne jau tajās, kurās ir vislabākais ekonomiskais stāvoklis, valsts rūpes, dzimst bērni. Te jāskatās, grūti atbildēt, te jāskatās attieksme. Jo mums ir dotas lielākas iespējas kā cilvēkam, lielākas dzīvē iespējas, mēs izvēlamies citas prioritātes dzīvē nekā bērnus. Jā, māmiņu algas ļoti labi, bet tagad dzirdam, kur ir bērnudārzi. Taisnība ir. Par bērnudārziem tāds jautājums, ka kādreiz bija pietiekami daudz, tad nolikvidēts. Un tagad, kamēr izveidosies no jauna bērnudārzu sistēma. Būtu interesanti, ja būtu apgādāts pilnīgi viss, vienalga atrastos iemesli, kāpēc bērni nerastos.”

Iedzīvotāju aptaujas ietvaros tika arī noskaidroti, cik svarīgi, pieņemot lēmumu par bērnu radīšanu tuvāko 3 gadu laikā, ir dažādi faktori. Nākamajā grafikā apkopoti dati par atbildēm.

Pētījuma dati liecina, ka uzskaitītos faktoros par tādiem, kuri ietekmē („ļoti lielā mērā” un „drīzāk lielā mērā”) lēmumu par bērna radīšanu, atzina 36%-55% respondentu.

Pētījums: Demogrāfija un ģimenes stāvoklis Latvijā

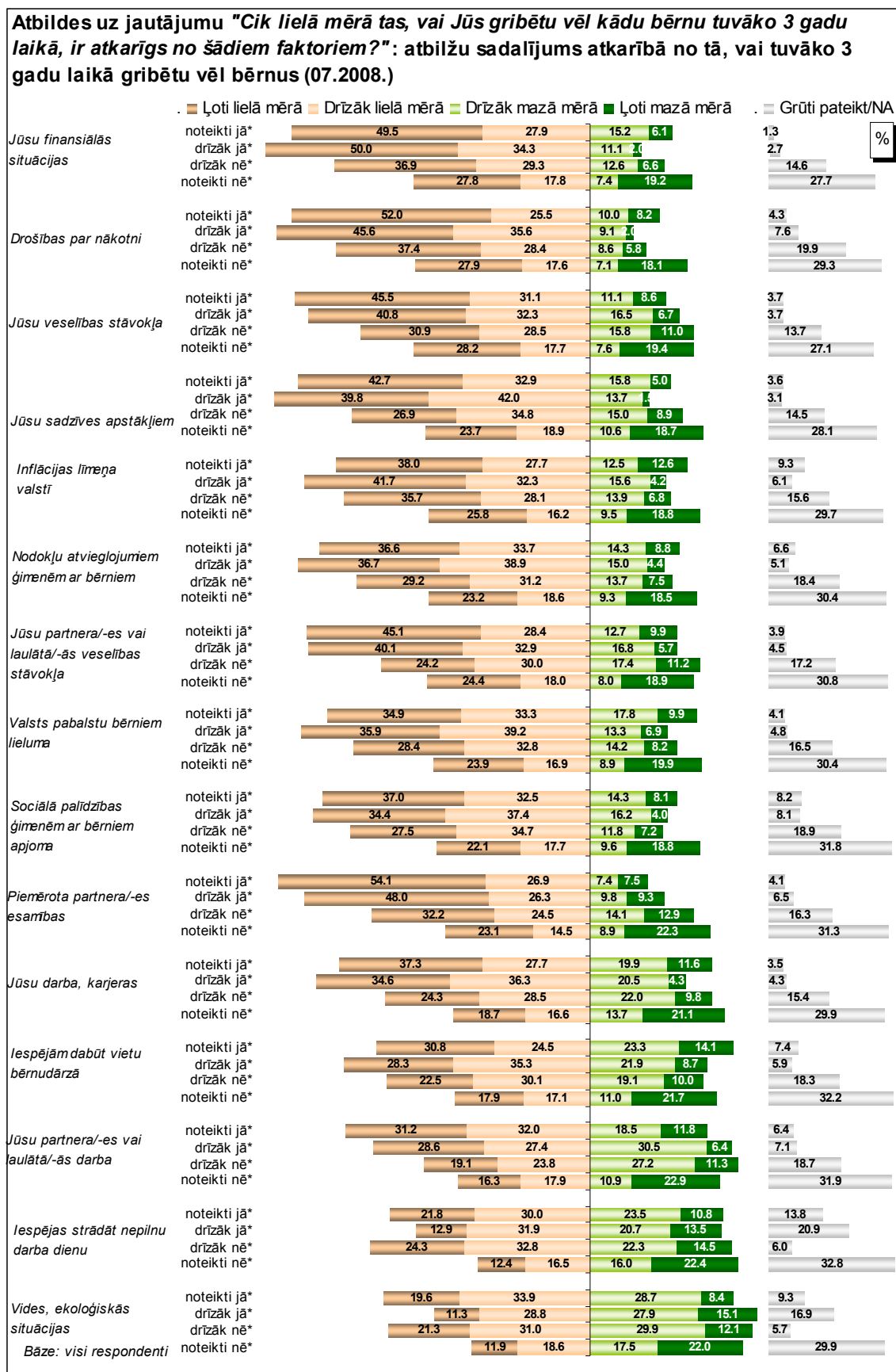
Vairāk nekā puse iedzīvotāju norādīja, ka tas, vai viņi gribētu bērnu tuvāko 3 gadu laikā, kopumā ir atkarīgs („*loti lielā mērā*” un „*drīzāk lielā mērā*”) no finansiālās situācijas (55%), drošības par nākotni (54%), un veselības (52%), sadzīves apstākļiem (52%) un inflācijas līmeņa valstī (50%).

Salīdzinoši retāk („*loti mazā mērā*” un „*drīzāk mazā mērā*”) kā šādu lēmumu ietekmējoši faktori minēta vides, ekoloģiskā situācija (37%) un iespējas strādāt nepilnu darba dienu (34%).

Analizējot datus par sieviešu un vīriešu atbildēm, vērojams, ka aptaujātie vīrieši biežāk nekā caurmērā norādījuši, ka viņu lēmumu par bērna radīšanu nākamo 3 gadu laikā lielā mērā ietekmē viņu finansiālā situācija, sadzīves apstākļi, darbs, karjera, kā arī partneres / laulātās esamība. Savukārt sieviešu atbildes būtiski neatšķiras no vidējiem rādītājiem.

Pētījums: Demogrāfija un ģimenes stāvoklis Latvijā

Dati par respondentu atbildēm atkarībā no tā, vai viņi tuvāko 3 gadu laikā gribētu bērņus, apkopoti nākamajā grafikā.

*Bāzes: noteikti jā, n=164; drīzāk jā, n=214; drīzāk nē, n=313; noteikti nē, n=1132.

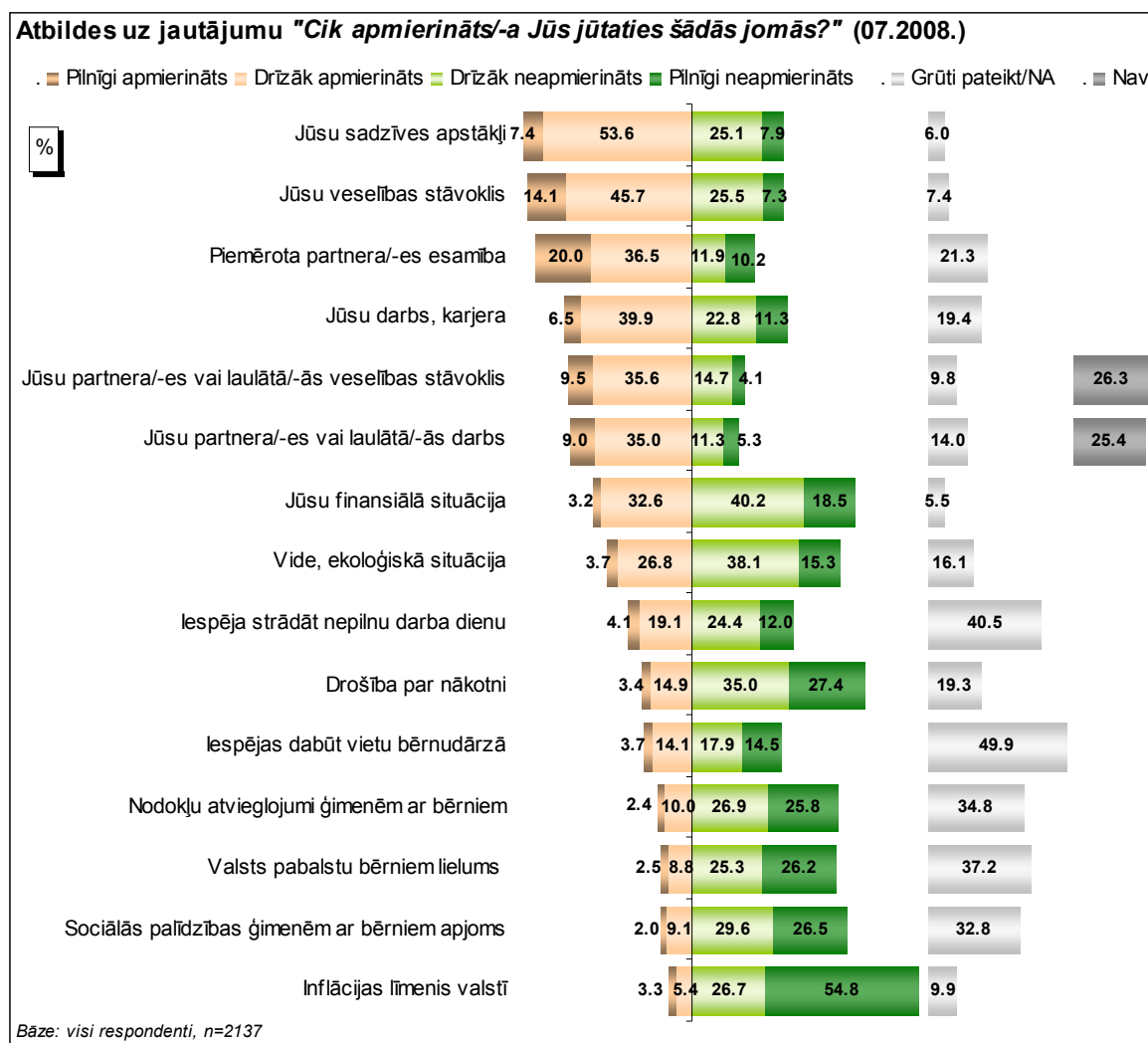
Kā redzams, iedzīvotāji, kuri tuvāko 3 gadu laikā gribētu bērnu (vēl kādu bērnu) visus minētos faktorus par nozīmīgiem atzina biežāk nekā respondenti, kuri nākamo gadu laikā bērņus nevēlas.

Pētījuma dalībnieki, kuri „*noteikti*” vēlas bērnus, biežāk norādīja, ka viņu lēmums ir atkarīgs no viņu veselības stāvokļa, piemērota partnera/ -es esamības, partnera/ -es vai laulātā/ -ās darba un iespējām strādāt nepilnu darba dienu. Savukārt respondenti, kuri tuvāko gadu laikā „*drīzāk*” gribētu bērnu, biežāk kā ietekmējošus faktorus minēja finansiālo situāciju, drošību par nākotni, sadzīves apstākļus, inflācijas līmeni valstī, nodokļu atvieglojumus ģimenēm ar bērniem, valsts pabalstu bērniem lielumu, savu darbu un karjeru, kā arī iespējas dabūt vietu bērnudārzā.

Jāatzīmē, ka visus minētos faktorus par kopumā nozīmīgiem, biežāk nekā caurmērā arī atzina aptaujātie no ģimenēm bez bērniem (vecumā līdz 40 gadiem) un neprecējušies vīrieši un sievietes (vecumā līdz 40 gadiem).

3.3. Apmierinātība ar dzīves kvalitāti

Aptaujātajiem **iedzīvotājiem** lūdza arī raksturot, cik apmierināti viņi ir ar dažādiem savas dzīves kvalitātes aspektiem. Dati par atbildēm apkopoti nākamajā grafikā.

Saskaņā ar aptaujas rezultātiem vairākums respondentu ir kopumā apmierināti („*pilnīgi apmierināti*” un „*drīzāk apmierināti*”) ar sadzīves apstākļiem (61%), veselības stāvokli (60%) un piemērota partnera esamību (57%).

Pētījums: Demogrāfija un ģimenes stāvoklis Latvijā

Savukārt neapmierinātība („*pilnīgi neapmierināts*” un „*drīzāk neapmierināts*”) visbiežāk pausta par tādām jomām kā „*inflācijas līmenis valstī*” (82%), „*drošība par nākotni*” (62%), respondenta „*finansiālā situācija*” (59%), „*sociālās palīdzības ģimenēm ar bērniem apjoms*” (56%), „*vide, ekoloģiskā situācija*” (53%), „*nodokļu atvieglojumi ģimenēm ar bērniem*” (53%) un „*valsts pabalstu bērniem lielums*” (52%).

Raksturojot atbildes grupās ar dažādiem ienākumiem, vērojams, ka ar lielāko daļu aspektu apmierināti bijuši pētījuma dalībnieki ar augstiem ienākumiem, bet neapmierināti – respondenti ar zemiem ienākumiem.

Arī analizējot datus par dažādu vecumgrupu atbildēm, jāatzīmē, ka iedzīvotāji vecumā no 25 līdz 34 gadiem biežāk nekā caurmērā norādīja, ka ar lielāko daļu jomu ir apmierināti.

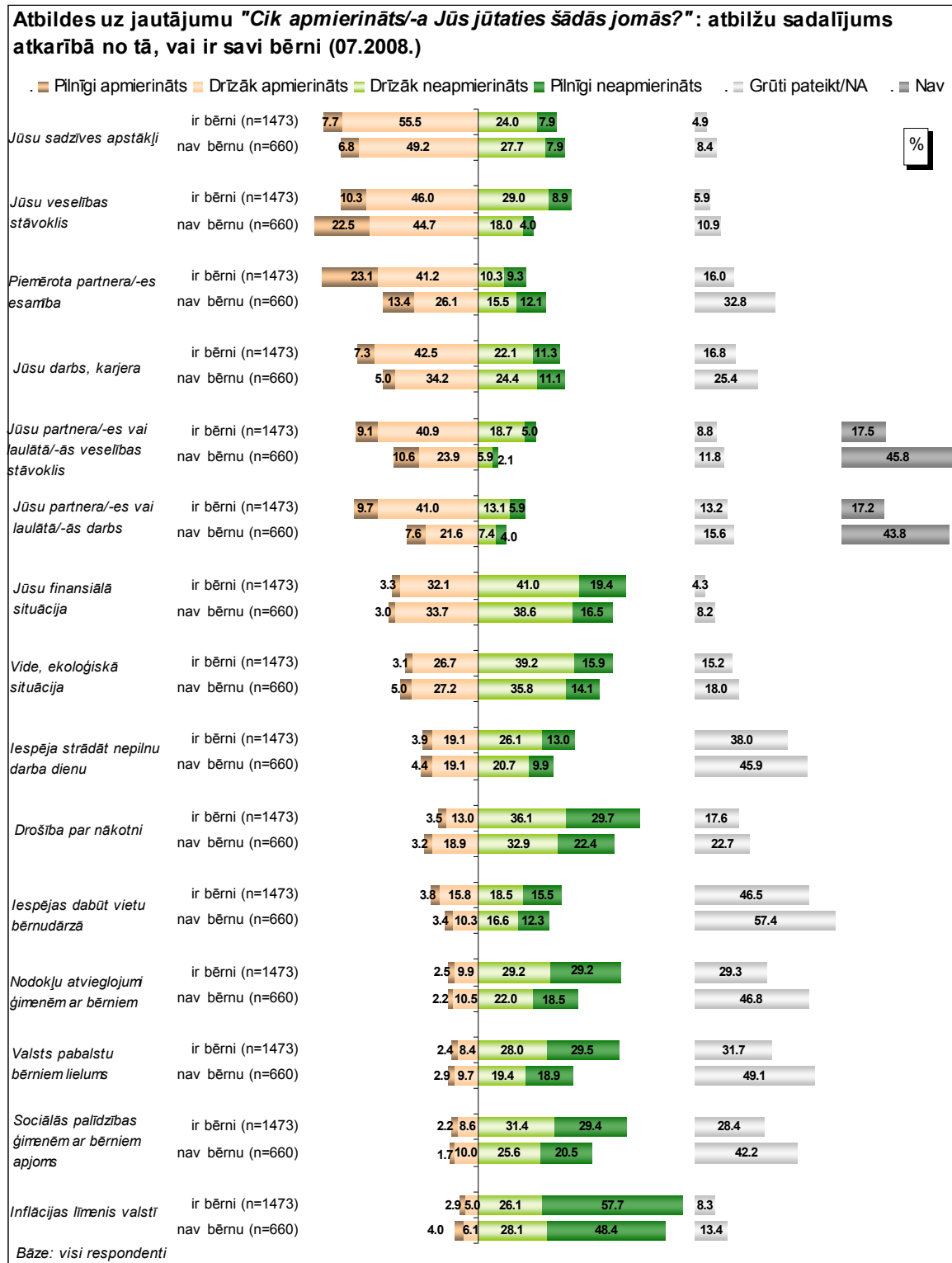
Salīdzinot aptaujāto atbildes atkarībā no tā, vai viņi tuvāko 3 gadu laikā vēlētos bērnus, vērojams, ka tie respondenti, kuri gribētu bērnu, biežāk nekā caurmērā minēja, ka ir apmierināti ar savi finansiālo situāciju, veselību, darbu, partneri, ar partnera darbu un veselību, kā arī norādīja, ka jūtas droši par nākotni. Savukārt neapmierinātība šajā grupā caurmērā biežāk pausta ar sociālās palīdzības ģimenēm ar bērniem apjomu, inflācijas līmeni valstī, kā arī ar vides un ekoloģisko situāciju. Jāpiebilst, ka pētījuma dalībnieki, kuri vēlētos bērnu par iespējām dabūt vietu bērnudārzā, valsts pabalsta lielumu, nodokļu atvieglojumiem ģimenēm ar bērniem un iespējām strādāt nepilnu darba dienu, biežāk nekā caurmērā norādīja gan to, ka ar šīm jomām ir apmierināti, gan, ka ir neapmierināti (viņi retāk minēja atbildi „*grūti pateikt*”).

Pētījuma dati liecina, ka respondenti līdz 40 gadu vecumam no ģimenēm, kurās nav bērnu, biežāk nekā caurmērā norādījuši, ka ar vairākumu jomu ir apmierināti. Savukārt aptaujātie no nepilnām ģimenēm, kurās ir nepilngadīgi bērni, kā arī neprecējušies vīrieši un sievietes, kuri ir vecumā līdz 40 gadiem un kuriem nav bērnu, biežāk nekā caurmērā norādīja, ka viņus neapmierina situācija vairākumā no minēto jomu.

Jāatzīmē, ka respondenti no nepilnām ģimenēm ar nepilngadīgiem bērniem biežāk nekā caurmērā puda neapmierinātību ar savu finansiālo situāciju, darbu, sadzīves apstākļiem, piemērota partnera esamību, valsts pabalsta bērniem lielumu, nodokļu atvieglojumiem ģimenēm ar bērniem, sociālās palīdzības ģimenēm ar bērniem apjomu, ar inflācijas līmeni valstī, kā arī norādīja, ka nejūtas droši par nākotni.

Pētījums: Demogrāfija un ģimenes stāvoklis Latvijā

Nākamajā grafikā salīdzināti dati par atbildēm atkarībā no tā, vai respondentam ir savi bērni.

Kā redzams, aptaujas dalībnieki, kuriem ir bērni, bija vairāk apmierināti ar savu partneri („piemērota partnera esamība”), tā darbu un veselības stāvokli (respondenti bez bērniem biežāk nekā caurmērā atzīmēja, ka viņiem nav partnera). Citās jomās iedzīvotāji bez bērniem bija vairāk apmierināti vai arī nav vērojamas būtiskas atšķirības.

Jāpiebilst, ka respondenti ar bērniem biežāk nekā caurmērā norādīja, ka ir neapmierināti ar savu veselības stāvokli, valsts atbalstu ģimenēm ar bērniem (nodokļu atvieglojumiem, pabalsta bērniem lielumu un sociālās palīdzības apjomu), kā arī atzina, ka nejūtas droši par nākotni.

3.4. Dažādu ar valsts ģimenes politiku saistītu priekšlikumu vērtējums

Pētījuma ietvaros **intervētos valsts, pašvaldību un sabiedrisko organizāciju pārstāvjus** lūdza izteikt priekšlikumus valsts ģimenes politikai, kā arī izteikt viedokli par konkrētiem Bērnu un ģimenes lietu ministrijas priekšlikumiem.

Par veiksmi eksperti atzina tādas iniciatīvas kā uzturlīdzekļu garantijas fonds un vecāku pabalsts, norādot, ka par to liecina dzimstības palielināšanās. Eksperti arī atzina, ka ir paustas vairākas vērtīgas idejas, kas tomēr nav realizētas.

Par vienu no galvenajām problēmām tika atzīts politiskās gribas trūkums un līdz ar to arī nepietiekams finansējums no budžeta. Par to, ka ģimeņu politika un dzimstības veicināšana nav prioritāte, liecinot arī tas, ka, veidojot nozaru politiku, nav prasības izvērtēt tās ietekmi uz ģimeni. Par valsts politiku, kas skar ģimenes un bērnus, eksperti norāda, ka tā nereti ir fragmentēta – problēmas tiek risinātas nevis kompleksi, bet reaģējot uz konkrētām negācijām, kas nereti ir nevis cēloņi, bet sekas.

Kā problēmu eksperti minēja arī to, ka politiku īsteno vairākas dažādu līmeņu institūcijas, kas nav savstarpēji saistītas, līdz ar to atsevišķas funkcijas pārklājas, citas jomas netiek nosegtas. Neesot arī skaidrs atbildības sadalījums starp valsti, pašvaldībām un citiem iesaistītajiem (piem., sabiedriskajām organizācijām), pašvaldībām tiek uzlikta pārāk liela slodze, nenodrošinot ar finansējumu.

„Veikt vajag ļoti daudz, pietrūkst kapacitātes, pietrūkst darbinieku. Pirmkārt, vajadzētu ar likumu noteikt, patreiz ir noteikts, ka 500 iedzīvotājiem ir viens sociālais darbinieks, ka ar 5000 ir viens darbinieks uz ģimenēm ar bērniem, noteikti tam ciparam būtu jābūt kā minimums uz 1000 - 2500, jo mēs redzam to, ka, ja darbu grib darīt, kvalitatīvi un iet tai ģimenei līdzī, stāstīt un parādīt. Tas nav ar četriem darbiniekiem, ko paredz norma, ar to ir par maz. Pat ne ar četriem, uz 18 tūkstošiem iedzīvotāju mums ir 3, 5 darbinieki. Tas ir par maz, jo sociālie darbinieki ir noskrējušies, ir uz izdegšanas robežas.”

Par samērā nozīmīgu tika atzīta arī nevalstisko organizāciju iesaistīšanās. Daļa uzsvēra to lomu pakalpojumu nodrošināšanā, bet tika arī pieminēts, ka šādas pašu vecāku iniciatīvas spēj nodrošināt ar nepieciešamo informāciju, ar to var popularizēt vērtības, sniegt/ saņemt psiholoģisko un arī cita veida palīdzību.

Jāatzīmē, ka runājot par ģimenes valsts politiku, risinājumu iestrādāšanu normatīvajos aktos, tika norādīts, ka zināmas problēmas varētu radīt neskaidrā termina “ģimene” definīcija.

“Es nevaru dot konkrētu ierosinājumu ģimenes definīcijai, bet tas, uz ko es varu norādīt, ka bez, teiksim, ģimenēm, kur abi vecāki ir laulāti un viņiem ir bērni, pastāv ģimenes, kur bērnu nav un, iespējams, arī nekad nebūs, pastāv ģimenes, kuras nav laulātas, ļoti lielā īpatsvarā, bet kurām ir bērni un kur ir skaidrs, ka ir stabila kopdzīve. Un līdzīgi arī pēc iepriekšējiem tautas skaitīšanas datiem (kas gan ir veci no 2001. gada un tagad ar interesi gaidām jaunākos) ir aptuveni trešdaļa ģimeņu, kur bērnu audzina tikai viens vecāks. Viennozīmīgi vismaz dažas no manām minētajām grupām būtu jāiekļauj šajā definīcijā, un ja tiek domāts ar atbalstu, tad arī būtu šo ģimeņu situāciju jācenšas uzlabot. Un tas risinājums, tad es nezinu, būtu pietiekami leģitīmi saistīt kaut kādu atbalstu ar bērna esamību vai neesamību ģimenē, jo tīri ar personas individuālo labklājību saistītos jautājumus risina jau valsts sociālā politika. Iespējams, šis skata punkts nebūtu tik daudz

Pētījums: Demogrāfija un ģimenes stāvoklis Latvijā

runāt par ģimenes definīciju, bet iet caur šo bērna esamības vai neesamības fakta konstatēšanu.”

Kā jau minēts, intervētos ekspertus lūdza novērtēt konkrētas iniciatīvas ģimeņu valsts politikā.

Viens no vērtētajiem priekšlikumiem bija saistīts ar attieksmi pret ģimenes valsts pabalstu, iespēju no tiem atteikties, aizvietojojot ar citiem pakalpojumiem.

Lai arī jāatzīmē, ka eksperti kopumā neatbalstīja iespēju atteikties no pabalstu izmaksas.

„Varbūt kādai ģimenei nevajag šos pabalstus, naudiņu, bet tomēr daudz ģimenes no ikmēneša pabalstiem dzīvo, jo viņiem arī nav citas iespējas, kur saņemt šo atbalstu. Tas ir atspajds budžetā bērnu vajadzībām, pēc apģērba, pēc pārtikas, tādām lietām. Ja nebūs šīs naudas un mēs taistīsim tikai svētkus, ja pasākums reizi trijos mēnešos, un tas nenodrošinās, ka visi bērni tajā pasākumā piedalīsies. Būtu jāpārdomā, kādā veidā pabalsts sniegts, kam tiek sniegts, viņš ir jāsabalansē ar tām iespējām un to, ko dara pašvaldība, tas būtu jāpārskata. Tas ir komplekss jautājums, kur būtu jāiesaistās attiecīgajām institūcijām problēmas risināšanā, jo ir iespēja manipulēt – pabalsts ir domāts ģimenēm, kam ir finansiāli vajadzīgs, bet manipulēt var visādi, ka līdz cilvēkam nenonāk.”

„Viņi ir vajadzīgi, bet ir nepieciešams viņus palielināt. Kaut vai tik daudz, lai brīvpusdienas. Ja brīvpusdienas maksā latu, tad 20 latiem uz skolēnu būtu jābūt, tas ir kā minimums. Bet pašreiz šie 10 un 12.80 par trešo bērnu. Viņi noteikti ir vajadzīgi. Varbūt, ka varētu atstāt šos iepriekšējos, bet kurš tad to izvērtēs, tas būs ļoti grūti, ja piešķirot ģimenes pabalstu, katra ģimene būs jāizvērtē, tas būs milzīgs darbs, un līdzekļi darbinieku uzturēšanai, kas izvērtē, atkal otra galējība. Bet tiem, kam ir trīs minimālās algas, kas 480 latus saņem, tādām ģimenēm varētu atstāt vecā līmenī, kaut kāda gradācija varētu būt. Tie, kas ir trūcīgāki, tiem ir lielāki. Bet valsts pabalstus valsts tomēr varētu piešķirt naudu pašvaldībām, pašvaldības vērtētu un nauda būtu lielāka. Varētu uzticēt pašvaldībām, ja ievieš šādu gradāciju.”

Nodokļu atvieglojumu palielināšana par apgādībā esošām personām – pašreizējais neapliekamais minimums Ls 80 un par apgādībā esošu personu Ls 56.

Priekšlikums paaugstināt neapliekamo minimumu tika viennozīmīgi atbalstīts. Vairāki eksperti uzsvēra, ka tas sniegtu atbalstu labvēlīgām ģimenēm, jo tiktu atbalstīti strādājošie vecāki, nevis grupas, kas mēģina izdzīvot no pabalstiem.

„Nu it kā jau tas būtu labi, jo būtība, redziet tie, kas ir tie labie vecāki, tiem, protams, tas būtu pat ļoti labi, un, teiksim, tie, kas atkal ir tie disfunkcionālie, viņi jau maz strādā, teiksim, kad mums šeit tādus nu algotus, tādus godīgus darbus, un tas viņiem, no vienas puses, būtu atkal stimulēt tieši tādu labu darbu, kas viņiem atkal tā kā varbūt mainītu to viņu vidi. Tā man gribās atbildēt.”

Ģimenes valsts pabalsta straujāka palielināšana par otro, trešo un vairāk bērniem, atstājot pabalstu par pirmo bērnu līdzīgā līmenī, kā tas ir šobrīd, tādā veidā palielinot atbalstu ģimenēm ar vairāk bērniem neatkarīgi no viņu ienākumu līmeņa, vai arī ģimenes valsts pabalsta diferencēšana un/vai tā izmaksāšana atšķirīgā apmērā un tikai tām ģimenēm, kuras nerasniedz zināmu ienākumu līmeni, lai nodrošinātu pienācīgus dzīves apstākļus.

Eksperti kopumā atbalsta pabalsta straujāku paaugstināšanu par otro un trešo bērnu. Tiesa, tiek paustas arī bažas, ka tas veicinātu bērnu dzimšanu nelabvēlīgās ģimenēs.

„Nu, piemēram, jūs tagad sāksiet maksāt tiem, kam vairāk bērni, ja. Viņas jau man tagad saka, tās daudz bērnu mamas. Tās funkcionālās tās jau ļoti labi, viņas saņems un viņas to visu māc arī iztērēt, bet disfunkcionālajām tas jau atkal ir pilnīga medus maize, ja.”

Tiesa, atšķiras viedoklis par pabalsta par pirmo bērnu atstāšanu pašreizējā līmenī. No vienas puses, tika norādīts, ka ir valstis, kur par pirmo bērnu vispār netiek maksāts pabalsts. Citi tomēr norādīja, ka pabalsti par bērniem tiek maksāti, lai mazinātu dzīves līmeņa atšķirības cilvēkiem, kam ir bērni un kam bērnu nav, un tādā gadījumā pabalsts ir jāpaaugstina arī par pirmo bērnu.

Savukārt runājot par pabalstu diferencēšanu atkarībā no ģimenes ienākumu līmeņa, ekspertu uzskati atšķiras. Var izšķirt vairākas iebildumu grupas.

- 1) Tiek pausta neizpratne, kāds sakars ir šim pabalstam ar ģimenes ienākumiem. Ja tiek sniegts atbalsts ģimenēm ar bērniem, tad nav skaidrs, kāpēc tiek uzskatīts, ka dažiem tas nepienākas.
- 2) Tika norādīts, ka tas varētu kaitēt strādīgām ģimenēm, kurās visi strādā, lai paaugstinātu savu ienākumu līmeni, bet kārtējo reizi pabalstītu tos, kas nevēlas strādāt.
- 3) Atsaucoties uz pieredzi, tiek paustas bažas, ka līnija tiek novilkta pārāk zemu, jo pēc intervēto domām, ienākumu līmenim ir jābūt ļoti augstam, lai nolemtu, ka atbalsts nav vajadzīgs. Ja šī līnija ir zemu, tad var atkārtoties situācija ar mazturīgā statusu, kad pāris latī var izšķirt. Pabalstu saistīšana ar ienākumu līmeni arī mazinātu interesi norādīt patiesos ienākumus.
- 4) Intervētie norādīja, ka šī pabalsta saistīšana ar ģimenes ienākumu līmeni sarežģītu un sadārdzinātu tā administrēšanu: pabalsta saņēmējiem būtu jāziņo par savu ienākumu līmeni, valsts iestādēm tas būtu jāapstrādā, jāpārskata u.t.t. Turklāt, saistot ar iepriekšējo argumentu, nosakot šo latīņu pietiekami augstu, pastāv bažas, ka grupa, kam pabalsts nepienāktos, ir tik maza, ka rezultātā valsts neko neietāpītu.

„Ideja tāda var būt, bet tad ir tas lielais jautājums, kur mēs novilksim robežu. Robežu novilkt ir grūti vispār, gandrīz neiespējami, jo tur sākas robežu problēmas, tur ir tā lieta. Nākamais moments ir, jā, nu tad kā mēs kontrolēsim tos ienākumus, tad ik pēc 3 mēnešiem vecāki tur iesniegs kaut kādus papīrus, ja, ka mani ienākumi ir tādi un tādi, lūk, jūs maksāiet, nu kaut kādi tur darbinieki pieņems tos dokumentus, ja. Un tad izdosies mums 10 vai 20% to, nu, kas tiešām reāli bagāti, nu pieņemsim, nu tie 10% ir tādi bagāti cilvēki, mēs viņiem tagad neizmaksāsim tos pabalstus, mēs viņiem nemaksāsim tāpēc, ka viņi ir bagāti. Tie būs 10%, bet uz administrēšanu, cik tiem 90% tiks iztērēti, lai visu laiku

būtu lietas kursā, tas būs daudz dārgāk. Tas ir patiesībā, nu, nu... tad tas noved pie absurda, ja. Un šis ir, nu jā, šis universālais pabalsts viņiem ir formālā pazīme, ir vai nav piederīgi grupai. Es uzskatu pateikt, ko, ka viena daļa šo te īpaši bagāto viņus vienkārši nemaz nesaņem. Teiksim, kādreiz bija tāda statistika, ka viņus pa pastu maksāja, tad vienkārši kaut kādi 6...7% viņus neizņēma vienkārši, ja. Ir tādi cilvēki. Viņam tas nav būtiski un viņš neies iesniegt, viņš neies dēļ kaut kādiem 8...9...10 vai 12Ls rakstīt iesniegumu. Nu cits uzraksta, nu lai viņš uzraksta. Ja mēs mēģināsim viņus filtrēt vienu no otra nost, tas maksās drausmīgi dārgi. Nu tas ir tas moments, ja. Un es gribu teikt, jā, ka viņam katram ir sava funkcija, katram no viņiem ir sava funkcija, ja. Un tam vienam ir, tam universālajam ir atbalsts kaut kādai sociālai grupai ir valsts atbalsts, kaut kāds zināms tur, kompensējošais pasākums, ja, par to, ka viņam ir paaugstināti izdevumi, ja.”

Nemateriāla atbalsta mehānismu ieviešana (brīvpusdienas; transporta izdevumu vai mācību materiālu segšana no valsts), kas sasniedz precīzu mērķi un nav iespējama tā nelietderīga izmantošana, jo tas tiek piedāvāts tiešā veidā, neizmaksājot vecākiem naudā.

Aptaujāto ekspertu attieksme pret šo ierosinājumu nebija viennozīmīga. Daļa ierosinājumu atbalstīja, norādot, ka tas tiešām nodrošinātu to, ka pabalsti netiktu izmantoti nelietderīgi. Tomēr par pašu ieviešanas mehānismu un pakalpojumiem, kas tiktu piedāvāti pabalsta vietā, uzskati atšķīrās. Par dažiem pakalpojumiem (brīvpusdienas, mācību grāmatas, arī transports) tika norādīts, ka pašvaldība jau sniedz šos pakalpojumus. Turklāt atsevišķos gadījumos tika apšaubīts, ka pakalpojumi ir nepieciešami visiem. Piemēram, atsevišķos gadījumos (grāmatas, drēbes zīdaiņiem) var tikt izmantotas lietas, ko izmantoja iepriekšējie bērni, citkārt bērnam šāds pakalpojums nav nepieciešams (transports) vai bērns vienalga to nelietotu (piemēram, pusdienas skolā vecākajās klasēs). Šajā gadījumā daļai bērnu vienkārši tiktu atņemts valsts pabalsts.

„Mazāko klašu skolēniem ēdināšana nebūtu slikti, bet lielāks bērns diez vai piekritīs. Uz šī rēķina varētu iegādāties mācību grāmatas. Bet tas nav normāli, es negribu, lai man dod pūriņu un kādēļ pirkt un tērēt tam, kas man nepatīk, ja pa to naudu es pati varu nopirkt to, kas man patīk. Bet tā varētu būt individuāla pieeja tur, kur ir nelabvēlīgās ģimenes, tomēr tiem bērniem varētu dot, to varētu izlemt pašvaldība.”

Tika arī norādīts, ka ir ar bērniem tieši saistīti izdevumi, kuru nodrošināšanā ir nepieciešama skaidra nauda (piemēram, zāles).

Kā viens no iespējamiem veidiem, kā varētu nodrošināt, lai nauda tiek izmantota atbilstoši mērķiem un tai pat laikā nodrošinot vecākiem zināmu brīvību, ir dāvanu karšu iegāde noteikta profila veikalos.

Par iespējamu problēmu tika atzīta arī jautājums par iepirkuma organizēšanu un izsniegšanas mehānisms.

„Ja nebūtu šie iepirkumi jāorganizē, pašvaldība dalītu šīs dāvanu kartes uz pusēm. Bet pašvaldības spēki ir tādi, kādi viņi ir. Papildus sociālajam darbam ir jāveic iepirkumi un viss pārējais, tas nav.”

Bērna kopšanas pabalsta izmaksas termiņa pagarināšana, ņemot vērā to, ka šī pabalsta sākotnējais mērķis bija radīt mehānismu, lai ģimenei, bērnam piedzimstot, strauji nekrītas dzīves līmenis, vienlaikus nodrošinot iespēju būt kopā ar bērnu, tādā veidā uzlabojot emocionālo saikni un radot maksimāli komfortablus apstākļus bērnam, kura attīstībai pozitīva komunikācija ar vecākiem ir vitāli nepieciešama, jo īpaši agrīnajā periodā (piemēram, 50% apmērā no iepriekš saņemtās algas no bērna 1 gada līdz 2 gadu vecuma sasniegšanai) vienlaikus nosakot, ka, lai saņemtu šo pabalstu, vienam no vecākiem nepārtraukti būtu jāatrodas bērna kopšanas atvaļinājumā.

Par šo priekšlikumu viedoklis atšķīrās.

No vienas puses, vairāki eksperti pozitīvi vērtēja iespēju atrasties kopā ar bērnu līdz 2 gadu vecumam (ieteikts tika pat 3 gadu vecums), daži to uzskata par nepieciešamu. Tiek arī norādīts, ka tas atbalstītu ģimenes, kurās vecāki legāli strādā un pelna naudu, jo šī pabalsts lielums ir atkarīgs no sociālajām iemaksām.

No otras puses, tika norādīts uz problēmām, ko rada ilgstoša prombūtne no darba tirgus, uzsverot, ka vairāku bērnu piedzimšanas gadījumā prombūtne no darba tirgus var būt kritiska, norādot, ka pēc tāda pārtraukuma ir nepieciešama pārkvalifikācija.

Kā netieša problēma tika norādīts, ka absolūtajā vairākumā gadījumu bērna kopšanas atvaļinājumu izmanto sievietes, līdz ar to parādās zināmi diskriminācijas draudi. Uzturot prasību atrasties bērna kopšanas atvaļinājumā, pastāv risks, ka darba devējs nelabprāt veicinās sieviešu karjeru vai vispār pieņems darbā attiecīgā vecuma sievietes.

Iespēja noteikt prasību, ka vienam no vecākiem ir jābūt bērna kopšanas atvaļinājumā, tika apšaubīta arī, ņemot vērā Satversmes tiesas lēmumu, ar ko tā tika atcelta.

Lai nodrošinātu bērnu pieskatīšanu vecumā no 1,5 gadiem 100 % apmērā, pāriet uz maksas vai daļējas maksas bērnudārziem (daļēji finansējamiem no pašvaldības budžeta un daļēji no vecāku līdzmaksājumiem), kā tas ir lielākajā daļā Eiropas, kur vecākiem par pieskatīšanas pakalpojumiem ir jāmaksā. Pakalpojumu bez maksas nodrošināt ģimenēm ar trīs un vairāk bērniem, kā arī tām ģimenēm, kuras atzīstamas par trūcīgām (vai ar noteiktu ienākumu līmeni, kas nelauj nodrošināt bērnudārza apmaksu).

Ierosinājums radīja neviennozīmīgu attieksmi. No vienas puses, tika atbalstīta ideja nodrošināt bērna aprūpes iespējas jaunākiem bērniem (kā jau minēts, atšķirības vecumā, no kura bērns tiek pieņemts bērnudārzā, un vecumā, no kāda vecākiem vairs netiek maksāts vecāku pabalsts, tika atzīts par nopietnu apgrūtinājumu). Tiesa, ne visi aptaujātie to atzina par pieņemamu.

„Jā, bet es uzskatu, ka tas nav normāli. 1,5 gadu vecu bērnu ielikt bērnudārzā, minimālais vecums 2 gadi.”

Runājot par nepieciešamību par šo pakalpojumu maksāt, eksperti norādīja, ka jau šobrīd vecāki veic samērā lielus līdzmaksājumus arī pašvaldības bērnudārzos, nemaz nerunājot par privātajiem. Lielāku maksājumu prasīšana varētu atturēt no šāda pakalpojuma izmantošanas.

„Daļēji maksas bērnudārzi jau ir tagad, jo maksāts tiek par pusdienām bērnudārzā. Uz pilnu maksu nezinu, zino, cik vispār maksā privātie bērnudārzi uz doto brīdi, aiziet jau līdz 200 latiem mēnesī, es šādu ideju neatbalstītu, jo tas izsauktu tikai to, ka nelaistu vecāki bērnus bērnudārzā.”

Mediācijas (samierināšanas) pakalpojuma ieviešana. Ņemot vērā lielo škirto laulību skaitu, ieviest valstī meditācijas jeb samierināšanas pasākumu kopumu, kā obligātu priekšnosacījumu pirms iesnieguma par laulības šķiršanu pieņemšanas tiesā.

Šajā jautājumā attieksme nebija viennozīmīga. No vienas puses šis priekšlikums tika vērtēts pozitīvi, norādot, ka atsevišķos gadījumos tas palīdzētu saglabāt laulību, jo daļa cilvēku to vienkārši neprot, viņiem trūkst zināšanu, kā vajadzētu rīkoties, un palīdzības.

Tika izteikti arī vairāki iebildumi.

- 1) Tika noteikts, ka ir jāparedz izņēmuma gadījumi (piemēram, ja ģimenē ir bijusi vardarbība, laulāto tikšanās nav vēlams, lai nekaitētu viņu veselībai un drošībai).
- 2) Tika norādīts, ka šķiršanās procedūras sarežģīšana tikai varētu atturēt no lēmuma vispār slēgt laulību.
- 3) Šķiršanās procedūras sarežģīšana varētu kavēt attiecību formālu sakārtošanu – faktiskas šķiršanās gadījumā, oficiāli šķiršanās varētu netikt kārtota un līdz ar to bērniem varētu tikt liegta uzturlīdzekļu saņemšana. Papildus problēmas tas varētu radīt tiem, kas nedzīvo lielās pilsētās, jo nokļūt līdz mediatoram nozīmētu lielus laika un finanšu patēriņus.

„Bērnu ģimeņu lietu ministrijai jau ir šitā programma, bet vienīgais ir tas, ka pie viņas jau mēs netiekam. Es kā pagastā, man te bija viena problēmu situāciju ģimene, un es pieteicu, bet viņi, pirmkārt, neaizbrauca tāpēc, ka bija Rīga, un otrām kārtām tāpēc, ka bija ilgi jāgaida. Ja tas pakalpojums būtu pieejams tepat uz vietas caur vietējiem psihologiem, nu tadā veidā. Tas ir kaut kas līdzīgs, piemēram, ja tā programma būtu tā atstrādāta, ka, piemēram, vardarbībā cietušiem bērniem, nu kas ir tā programma, kaut kāda naudas summa tiek, piemēram, iedalīta, teiksim, nevis procentuāli liela, lai tā ģimene redz, ka viņiem vajag, lai tālāk maksā paši. Jo nevar, protams, visu dot par velti, ja, jo tas ar tā loģiski, bet, piemēram, to sākumu, tur 5 sesijas vai 3 sesijas, tas tā kā tiek viņiem apmaksāts. Un tad, ja redz, ka grib, tad lai viņi paši izdara kaut kādu savu to artavu tai lietā, lai viņi to ģimeni saglabā. Bet es domāju, ka tas ir svarīgi, jo reizēm tā ir, un tad ir liels gandarījums, ka tev ir izdevies to ģimeni tā kā samierināt un savest atpakaļ. Jo, kā es saku, izšķirties jau var vienmēr.”

„Negatīvais, ka šādas izziņas kā jebkuras izziņas maksā, jautājums, kas izdos, kas pārbaudīs, ka tie ir papildus izdevumi, lai to visu izdarītu. Tas ir formāls pasākums, jo cilvēki var atsvešināties laulībā, pašiem nemanot, un kaut kādā brīdī pienācis lēmums, ka jāšķiras, reāli viņi dzīvojuši garīgi un fiziski šķirti jau gadus, tad vēl kaut kāds posms, un tad panākt šķiršanos mierīgā veidā, lai netraumētu bērnus, būs vēl grūtāk, jo šo pasākumu varētu uztvert uzspiesti un tas ir psiholoģiski grūti. Pozitīvi, ka kādai ģimenei palīdzēs šis periods samierināties un nešķirsies, bet tur tad ir vajadzīgs mehānisms, kas to visi darīs.”

Pētījums: Demogrāfija un ģimenes stāvoklis Latvijā

Valsts atbalsta sistēmas pilnveidošana mājokļa pieejamības veicināšanai ģimenēm ar bērniem – kāds tas varētu būt.

Valsts garantēts galvojums ģimenēm ar bērniem, kā tas ir šobrīd;

Valsts atbalsts % likmju ikmēnešu maksājumiem (to segšana atkarībā no bērnu skaita) ģimenēm ar bērniem pirmā mājokļa iegādei;

Tā kā piemērota mājokļa trūkums tika atzīts par vienu no galvenajiem šķēršļiem, kas kavē izšķirties par bērnu, un tika norādīts, ka pašvaldības lielākoties nespēj savus iedzīvotājus nodrošināt ar lētiem dzīvokļiem, valsts un pašvaldības palīdzība šo problēmu risināšanā tika atzīta par apsveicamu. Tika arī norādīts, ka dažas pašvaldības pašas varētu iesaistīties šādā iniciatīvā.

„Pašvaldība pēc būtības būtu ieinteresēta palīdzēt jaunajām ģimenēm mājokļa iegādei, teiksim, segt kredītprocentu noteiktā apjomā no ienākuma nodokļa, jo tas ir nodoklis, kas veido pašvaldību budžetu, tādējādi piesaistot ģimenes pašvaldībai. Kur tā pievienotā vērtība, teiksim, ka pašvaldība šo te nodokli...respektīvi, viņa subsidētu summu ģimenei, kas nav lielāka par šobrīd vai nākotnē sagaidāmo ienākuma nodokļa maksājuma pašvaldības budžetā. Teiksim, šis te ir viens modelis, ko viennozīmīgi īstermiņa, šodien, šogad tie ir lieli izdevumi budžetā, bet ilgtermiņā tas viennozīmīgi ir ieguvums, jo pašvaldība vismaz kaut ko iegūst. Jo tikpat labi, teiksim, tā ir īpaša problēma Rīgā vai Jūrmalā, kur cilvēki dzīvo Jūrmalā, bet visa dzīve norisinās Rīgā, tajā pat laikā viņu ienākuma nodoklis nonāk Jūrmalas kasē. Tas būtu veids, gan kā pašvaldības varētu veicināt šīs te iespējas, gan tur ir ekonomisks pamatojums tam, ka ... šādi ir iespējams oponēt pret lielajām izmaksām.”

Tomēr eksperti puda vairākus iebildumus.

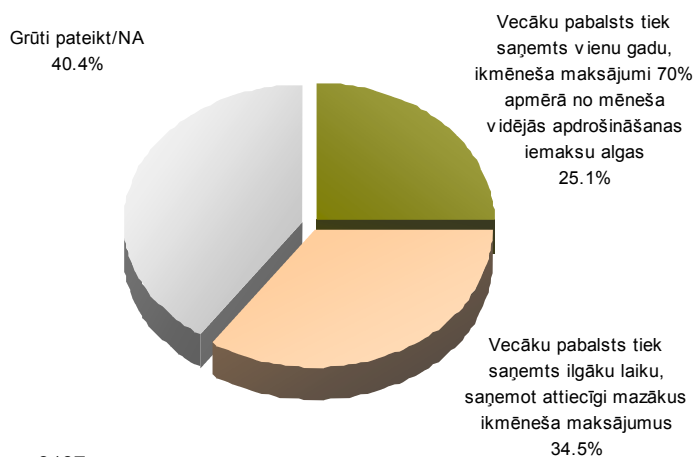
- 1) Šāda veida palīdzība tika atzīta par ļoti dārgu, ņemot vērā pašreizējās nekustamā īpašuma cenas, un tika apšaubītas valsts budžeta iespējas to nodrošināt visiem gribētājiem.
- 2) Tika apšaubīta iespēja nodrošināt taisnīguma principu – vai šos atvieglojumus vajadzētu sniegt visām ģimenēm, vai tikai jaunām ģimenēm (un kas šādā gadījumā būtu uzskatāma par jaunu ģimeni?). Atzīstot, ka nereti piemērota mājokļa trūkums ir galvenais cēlonis, kāpēc tiek atlikts pirmais bērns, tika norādīts, ka nav skaidrs, kad tad šī palīdzība dzīvokļa iegādē būtu jāsniedz – pirms bērna dzimšanas, tikai balstoties uz faktu, ka ir reģistrēta laulība, vai tad, kad bērni jau ir.
- 3) tika atgādināts, ka viens no šiem priekšlikumiem ir spēkā jau tagad, bet nestrādā.
- 4) tika norādīts, ka jaunajām ģimenēm tāpat bieži vien nav pa spēkam segt lielo kredītu, un ierosināts vairāk rūpēties par pašvaldības dzīvojamo fondu, ko varētu izīrēt noteiktām mērķgrupām.

Pētījuma ietvaros **iedzīvotāji** tika lūgti novērtēt dažādus priekšlikumus saistībā ar ģimenes valsts atbalsta politiku.

Nākamajā grafikā apkopoti dati par respondentu attieksmi pret dažādiem vecāku pabalstu izmaksas veidiem – vai nu vecāku pabalsts tiek saņemts vienu gadu, ikmēneša maksājumi ir 70% apmērā no mēneša vidējās apdrošināšanas iemaksu algas, vai arī vecāku pabalsts tiek saņemts ilgāku laiku, saņemot attiecīgi mazākus ikmēneša maksājumus.

Atbildes uz jautājumu "Ir ierosinājums, ka sistēmu par vecāku pabalsta izmaksu varētu mainīt. Šobrīd vecāku pabalstu var saņemt vienu gadu 70% apmērā no pabalsta saņēmēja mēneša vidējās apdrošināšanas iemaksu algas, bet ir izskanējis ierosinājums, ka šo periodu varētu „izstiept” uz ilgāku laiku (piemēram, pusotru, diviem gadiem). Kopējā summa, ko vecāki saņem, nemainītos, bet mainītos pabalsta apjoms mēnesī, atkarībā no tā, cik ilgu periodu vecāki ir izvēlējušies (t.i., jo ilgāks periods, jo mazāka summa mēnesī).

Ja Jums būtu jāizvēlas, kuram no variantiem Jūs dotu priekšroku?" (07.2008.)

Bāze: visi respondenti, n=2137

Saskaņā ar aptaujas datiem iedzīvotāji biežāk (35%) vēlētos, lai vecāku pabalsts tiek saņemts ilgāku laiku, lai arī tas nozīmē attiecīgi mazākus ikmēneša maksājumus. To, ka dod priekšroku pašreizējam vecāku pabalsta izmaksas laikam (tas tiek saņemts vienu gadu, ikmēneša maksājumi ir 70% apmērā no mēneša vidējās apdrošināšanas iemaksu algas), norādīja 25% respondentu.

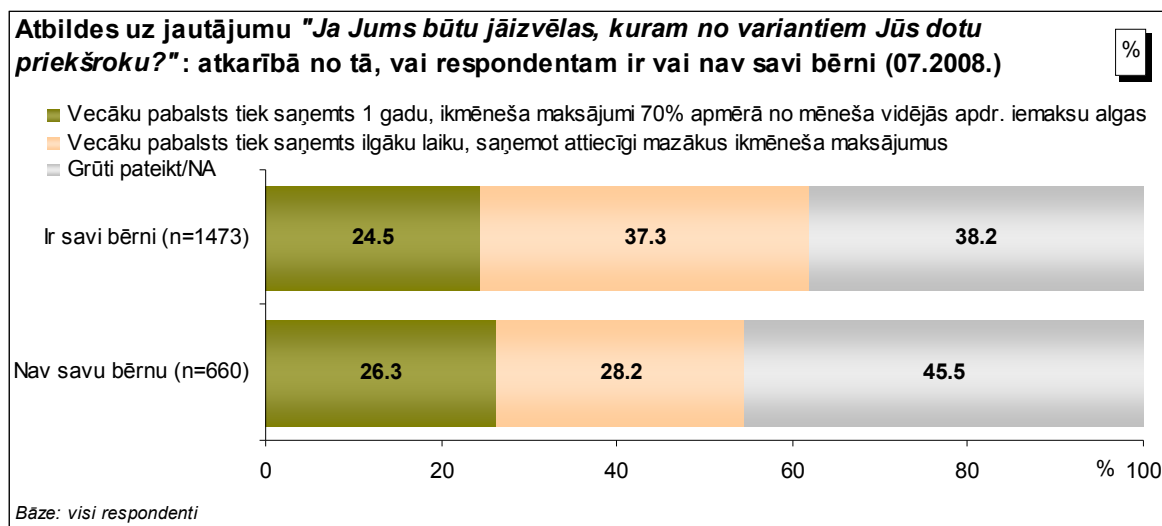
Tiesa, liela daļa aptaujāto (40%) atturējās atbildēt („grūti pateikt”).

Raksturojot dažādu sociāldemogrāfisko grupu atbildes detalizētāk, vērojams, ka biežāk nekā caurmērā ierosinājumu, ka „vecāku pabalsts tiek saņemts ilgāku laiku, saņemot attiecīgi mazākus ikmēneša maksājumus”, atbalstīja grupa ar zemiem ienākumiem, Vidzemē un Zemgalē dzīvojošie, kā arī lauku apvidos aptaujātie. Šo priekšlikumu atbalstīja arī 52% pētījuma dalībnieku no nepilnajām ģimenēm, kurās ir nepilngadīgi bērni.

Pētījums: Demogrāfija un ģimenes stāvoklis Latvijā

Savukārt respondenti vecumā no 25 līdz 44 gadiem, pētījuma dalībnieki ar augstāko izglītību, valsts sektorā nodarbinātie, iedzīvotāji ar augstiem ienākumiem, kā arī respondenti Rīgā biežāk nekā caurmērā atbalstīja līdzšinējo vecāku pabalstu izmaksas kārtību (tas tiek saņemts vienu gadu). Jāpiebilst, ka šo vecāku pabalsta saņemšanas veidu biežāk nekā caurmērā izvēlētos arī tie aptaujātie, kuri tuvāko 3 gadu laikā vēlētos bērnus.

Dati par atbildēm atkarībā no tā, vai respondentam ir savi bērni, apkopoti nākamajā grafikā.

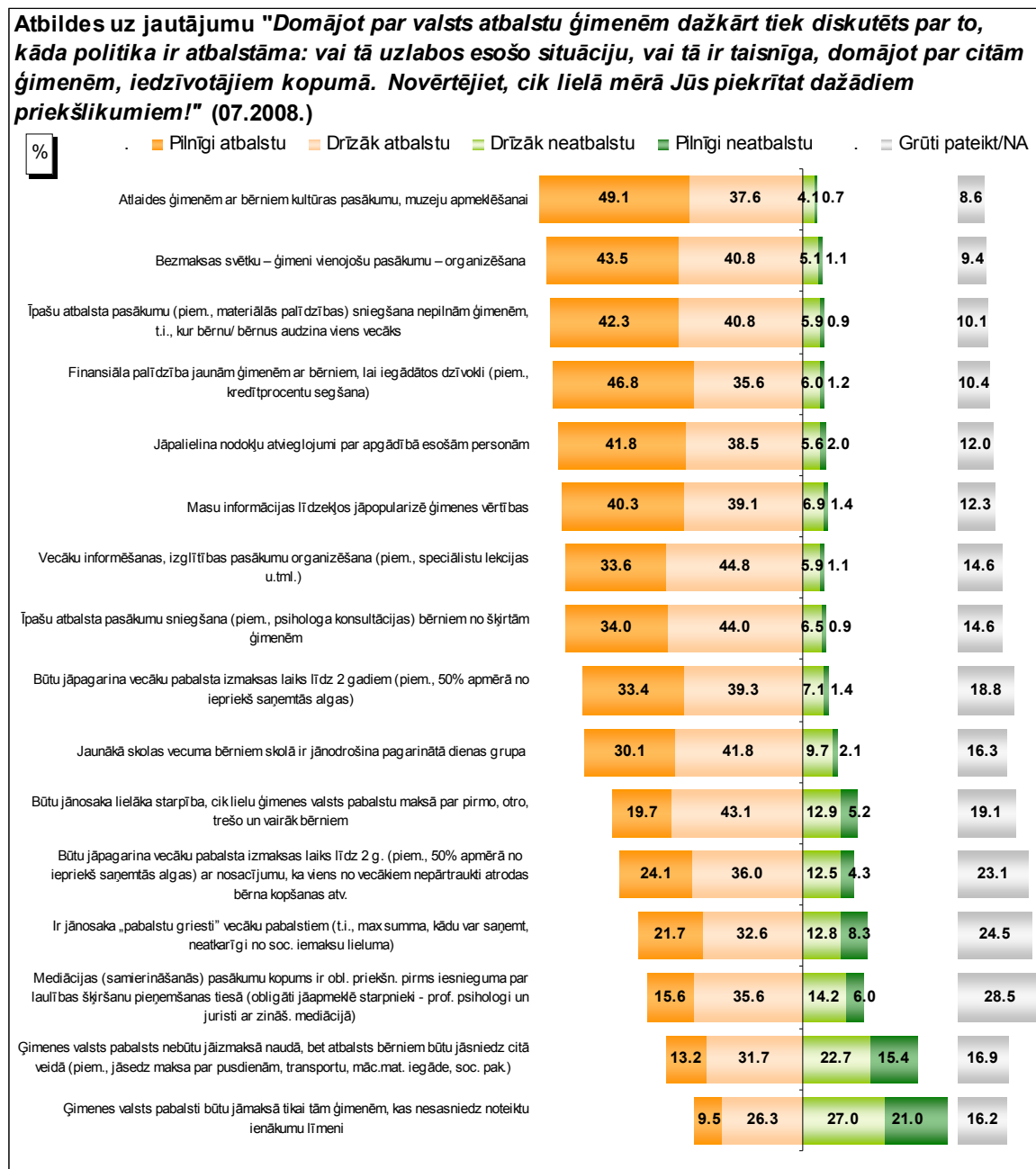

Kā redzams, respondenti, kuriem ir bērni, biežāk izteikuši vēlmi vecāku pabalstu saņemt ilgāku laiku, lai arī tas nozīmē mazākus ikmēneša maksājumus.

Interesanti atzīmēt, ka iedzīvotāji, kuriem ir viens vai 2 bērni, biežāk norādījuši, ka vecāku pabalstu vēlētos saņemt ilgāku laiku, bet respondenti, kuriem ir vismaz 3 bērni, biežāk izvēlējušies pabalstu saņemt vienu gadu (kā pašlaik).

Pētījums: Demogrāfija un ģimenes stāvoklis Latvijā

Nākamajā grafikā apkopoti dati par respondentu attieksmi pret dažādiem ierosinājumiem saistībā ar valsts atbalstu ģimenēm.

Sākotnēji jāatzīmē, ka gandrīz visus piedāvātos priekšlikumus aptaujātie biežāk ir atbalstījuši (36%-87%) nekā noraidījuši (5%-48%), izņēmums ir ierosinājums par ģimenes valsts pabalsta izmaksāšanas ierobežojumiem.

Pētījuma dati liecina, ka vairāk nekā 4/5 iedzīvotāju kopumā atbalstījuši („pilnīgi atbalstu” un „drīzāk atbalstu”) iecerī piešķirt „atlaides ģimenēm ar bērniem kultūras pasākumu, muzeju apmeklēšanai” (87%), organizēt „bezmaksas svētkus – ģimeni vienojošus pasākumus” (84%), sniegt „īpašus atbalsta pasākumus (piemēram, materiālās palīdzības) nepilnām ģimenēm” (83%), sniegt „finansiālo palīdzību jaunām ģimenēm ar bērniem, lai iegādātos dzīvokli (piemēram, kredītprocentu segšana)” (82%), kā arī nodokļu atvieglojumu palielināšanu par apgādībā esošām personām (80%).

Kā jau minēts, viskritiskāk respondenti vērtējuši priekšlikumu, ka „*ģimenes valsts pabalsti būtu jāmaksā tikai tām ģimenēm, kas nerasniedz noteiktu ienākumu līmeni*” (atbalsta: 36%, neatbalsta: 48%). Vairāk nekā 1/3 aptaujāto (38%) neatbalstīja arī tādu ierosinājumu kā „*ģimenes valsts pabalsts nebūtu jāizmaksā naudā, bet atbalsts bērniem būtu jāsniedz citā veidā (piemēram, jāsedz maksa par pusdienām, transportu, mācību materiālu iegāde, sociālie pakalpojumi)*”.

Tālāk tekstā attieksme pret katru no priekšlikumiem tiks analizēta detalizētāk.

Aptaujas dati liecina, ka ieceri piešķirt „atlaides ģimenēm ar bērniem kultūras pasākumu, muzeju apmeklēšanai” atbalstījuši 87%, tajā skaitā 49% to „*pilnīgi atbalsta.*” Tikai 5% respondentu noraidīja šādu priekšlikumu. Biežāk nekā caurmērā to atbalstīja sievietes, aptaujātie vecumā no 25 līdz 34 gadiem, valsts sektorā nodarbinātie, grupa ar zemiem ienākumiem, kā arī Pierīgā un Vidzemē dzīvojošie. Atbalstošu attieksmi caurmērā biežāk pauda arī pētījuma dalībnieki vecumā līdz 40 gadiem no ģimenēm bez bērniem, pārstāvji no ģimenēm ar nepilngadīgiem bērniem un respondenti, kuri tuvāko 3 gadu laikā vēlētos bērnus.

Priekšlikumu par „bezmaksas svētku – ģimeni vienojošu pasākumu – organizēšanu” atbalstīja 84%, noraidīja 6% iedzīvotāju. To, ka atbalsta šādu ierosinājumu, biežāk nekā caurmērā atzīmēja sievietes, pētījuma dalībnieki vecumā no 25 līdz 54 gadiem, valsts sektorā strādājošie, respondenti ar zemiem vai vidēji augstiem ienākumiem, Pierīgā un Vidzemē aptaujātie, aptaujātie no ģimenēm, kurās ir bērni vecumā līdz 18 gadiem, kā arī respondenti, kuri tuvāko 3 gadu laikā gribētu bērnus.

To, ka atbalsta „īpašu atbalsta pasākumu (piemēram, materiālās palīdzības) sniegšanu nepilnām ģimenēm, t.i., kur bērnu/ bērnus audzina viens vecāks”, norādīja 83% respondentu, bet 7% pret to pauda noraidošu attieksmi. Sākotnēji jāatzīmē, ka šādu ierosinājumu atbalstīja 88% respondentu no nepilnām ģimenēm ar nepilngadīgiem bērniem. Biežāk nekā caurmērā to minēja arī aptaujātie vecumā no 25 līdz 44 gadiem, valsts sektorā nodarbinātie, grupas ar zemiem, vidēji zemiem vai vidējiem ienākumiem, Vidzemē dzīvojošie, respondenti, kuriem ir vismaz 3 bērni, un tie, kuri tuvāko gadu laikā vēlētos bērnus.

Kopumā 82% atbalstīja, bet 7% neatbalstīja priekšlikumu sniegt „finansiālo palīdzību jaunām ģimenēm ar bērniem, lai iegādātos dzīvokli (piemēram, kredītprocentu segšana).” Caurmērā biežāk to atbalstīja respondenti vecumā no 19 līdz 44 gadiem, valsts sektorā strādājošie, aptaujātie ar zemiem ienākumiem, kā arī Pierīgā un Vidzemē dzīvojošie. Biežāk nekā caurmērā šādu atbildi sniedza arī pētījuma dalībnieki no ģimenēm bez bērniem (vecumā līdz 40 gadiem), ģimeņu ar nepilngadīgiem bērniem pārstāvji un iedzīvotāji, kuri nākamo 3 gadu laikā vēlētos bērnus.

Lūgti novērtēt savu attieksmi pret ierosinājumu „jāpalielina nodokļu atvieglojumi par apgādībā esošām personām”, 80% norādīja, ka tam piekrīt, bet 8% - ka nepiekrīt. Biežāk nekā caurmērā to atbalstīja respondenti vecumā no 45 līdz 54 gadiem, valsts sektorā strādājošie, pētījuma dalībnieki ar zemiem, vidēji zemiem vai vidēji augstiem ienākumiem, Pierīgā un Vidzemē aptaujātie, lauku apvidos dzīvojošie, kā arī respondenti, kuru ģimenēs ir nepilngadīgie bērni, un aptaujātie no nepilnām ģimenēm ar bērniem, kuri jaunāki par 18 gadiem. Jāpiebilst, ka respondenti, kuriem ir vismaz 2 bērni, caurmērā biežāk pauda atbalstu minētajam priekšlikumam.

Saskaņā ar pētījuma datiem 79% uzskata, ka „masu informācijas līdzekļos ir jāpopularizē ģimenes vērtības”, bet 8% tam nepiekrīt. Biežāk nekā caurmērā šādu uzskatu atbalstīja iedzīvotāji vecumā no 45 līdz 54 gadiem, grupa ar augstāko izglītību, valsts sektorā nodarbinātie, aptaujātie ar zemiem vai vidēji augstiem ienākumiem, Zemgalē dzīvojošie, respondenti no nepilnām ģimenēm ar nepilngadīgiem bērniem, pētījuma dalībnieki, kuriem ir 3 vai vairāk bērnu, kā arī aptaujātie, kuri tuvāko 3 gadu laikā gribētu bērnus.

Priekšlikumu par „vecāku informēšanas, izglītības pasākumu organizēšanu (piemēram, speciālistu lekcijas u.tml.)” atbalstīja 78%, bet 7% to noraidīja. Atbalstu biežāk nekā caurmērā pauda respondenti vecumā no 25 līdz 44 gadiem, grupa ar augstāko izglītību, valsts sektorā strādājošie, aptaujātie ar zemiem vai vidēji augstiem ienākumiem, respondenti Pierīgā, Vidzemē un Zemgalē, pētījuma dalībnieki no ģimenēm ar nepilngadīgiem bērniem (gan pilnām ģimenēm, gan nepilnām), respondenti, kuriem ir vismaz 3 bērni, kā arī tie, kuri nākamo gadu laikā vēlētos bērnus. Jāatgādina, ka, lūgti norādīt, vai viņiem pašiem būtu interese par informēšanas, izglītošanas pasākumu vecākiem apmeklēšanu, 46% aptaujāto Latvijas iedzīvotāju (t.sk. 21% no tiem, kuriem ir nepilngadīgi bērni) atzīmēja, ka viņus šādi pasākumi „neinteresē.”

Aptaujas rezultāti liecina, ka 78% atbalsta ieceri „īpašu atbalsta pasākumu sniegšana (piemēram, psihologa konsultācijas) bērniem no šķirtām ģimenēm”, bet 7% to neatbalsta. Ierosinājumu atbalstīja 83% no aptaujātajiem, kuri ir šķīrušies, un 82% no respondentiem, kuri pārstāv nepilnās ģimenes (kurās ir nepilngadīgi bērni). Biežāk nekā caurmērā šo priekšlikumu par atbalstāmu atzina arī sievietes, pētījuma dalībnieki vecumā no 25 līdz 34 gadiem un no 45 līdz 54 gadiem, aptaujātie ar augstāko izglītību, valsts sektorā strādājošie, grupas ar vidēji zemiem vai vidēji augstiem ienākumiem, respondenti, kuri ir precējušies, bet kuriem nav bērnu, kā arī tie, kuriem ir vismaz 3 bērni.

Uzskatam, ka „būtu jāpaģarina vecāku pabalsta izmaksas laiks līdz 2 gadiem (piemēram, 50% apmērā no iepriekš saņemtās algas)” piekrita 73% aptaujāto (nepiekrita 9%). Respondenti vecumā no 25 līdz 44 gadiem, augstāko izglītību ieguvušie, strādājošie (gan valsts, gan privātajā sektorā), iedzīvotāji ar zemiem, vidēji zemiem vai augstiem ienākumiem, gan aptaujātie, kuri pārstāv ģimenes bez bērniem, ar nepilngadīgiem bērniem vai nepilnās ģimenes, gan respondenti, kuriem ir vismaz 3 bērni, un tie, kuri tos vēlētos tuvāko gadu laikā, biežāk nekā caurmērā norādīja, ka atbalsta šo ierosinājumu.

Vairākums pētījuma dalībnieku (72%) piekrīt, ka „jaunākā skolas vecuma bērniem skolā ir jānodrošina paģarinātā dienas grupa” (tam nepiekrīt 12%). Biežāk nekā caurmērā to minējuši aptaujātie vecumā no 25 līdz 44 gadiem, grupa ar augstāko izglītību, valsts sektorā nodarbinātie, respondenti ar zemiem vai vidēji zemiem ienākumiem, Rīgā un Pierīgā dzīvojošie, aptaujas dalībnieki, kuriem ir 3 un vairāk bērni, kā arī tie, kuri tuvāko gadu laikā vēlētos bērnus. Atbalstu caurmērā biežāk pauda arī respondenti no ģimenēm bez bērniem (vecumā līdz 40 gadiem), no nepilnām ģimenēm, kā arī no ģimenēm, kurās ir nepilngadīgi bērni.

Priekšlikumu, ka „būtu jānosaka lielāka starpība, cik lielu ģimenes valsts pabalstu maksā par pirmo, otro, trešo un vairāk bērniem”, kopumā par atbalstāmu uzskatīja 63% respondentu, bet 18% to noraidīja. Sākotnēji jāatzīmē, ka šo ieceri atbalstīja 65% no tiem, kuriem ir 1 bērns, 68% no tiem, kuriem ir 2 bērni, un 69% no respondentiem, kuriem

ir 3 un vairāk bērnu. Atbalstu priekšlikumam biežāk nekā caurmērā pauda arī iedzīvotāji vecumā no 45 līdz 54 gadiem, grupas ar vidēji zemiem vai vidēji augstiem ienākumiem, kā arī Rīgā un Pierīgā aptaujātie.

To, ka atbalsta ierosinājumu pagarināt „vecāku pabalsta izmaksas laiku līdz 2 gadiem (piemēram, 50% apmērā no iepriekš saņemtās algas) ar nosacījumu, ka viens no vecākiem nepārtraukti atrodas bērna kopšanas atvaļinājumā”, norādīja 60% aptaujāto (17% to neatbalsta). Biežāk nekā caurmērā to minēja sievietes, iedzīvotāji vecumā no 25 līdz 34 gadiem, pētījuma dalībnieki ar zemiem, vidēji zemiem vai vidējiem ienākumiem, Rīgā un Pierīgā dzīvojošie un respondenti, kuriem ir 1 bērns. Caurmērā biežāk šādu atbildi sniedza arī aptaujas dalībnieki no tādām mērķgrupām kā „ģimenes bez bērniem (vecumā līdz 40 gadiem”, „ģimenes ar nepilngadīgiem bērniem” un „nepilnās ģimenes ar nepilngadīgiem bērniem”, kā arī respondenti, kuri nākamo 3 gadu laikā vēlētos bērnus (tiesa, šajās grupās caurmērā biežāk arī pausta noraidošā attieksme pret šo ierosinājumu – retāk atzīmēta atbilde „grūti pateikt”).

Saskaņā ar aptaujas datiem „pabalstu griestu” noteikšanu vecāku pabalstiem (t.i., maksimālā summa, kādu var saņemt, neatkarīgi no sociālo iemaksu lieluma) atbalsta 54% iedzīvotāju, bet 21% neatbalsta. Atbalstu šai iecerei biežāk nekā caurmērā pauda valsts sektorā nodarbinātie, aptaujātie ar vidēji zemiem ienākumiem, respondenti Pierīgā un Zemgalē, kā arī iedzīvotāji, kuriem ir vismaz 3 bērni.

Uzskatam, ka „mediācijas (samierināšanās) pasākumu kopums ir obligāts priekšnoteikums pirms iesnieguma par laulības šķiršanu pieņemšanas tiesā (obligāti jāapmeklē starpnieki - prof. psihologi un juristi ar zināšanām mediācijā)”, piekrita 51% respondentu (to neatbalstīja 20%). Interesanti atzīmēt, ka no iedzīvotājiem, kuri ir šķīrušies, to atbalstīja 48%, bet neatbalstīja 28% (no nepilnām ģimenēm, kurās ir nepilngadīgi bērni, šādas atbildes sniedza attiecīgi: 46% un 37%). Biežāk nekā caurmērā mediācijas pasākumu kopumu kā obligātu priekšnoteikumu laulības šķiršanas gadījumā atbalstīja sievietes, respondenti vecumā no 35 līdz 54 gadiem, grupa ar augstāko izglītību, valsts sektorā nodarbinātie, aptaujātie ar vidējiem vai vidēji augstiem ienākumiem, Rīgā dzīvojošie, respondenti, kuriem ir vismaz 3 bērni, kā arī pētījuma dalībnieki (vecumā līdz 40 gadiem) no ģimenēm bez bērniem.

Kopumā 45% pauduši atbalstu priekšlikumam „ģimenes valsts pabalsts nebūtu jāizmaksā naudā, bet atbalsts bērniem būtu jāsniedz citā veidā (piemēram, jāsedz maksa par pusdienām, transportu, mācību materiālu iegāde, sociālie pakalpojumi)”, bet 38% to neatbalsta. Atbalstu biežāk nekā caurmērā pauduši pētījuma dalībnieki, kuri vecāki par 45 gadiem, aptaujātie ar augstāko izglītību, grupa ar vidēji augstiem ienākumiem, Rīgā, Pierīgā un Kurzemē dzīvojošie, kā arī tie respondenti, kuriem ir 2 bērni.

Aptaujas rezultāti liecina, ka vienīgais ierosinājums, kuru aptaujātie biežāk noraidījuši nekā atbalstījuši, ir „ģimenes valsts pabalsti būtu jāmaksā tikai tām ģimenēm, kas nesasniedz noteiktu ienākumu līmeni”: tam piekrita 36%, bet nepiekrita 48%. To, ka atbalsta šādu priekšlikumu, biežāk nekā caurmērā norādīja respondenti, kuri vecāki par 45 gadiem, Rīgā un Pierīgā aptaujātie, pētījuma dalībnieki, kuriem ir 3 un vairāk bērnu, kā arī respondenti vecumā līdz 40 gadiem, kuriem ir ģimene, bet nav bērnu.

Aptaujā izmantotā anketa

JAUTĀJUMI PAR ĢIMENI UN BĒRNIEM

S1. Kā Jūs domājat, kādas problēmas būtu jārisina pirmām kārtām, lai uzlabotu situāciju ģimenēm ar bērniem?

S2. Cik Jums ir savu bērnu? (Ja bērnu nav, ierakstīt 0)

Bērnu skaits
--------------	-------

S3. Cik bērnu (savi, partnera/-es, adoptēti) vecumā līdz 18 gadiem dzīvo Jūsu ģimenē (kopā ar Jums)? *Uzmanību intervētājam: nav domāti respondenta brāji, māsas u.tml.*

Bērnu skaits	<i>Pāriet pie jautājuma S4</i>
Ģimenē nedzīvo bērni vecumā līdz 18 gadiem	0	<i>Pāriet pie jautājuma S5</i>

S4. Kāda vecuma bērni dzīvo kopā ar Jums? *(atzīmēt visas piemērotās atbildes!)*

Līdz 1 gada vecumam	1
1-6 gadus veci	2
7-15 gadus veci	3
16 – 18 gadus veci	4

S5. Cik bērnus Jūs pats/-i vēlētos (kopā), ja tiktu nodrošināti nepieciešamie materiālie apstākļi?

.....

S6. Cik liels bērnu skaits, Jūsaprāt, ir visvēlamākais pašreizējā Latvijas situācijā? *(DOMĀTS NEVIS RESPONDENTAM PAŠAM, BET VISPĀR (VIENAM IEDZĪVOTĀJAM, PĀRIM))*

.....

S7. Kā Jūs domājat, kādā vecumā sievietei būtu vēlams pirmais bērns? *(Izsniegt kartīti S7)*

līdz 20 gadiem	1
20-24 gadi	2
25-29 gadi	3
30-34 gadi	4
35-39 gadi	5
40 un vairāk gadi	6
Grūti pateikt/NA	8

S8. Kā Jūs domājat, kādā bērna vecumā ir pieņemami, ka vecāki atstāj savu bērnu citu cilvēku uzraudzībā (piemēram, auklīte, bērnudārzs) un atgriežas darbā?

0-3 mēneši	1
4-6 mēneši	2
7-9 mēneši	3
10-12 mēneši	4
13-18 mēneši	5
Pusotrs gads (18 mēneši) - trīs gadi	6
3 gadi – līdz skolas vecums	7
Vēlāk	8
Grūti pateikt/NA	98

Pētījums: Demogrāfija un ģimenes stāvoklis Latvijā

S9. Vai tuvāko 3 gadu laikā Jūs gribētu bērnu (vēl kādu bērnu)?

S10. Vai bērnu gribētu Jūsu partneris(-e)/laulātais(-ā)?

	S9. Jūs	S10. Partneris(-e)
Noteikti jā	1	1
Drīzāk jā	2	2
Drīzāk nē	3	3
Noteikti nē	4	4
Nav partnera/-es; laulātā/-ās		5
Grūti pateikt/ NA	8	8

S11. Cik lielā mērā tas, vai Jūs gribētu vēl kādu bērnu tuvāko 3 gadu laikā, ir atkarīgs no šādiem faktoriem?

		Ļoti lielā mērā	Drīzāk lielā mērā	Drīzāk mazā mērā	Ļoti mazā mērā	Grūti pateikt/NA
1	Jūsu finansiālās situācijas	1	2	3	4	8
2	Jūsu sadzīves apstākļiem	1	2	3	4	8
3	Jūsu darba, karjeras	1	2	3	4	8
4	Piemērota partnera/-es esamības	1	2	3	4	8
5	Jūsu partnera/-es vai laulātā/-ās darba	1	2	3	4	8
6	Jūsu veselības stāvokļa	1	2	3	4	8
7	Jūsu partnera/-es vai laulātā/-ās veselības stāvokļa	1	2	3	4	8
8	Iespējām dabūt vietu bērnudārzā	1	2	3	4	8
9	Valsts pabalstu bērniem lieluma	1	2	3	4	8
10	Nodokļu atvieglojumiem ģimenēm ar bērniem	1	2	3	4	8
11	Inflācijas līmeņa valstī	1	2	3	4	8
12	Vides, ekoloģiskās situācijas	1	2	3	4	8
13	Iespējas strādāt nepilnu darba dienu	1	2	3	4	8
14	Drošības par nākotni	1	2	3	4	8
15	Sociālā palīdzības ģimenēm ar bērniem apjoma	1	2	3	4	8

S12. Cik apmierināts/-a Jūs jūtaties šādās jomās?

		Pilnīgi apmierināts	Drīzāk apmierināts	Drīzāk neapmierināts	Pilnīgi neapmierināts	Grūti pateikt/NA	Nav partnera, laulātā
1	Jūsu finansiālā situācija	1	2	3	4	8	
2	Jūsu darbs, karjera	1	2	3	4	8	
3	Jūsu sadzīves apstākļi	1	2	3	4	8	
4	Piemērota partnera/-es esamība	1	2	3	4	8	
5	Jūsu partnera/-es vai laulātā/-ās darbs	1	2	3	4	8	9
6	Jūsu veselības stāvoklis	1	2	3	4	8	
7	Jūsu partnera/-es vai laulātā/-ās veselības stāvoklis	1	2	3	4	8	9
8	Iespējas dabūt vietu bērnudārzā	1	2	3	4	8	
9	Valsts pabalstu bērniem lielums	1	2	3	4	8	
10	Nodokļu atvieglojumi ģimenēm ar bērniem	1	2	3	4	8	
11	Inflācijas līmenis valstī	1	2	3	4	8	
12	Vide, ekoloģiskā situācija	1	2	3	4	8	
13	Iespēja strādāt nepilnu darba dienu	1	2	3	4	8	
14	Drošība par nākotni	1	2	3	4	8	
15	Sociālās palīdzības ģimenēm ar bērniem apjoms	1	2	3	4	8	

Pētījums: Demogrāfija un ģimenes stāvoklis Latvijā

S13. Kādā mērā Jūs piekrītat vai nepiekrītat šiem apgalvojumiem?

		Pilnībā piekrītu	Drīzāk piekrītu	Drīzāk nepiekrītu	Pilnībā nepiekrītu	Grūti pateikt/NA
1	Laulība ir novecojusi institūcija	1	2	3	4	8
2	Ja ir nepilngadīgi bērni, tad vecākiem bērnu dēļ jāpaliek laulībā, arī tad, ja kopdzīve nav izdevusies	1	2	3	4	8
3	Sievietei, lai justos pilnvērtīga, ir vajadzīgi bērni	1	2	3	4	8
4	Vīrietim, lai justos pilnvērtīgs, ir vajadzīgi bērni	1	2	3	4	8
5	Lai bērns varētu pilnvērtīgi attīstīties, viņam vajadzīgi abi vecāki	1	2	3	4	8
6	Ja sieviete vēlas bērnu, bet nevēlas stabilas attiecības ar vīrieti, viņai var būt bērni	1	2	3	4	8
7	Sievietei nevajag dzemdēt bērnu, ja viņa nespēj nodrošināt bērnam pilnvērtīgus dzīves apstākļus	1	2	3	4	8
8	Vecāku pienākums ir dot bērniem visu labāko pat uz savas labklājības rēķina	1	2	3	4	8
9	Bērns ir atbalsts vecākiem vecumdienās	1	2	3	4	8
10	Partneru kopdzīve bez laulības ir pieņemama	1	2	3	4	8
11	Sabiedrība Latvijā labvēlīgi izturas pret ģimenēm ar bērniem	1	2	3	4	8
12	Latvijas valsts atbalsta ģimenes ar bērniem	1	2	3	4	8
13	Sievietei ar maziem bērniem (līdz 2 gadiem) Latvijā ir grūti iekārtoties darbā	1	2	3	4	8
14	Darba dēļ man ir grūtības paveikt mājas darbus	1	2	3	4	8
15	Darba dēļ man ir grūtības pildīt pienākumus ģimenē	1	2	3	4	8
16	Pienākumi ģimenē man neļauj pilnvērtīgi pildīt pienākumus darbā	1	2	3	4	8

S14. Cik informēts Jūs jūtaties par Latvijas ģimenes atbalsta politiku (atvieglojumi, pabalsti, maternitātes, paternitātes atvaļinājumi u.t.t.)?

Labi zina	1
Kopumā zina, bet ne sīkumos	2
Ir dzirdējis, bet neko tuvāk nezina	3
Nav dzirdējis	4
Grūti pateikt/NA	8

S15. Kur Jūs galvenokārt gūstat informāciju par Latvijas ģimenes atbalsta politiku (atvieglojumi, pabalsti, to piešķiršanas kārtība, maternitātes, paternitātes atvaļinājumi u.t.t.)? Izsniegt kartīti S15, atzīmēt visus piemērotos atbilžu variantus!

S16. Kādā veidā Jūs vēlētos iegūt informāciju par ģimenes valsts politiku? (atzīmēt līdz 3 atbilžu variantiem!)

	S15	S16
Preses izdevumi	1	1
Radio	2	2
Televīzija	3	3
Iestāžu mājas lapas internetā, ziņu portāli u.tml.	4	4
Neformālas sarunas, čati internetā	5	5
Informatīvi bukleti, materiāli	6	6
Pašvaldības darbinieki (sociālās nodaļas, sociālie darbinieki, bāriņtiesa u.c.)	7	7
Darba vieta	8	8
Bērnu un ģimenes lietu ministrija	9	9
Labklājības ministrija	10	10
Citas valsts iestādes (VSAA, NVA u.c.)	11	11
Draugi, paziņas, ģimenes locekļi	12	
Citur (<i>norādiet, kur</i>).....	13	
Citur (<i>norādiet, kur</i>).....		13
Grūti pateikt/NA	98	98

S17. Vai Jūs zināt, kur var meklēt palīdzību šādās situācijās?

		Labi zinu	Aptuveni zinu	Nezinu
1	Ja ģimene nonāk materiālās grūtībās	1	2	3
2	Ja rodas nesaskaņas, grūtības laulības dzīvē	1	2	3
3	Ja rodas problēmas, rūpējoties par mazu bērnu (nav skaidrs, kā pareizi rīkoties, kā audzināt)	1	2	3
4	Ja rodas problēmas, audzinot pusaudzi	1	2	3
5	Ja ģimenē ir bijusi vardarbība	1	2	3
6	Ja kāds ģimenes loceklis ir atkarīgs (piem., no alkohola, narkotikām, azartspēlēm u.tml.)	1	2	3
7	Ja cilvēkam ir depresija, nomāktība	1	2	3
8	Ja bērnam rodas psiholoģiskas problēmas vecāku šķiršanās dēļ	1	2	3
9	Ja kāds no vecākiem nemaksā pienākošos uzturētājus (alimentos)	1	2	3
10	Ja bērnam rodas konflikti skolā	1	2	3

S18. Domājot par valsts atbalstu ģimenēm dažkārt tiek diskutēts par to, kāda politika ir atbalstāma: vai tā uzlabos esošo situāciju, vai tā ir taisnīga, domājot par citām ģimenēm, iedzīvotājiem kopumā. Es jums nolasišu vairākus priekšlikumus, Jūs novērtējat, vai Jūs tos pilnīgi atbalstāt, drīzāk atbalstāt, drīzāk neatbalstāt vai pilnīgi neatbalstāt! Piezīme intervētājam: Ģimenes valsts pabalsts ir ikmēneša maksājumi par apgādībā esošajiem bērniem (par pirmo bērnu 8 lati mēnesī, par otro bērnu 9,60 lati mēnesī u.t.t.) bet **vecāku pabalstu vecāki saņem gadu pēc bērna dzimšanas 70% apmērā no pabalsta saņēmēja mēneša vidējās apdrošināšanas iemaksu algas (t.s. māmiņu algas)**

		Pilnīgi atbalstu	Drīzāk atbalstu	Drīzāk neatbalstu	Pilnīgi neatbalstu	Grūti pateikt/NA
1	Ģimenes valsts pabalsti būtu jāmaksā tikai tām ģimenēm, kas nesasniedz noteiktu ienākumu līmeni	1	2	3	4	8
2	Ģimenes valsts pabalsts nebūtu jāizmaksā naudā, bet atbalsts bērniem būtu jāsniedz citā veidā (piem., jāsedz maksa par pusdienām, sporta izdevumiem, mācību materiālu iegāde, sociālie pakalpojumi)	1	2	3	4	8
3	Būtu jānosaka lielāka starpība, cik lielu ģimenes valsts pabalstu maksā par pirmo, otro, trešo un vairāk bērniem	1	2	3	4	8
4	Jāpalielina nodokļu atvieglojumi par apgādībā esošām personām	1	2	3	4	8
5	Būtu jāpagarina vecāku pabalsta izmaksas laiks līdz 2 gadiem (piem., 50% apmērā no iepriekš saņemtās algas)	1	2	3	4	8
6	Būtu jāpagarina vecāku pabalsta izmaksas laiks līdz 2 gadiem (piem., 50% apmērā no iepriekš saņemtās algas) ar nosacījumu, ka viens no vecākiem nepārtraukti atrodas bērna kopšanas atvaļinājumā	1	2	3	4	8
7	Mediācijas (samierināšanās) pasākumu kopums ir obligāts priekšnoteikums pirms iesnieguma par laulības šķiršanu pieņemšanas tiesā (t.i., obligāti jāapmeklē starpnieki - profesionāli psihologi un juristi ar zināšanām mediācijā)	1	2	3	4	8
8	Jaunākā skolas vecuma bērniem skolā ir jānodrošina pagarinātā dienas grupa	1	2	3	4	8
9	Finansiāla palīdzība jaunām ģimenēm ar bērniem, lai iegādātos dzīvokli (piem., kredītprocentu segšana)	1	2	3	4	8
10	Īpašu atbalsta pasākumu (piem., materiālās palīdzības) sniegšana nepilnām ģimenēm, t.i., kur bērnu/ bērnus audzina viens vecāks	1	2	3	4	8
11	Īpašu atbalsta pasākumu sniegšana (piem., psihologa konsultācijas) bērniem no šķirtām ģimenēm	1	2	3	4	8
12	Ir jānosaka „pabalstu griesti” vecāku pabalstiem (t.i., maksimālā summa, kādu var saņemt, neatkarīgi no sociālo iemaksu lieluma)	1	2	3	4	8
13	Masu informācijas līdzekļos jāpopularizē ģimenes vērtības	1	2	3	4	8
14	Bezmaksas svētku – ģimeni vienojošu pasākumu – organizēšana	1	2	3	4	8
15	Atlaides ģimenēm ar bērniem kultūras pasākumu, muzeju apmeklēšanai	1	2	3	4	8
16	Vecāku informēšanas, izglītības pasākumu organizēšana (piem., speciālistu lekcijas u.tml.)	1	2	3	4	8

S19. Ir ierosinājums, ka sistēmu par vecāku pabalsta izmaksu varētu mainīt. Šobrīd vecāku pabalstu var saņemt vienu gadu 70% apmērā no pabalsta saņēmēja mēneša vidējās apdrošināšanas iemaksu algas, bet ir izskanējis ierosinājums, ka šo periodu varētu „izstiept” uz ilgāku laiku (piemēram, pusotru, diviem gadiem). Kopējā summa, ko vecāki saņem, nemainītos, bet mainītos pabalsta apjoms mēnesī, atkarībā no tā, cik ilgu periodu vecāki ir izvēlējušies (t.i., jo ilgāks periods, jo mazāka summa mēnesī).

Ja Jums būtu jāizvēlas, kuram no variantiem Jūs dotu priekšroku?

Vecāku pabalsts tiek saņemts vienu gadu, ikmēneša maksājumi 70% apmērā no mēneša vidējās apdrošināšanas iemaksu algas	1
Vecāku pabalsts tiek saņemts ilgāku laiku, saņemot attiecīgi mazākus ikmēneša maksājumus	2
Grūti pateikt/NA	3

S20. Vai Jūs piedalāties kādas vecāku organizācijas darbā (piem., skolas vecāku padome, māmiņu klubi u.tml.)?

Jā, skolā	1
Jā, citur	2
Nepiedalos	3

S21. Vai Jums pašam/ai būtu interese apmeklēt informēšanas, izglītošanas pasākumus vecākiem? Lūdzu, norādiet, kurus no šiem pasākumiem Jūs vēlētos apmeklēt! (atzīmēt visas piemērotās atbildes!)

pasākumi vecākiem skolās, bērnudārzos	1
Īpašas speciālistu konsultācijas, lekcijas, kursi (bezmaksas)	2
Īpašas speciālistu konsultācijas, lekcijas, kursi (par maksu)	3
apmācības pasākumi, diskusijas, informācija internetā	4
pasākumi, kur vecāki paši diskutē, dalās pieredzē	5
cita veida pasākumi (norādīt, kādus).....	6
Neinteresē šādi pasākumi	7
Grūti pateikt/NA	8

S22. Ar ko kopā Jūs dzīvojat? (Atzīmēt visus piemērotos atbilžu variantus!)

Vīrs / Sieva	1
Pastāvīgs partneris / partnere	2
Vecāki	3
Bērni (t.sk. adoptētie, partnera)	4
Brāļi, māšas, citi radnieki	5
Citi (ne radnieki)	6
Dzīvoju viens / viena	7

S23. Kāds ir Jūsu pašreizējais ģimenes stāvoklis (neatkarīgi no tā, vai Jūs dzīvojat kopā ar kādu, vai nē)?

Esmu precējies/-usies	1
Esmu šķīries/-usies	2
Esmu atraitnis/-e	3
Nekad neesmu bijis/-usi precējies/-usies	4

S24. Vai Jums jebkad ir šķirta laulība?

Jā	1
Nē	2

SKDS

sabiedriskās domas pētījumu centrs

Baznīcas iela 32-2, Rīga, Latvija, LV-1010

Tālr.: 67 312 876, fakss: 67 312 874

E-mail: skds@skds.lv

www.skds.lv